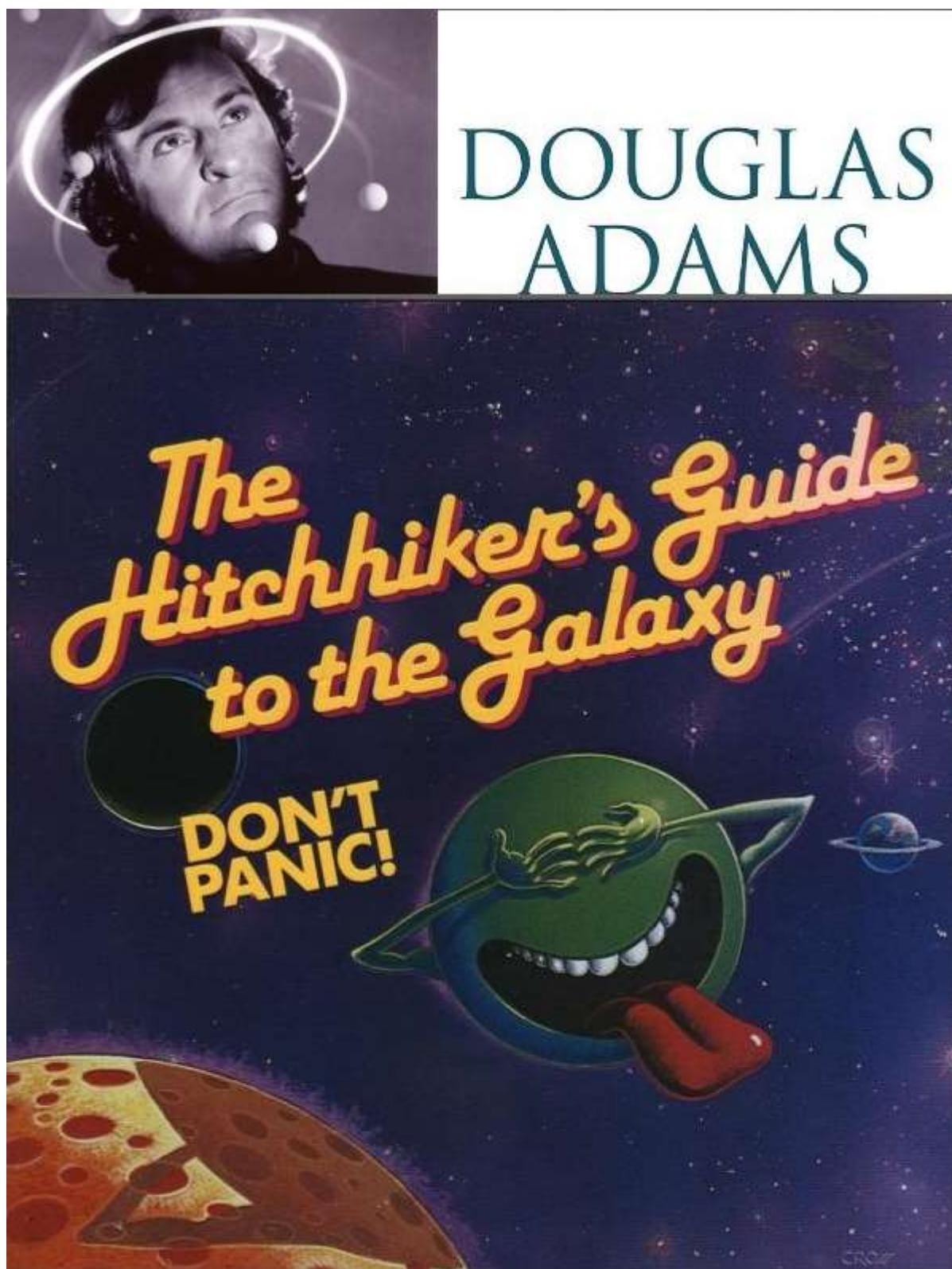

Douglas Adams
The Hitchhiker's Guide to the Galaxy

Путівник по Галактиці для космотуристів – 1

Переклав з англійської Олексій Антомонов

Путівник по Галактиці для космотуристів

*Джону Броку та Кларі Горст, а також, усім
іншим арлінгтонцям з подякою за чай,
співчуття та канану*

Далеко від центральних магістралей, на західній околиці Галактики, у глушині є непримітне жовте світило.

А за дев'яносто два мільйони з невеликим лишком миль від нього по геліоцентричній орбіті обертається нічим не показна блакитна планета. Вершини еволюції на ній сягнула біологічна форма, що походить від приматів. Яскравим свідченням примітивності цієї біоформи може бути хоча б той факт, що її представники й досі вважають найбільшим досягненням технічного прогресу електронні годинники.

Єдине, що по-справжньому хвилювало людство (саме так називали себе представники біоформи блакитної планети), так це чому більшість людей більшість часу були нещасними. Для вирішення цієї проблеми пропонували багато різних способів, проте майже всі вони були пов'язані з рухом маленьких зелених шматочків паперу, що не може не здивувати, адже це не шматочки були нещасними.

А проблема так і залишалась не вирішеною: багато людей почувались нещасними, більшість з яких, вважали себе жалюгідними, навіть ті з них, які мали електронні годинники.

Все більше і більше людей приходили до висновку, що даремно їх предки колись спустились з дерев на землю. А деякі вважали навіть дерева невдалим кроком, і взагалі не варто було покидати воду.

І ось, одного четверга, приблизно дві тисячі років після того як одного чоловіка прибили до хреста за те, що він намагався всіх переконати, що було б чудово, якби всі ставилися добре один до одного; самотня дівчина, що сиділа в маленькому кафе у Рікмансворт, раптом усвідомила чому все йшло шкереберть весь цей час. Вона була впевнена як зробити світ гарним і щасливим місцем. Цього разу все буде правильно, все спрацює, і більше нікого не доведеться ні до чого прибивати.

Шкода, однак, перед тим як вона добігла до телефону, щоб повідомити комусь своє рішення, відбулася неймовірно дурна катастрофа, і цю ідею було втрачено назавжди.

Це не її історія

Натомість це історія про ту неймовірно дурну катастрофу і деякі її наслідки.

Також це історія про книгу. Книгу, яка називається «Путівник по Галактиці для космотуристів» — це зовсім не Земна книга, її ніколи не публікували на Землі, і більше того, доки не відбулася та жахлива катастрофа, ніхто із землян про її існування і гадки не мав.

Однак книжка славна.

Насправді це, мабуть, найбільш визначне досягнення видавництва Малої Ведмедиці, про яке, звісно, жоден землянин також ніколи не чув.

Та ця книга не лише була визначним досягненням, вона ще й була дуже популярною — навіть більш популярною за «Божественний збірник порад по догляду за домом» чи «+50 речей, які слід зробити за нульової гравітації» і навіть більш суперечлива за трилогію філософських блокбастерів Оолона Колюфіда «Де помилився Бог», «Деякі з найбільших Божих помилок» та «Хто взагалі цей Бог?».

У багатьох більш розслаблених цивілізаціях зовнішнього східного рукава Галактики «Путівник по Галактиці для космотуристів» уже цілком витіснив прекрасну «Галактичну енциклопедію» як стандартне вмістилище усіх знань і премудростей, оскільки, хоч він і має багато упущень, недостовірностей і неточностей, перевершує більш стару і прозаїчну енциклопедію за двома основними критеріями.

По-перше, він набагато дешевший. По-друге на його задній кришці великими, дружніми літерами викарбувано два слова «БЕЗ ПАНІКИ».

Але історія цього жакливого, ідіотського четверга, історія незвичайних наслідків та історія того як ці наслідки нерозривно переплелися з цією визначною книгою починається дуже просто.

Вона починається з будинку.

Розділ 1

Будинок стояв на невеликому підвищенні на краєчку селища. Він стояв один і з нього відкривався чудовий краєвид на поля Вест-Кантрі. Дім зовсім не був визначним як на нього не глянь: йому було приблизно тридцять років, низенький, квадратний, зроблений з цегли, мав чотири вікна на передньому фасаді, які за розміром та пропорціями більш-менш не могли порадувати око.

Єдиною особою, для якої цей будинок був беззаперечно особливим, був Артур Дент, і так вийшло лише тому що йому випало жити у цьому будинку. Він мешкав у ньому уже протягом трьох років, з того часу як виїхав з Лондона, бо той постійно робив його нервовим і роздратованим. Йому було також біля тридцяти, він мав темне волосся, а ще проблеми з тим, щоб поладнати із самим собою.

Артура непокоїло питання — з якої це причини люди завжди цікавляться, чому в нього такий занепокоєний вигляд. Артур працював на місцевій радіостанції й запевняв своїх друзів, що його робота набагато цікавіша, ніж вони можуть уявити. Та певно воно так і було: більшість Артурових друзів працювали в рекламі.

У ніч із середи на четвер пішов дощ, путівець розвезло. На ранок визирнуло яскраве сонце і його проміння востаннє осяяло оселю Дента.

Місцева рада не попередила господаря будинку, що має намір розгорнути будівництво проїзду.

У той самий четвер уранці Артур почувався мерзотно. Він прокинувся о восьмій, підвівся, мов сомнамбула, пройшовся по кімнаті. Відчинив вікно,

побачив бульдозер, знайшов капці. Потім почовгав до ванної вмиватися. Паста. Щітка. Зуби.

Дзеркало вирячилося на стелю. Він вирівняв його. У дзеркалі на мить майнув ще один бульдозер. Він знову його вирівняв. Тепер у дзеркалі з'явилася його щетина. Артур зголив її, змив мило, витерся. Пішов на кухню пошукати чогось смачного.

Вода. Чайник. Холодильник. Молоко. Кава. Позіхання.

Слово «бульдозер», що засіло в голові, сплигло, на поверхню у пошуках асоціацій.

Бульдозер за вікном мав такі значні розміри.

«Жовтий», — майнуло в Артура при погляді на бульдозера, і він почував до спальні вдягатися.

Спочатку зайшов до ванної кімнати, випив склянку холодної води, потім ще одну. Похмільний синдром? Чи напередодні пив? А, напевно пив. Побіжно глянув на себе в дзеркало. «Жовтий», — подумав він і почував у спальню.

Спинився й подумав. «Пивна! — згадав він. — Та я ж був у пивній!» Туманно пригадав, що сердився, гнівався через щось. І це щось було важливе. Принаймні для нього. Він говорив про це важливе якимось людям, говорив довго і переконливо, як йому здавалось. Пам'ятає, що люди дивились відчужено, скляними очима. Але ж це дійсно надзвичайно важливо. Здається, йшлося про новий проїзд, про який він щойно почув у пивній. Точно! Про це точилися суперечки мало не півроку. А все марно. Дивно. Артур випив іще води. «Усе владнається, — говорив він людям. — Кому потрібен цей паршивий проїзд. Вони не наважаться. Усе влаштується».

До чого ж болить голова! У коридорі Артур зупинився перед дзеркалом. Показав йому язика. «Жовтий», — подумав він. Означення «жовтий» крутилося в мозку в пошуках асоціацій. Через п'ятнадцять секунд Артур лежав перед будинком. Точніше перед бульдозером, який поволі наближався до будинку.

Містер Л. Просер був звичайною людиною. Іншими словами, він був двоногою вуглецевою біоформою, що походила від приматів. Містеру Л. Просеру було за сорок. Він був чоловік опасистий, не дуже стежив за своєю зовнішністю і працював у місцевій раді. Незвичним було лише те (але про це Л. Просер навіть не здогадувався), що сам він був прямий нащадок Чінгісхана по чоловічій лінії. Зовні риси монголоїдної раси не виявлялися — численні покоління добре-таки перемішали вихідний набір генів, і єдине, що лишилось у нього від великого предка, це велике черево і незбагнений потяг до головних уборів з натурального хутра.

За інших часів Л. Просер мав би шанс стати великим воїном, а нині він був усього-на-всього нервовою, засмиканою людиною. Сьогодні додався новий привід для його знервованості та засмиканості — йому не вдавалося зробити те, що було його службовим обов'язком, а саме: знести будинок Артура Дента. А знести його треба було сьогодні.

— Вставайте, містере Дент, — сказав він, — не робіть дурниць. Не будете ж ви, справді, лежати тут до скону віків. — Л. Просер спробував надати очам зловісного блиску, але йому це не вдалося.

— Пропоную вам заклад, — Артур хлюпнув на нього грязюкою, — хто заржавіє першим: я чи ваш бульдозер.

— Гадаю, що вам краще не чинити опір, — сказав містер Просер, крутячи на голові хутрову шапку. — Проїзд однаково буде збудований!

— Цікаво, — Артур тягнув час, — кому потрібен ваш проїзд?

— Себто як «кому потрібен», — містер Просер зібрався насваритися на нього пальцем, потім передумав і засунув руку в кишеню. — Нам необхідно будувати дороги.

Проїзди — це такі пристосування, які допомагають одним людям дуже швидко переміщатися із пункту А в пункт Б, а іншим — із пункту Б в пункт А. Мешканці пункту В, який міститься між А і Б, можуть до нестями ламати голову над питанням, що такого особливого є в пункті А, коли туди прямує стільки бажаючих із Б, і чим це знаменитий Б, який притягує, мов магнітом, стількох мешканців пункту А. Як було б добре, думають мешканці пункту В, коли б люди раз і назавжди обрали собі місце проживання і не гасали по світу.

Містер Просер хотів би опинитись у пункті Г. Цей пункт був розташований далеко від пунктів А, Б і В. Він би волів мати там затишний будиночок і прикрасив би його своєю колекцією бойових сокир. А свій час проводив би у пункті Д, тобто в найближчій до пункту Г півній. Л. Просер навіть знав, де б він розмістив колекцію — над вхідними дверима. Його дружина скоріше віддала б перевагу виткій троянді, але він наполягав на сокирах. Сокири він любив понад усе на світі.

А нині посмішки бульдозеристів укидали його в жар.

Містер Просер переніс центр ваги із лівої ноги на праву, та легше йому не стало. Упевненість у тому, що ця затія — марна справа, міцнішала з кожною хвилиною. Головне за такої ситуації — не втратити почуття власної гідності.

— Послухайте, Денте, — містер Просер перейшов у наступ, — у вас було доволі часу, щоб подати скаргу.

— Доволі часу, — ревнув Артур. — Та я вперше почув про це учора: приперся якийсь роботяга, і коли я запитав його, чи не прийшов він вимити вікна, він сказав, що прийшов зносити будинок. Звичайно, він не одразу зізнався. Ні, спочатку він вимив кілька вікон і злупив із мене п'ятірку.

— Але ж плани реконструкції було вивішено в нашій конторі дев'ять місяців тому.

— Звичайно ж. Тільки-но я почув новину, як одразу пішов прямісінько туди. Мені здається, ви не дуже їх рекламували. Нікого про них не повідомили.

— Вони висіли на стенді...

— На стенді? Мені довелося перевернути догори дном вашу богадільню, перш ніж я знайшов їх на горищі...

— Саме там у нас дошка оголошень.

— ...з ліхтариком.

— Мабуть, не стало електрики.

— Цього разу світло зникло разом із східцями.

— Яка різниця. Врешті-решт, ви ж знайшли план.

— Так, — погодився Артур, — знайшов. Він був запнутий у розбитий унітаз, який у свою чергу був похований під купою мотлоху в найтемнішому закутку горища. Там на дверях табличка «Обережно, леопарди».

У небі пропливла хмаринка. Вона кинула тінь на Артура Дента, що незворушно лежав у холодній грязюці. Вона кинула тінь на дім Артура Дента.

— Вашу халупу важко розцінювати як пам'ятник архітектури, — насупився містер Просер.

— Можете називати мій дім як завгодно. Від цього він не стане подобатися мені менше.

— Ось бачите, проїзд вам сподобається ще більше.

— О, замовкніть на милисть, — мовив Артур Дент, — замовкніть і котіться звідси подалі. Та прихопіть із собою цей проклятутий проїзд. Ви дієте протизаконне і чудово це розумієте.

Містер Просер роззявив рота, хапаючи повітря. В його уяві виникла небагненна для його розуму, але приємна для його душі картина. Яскраве полум'я пожирало будинок Артура Дента, а сам він, лементуючи, тікав геть, поміж лопаток стирчали три списи. Останнім часом подібні видіння досить часто з'являлися містеру Просеру, що, однак, не дуже його тішило. От і зараз він так рознервувався, що, заїкаючись, не міг вимовити ані слова.

— Послухайте, Денте.., — спромігся сказати він зрештою.

— Що ще? — запитав Артур.

— Як ви гадаєте, чи дуже постраждає цей бульдозер, якщо я візьму і проїдуся прямісінько по вас?

— Думаю, що дуже, — відповів Артур.

— Помиляєтесь, зовсім ні, аніскільки не постраждає, — гаркнув містер Просер і пішов геть, дивуючись, чому його мозок заповнили тисячі кіннотників.

За дивним збігом обставин слова «зовсім ні» були б відповіддю на запитання: чи підозрював Артур, що його найближчий друг походить не від мавпи, що він виходець з однієї маленької планети неподалік зірки Бетельгейзе, а зовсім не з Гілдфорда, як сам запевняв.

Артур Дент не мав щонайменшого уявлення про зірку Бетельгейзе.

Його приятель прилетів на Землю майже п'ятнадцять років тому й майже одразу увійшов у місцевий світ. Усі ці роки він досить вдало прикидався безробітним актором.

Його звали Форд Префект. Він сам обрав собі це ім'я, — на його думку таке, що найменше привертає увагу.

Зовнішністю Форд Префект також не дуже вирізнявся. Руде, трохи кучеряве волосся він зачісував назад. Шкіра — тонка й прозора — так щільно

обтягувала обличчя, що, здавалося, ось-ось трісне. У цьому обличчі, безсумнівно, було щось незвичайне, але ніхто не міг сказати, що саме. Можливо, застиглий погляд, що від нього у співрозмовника починали сльозитися очі. Можливо — надто широка посмішка, від якої здавалося, що він ладен вчепитися вам у горлянку.

Нові приятелі вважали Форда екстравагантним, але не здатним когось образити, диваком і випивакою, одне слово, ексцентричною людиною. Форд полюбляв, наприклад, з'являтися непрошеним на університетську вечірку, напивався там і починав суперечку з астрофізиками, беручи їх на глузи. Закінчувалося це тим, що його виганяли втришия.

Інколи він впадав у задуму і годинами стояв на місці, втупившись у зоряне небо. Якщо до нього звертались, він здригався від несподіванки, ніяковів, але тут-таки опановував себе і відповідав із удаваною легкістю:

— Чекаю, чи не з'являться літаючі тарілки.

Всі сміялись і запитували, які саме літаючі тарілки він сподівається вгледіти.

— Зелені, — відповідав Форд Префект, зловісно посміхаючись, а тоді зривався з місця й біг до найближчого бару, де ставив випивку на всіх.

Такі вечори закінчувались завжди однаково. Форд накачувався віскі, забивався у куток разом з якоюсь дівчиною й починав варнякати, що взагалі-то колір не має принципового значення.

Після бару, плентаючись додому, він зупиняв чергових поліцейських, щоб спитати, чи не знають вони, де дорога на Бетельгейзе. Поліцейські дороги туди не знали, проте вони дуже добре знали Форда Префекта.

— Сер, чи не час вам піти додому?

— Саме про це я й мрію, — відповідав Форд.

Для Форда справді не мав значення колір літаючих тарілок. Він за звичкою говорив «зелені», бо саме так фарбували транспортні кораблі на зірці Бетельгейзе.

Форд Префект майже не сподівався побачити хоча б якесь прибудне літаюче блюдо. Сидіти сиднем цілих п'ятнадцять років на одному місці — важке випробування, особливо для тих, хто потрапив у таку глушину, як Земля.

І все ж Форд чекав. Йому щастило не лише «голосувати» й подорожувати надурняк, а й оглядати визначні місця Всесвіту за якихось тридцять альтаїрських доларів на день.

І усе через те, що він був прихильником дивовижної книжки «Путівник по Галактиці для космотуристів».

Відомо, що людина може пристосуватись практично до усього. Не дивно тому, що на час обідньої перерви ролі присутніх біля будинку Артура Дента було чітко розподілено. Артур, як і досі, лежав у калюжі. Час від часу він бризкав грязюкою, час від часу вимагав викликати адвоката, рідну матір або ж принести почитати детектив. Містер Просер продовжував умовляти Артура. Він виголосив кілька промов на різні теми, а саме: про «Суспільне Благо», «Неухильний Технічний Прогрес», «Не Слід Озиратись Назад» та

«Якось Вони Знесли і Мій Дім». Його просторікування перемежалися, залежно від настрою, лестощами або погрозами. Бульдозеристи зайняли позицію з добрим оглядом на пагорбі. Вони пили каву й обговорювали можливість пристосувати статут профспілки до даної ситуації з метою здобуття матеріальних благ.

Земля повільно котилася по орбіті.

Сонце висувало калюжу, в якій лежав Артур.

— Привіт, Артуре, — чиясь тінь затулила сонце.

Артур звів очі і, мружачись, упізнав Форда Префекта, що схилювся над ним.

— Привіт, Форде! Як життя?

— Чудово, — відповів Форд. — Слухай, ти зараз зайнятий?

— Зайнятий? — перепитав Артур. — Ще й як! Я лежу, перепиняючи ті бульдозери, бо варто мені зрушити з цього місця, і будинку — гаплик. Взагалі... ні, нічим серйозним не зайнятий.

Феномен сарказму повністю був невідомий на Бетельгейзе, тому Форд так і не навчився розпізнавати його.

— Чудово, — сказав він, — а де тут можна поговорити один на один?

— Що? — не збагнув Артур Дент.

Форд не відповів. Він не розчув питання, бо в цю мить прискіпливо подивився на небо. Йому здалося...

— Нам треба поговорити, — сказав він рішуче.

— Будь ласка, — погодився Артур, — поговори.

— І випити, — додав Форд. — Нам треба поговорити й випити. Чим швидше, тим краще. Пішли до пивної.

Він ще раз очікуючи поглянув на небо.

— Ти що, не розумієш? — Артур почав сердитися. — Цей чолов'яга, — він показав на Просера, — хоче знести мій дім. Форд подивився у вказаному напрямку.

— Невже він не може зробити цього, коли тебе не буде?

— Саме цього я й не бажаю.

— А-а.

— Форде, ти що? — вигукнув Артур. — Щось трапилось?

— Ні, нічого. Слухай, Артур, я повинен сказати тобі дещо дуже важливе. Може, найважливіше в твоєму житті. Будь ласка, пішли в «Кобилу і грум».

— Чому туди?

— Тобі треба випити.

Форд так подивився на Артура, що той, дивуючись собі, відчув, що поступається. Нічого дивного, якщо взяти до уваги, що Форд — відмінний гравець у одну давню алкогольну гру, якої він навчився у космопортах системи зірки Бети Оріона, що обслуговують мадранітові копальні.

Ця гра дещо нагадує земну «індійську боротьбу». Вона полягає ось у чому. Обидва гравці сідають за стіл. Перед кожним виставляється по склянці.

У центрі столу ставиться пляшка «Джанкс спіріт», напою, який обезсмертився завдяки стародавній пісні оріонських шахтарів:

О, не наливай мені більше «Джанкс спіріт»! Бо ж коли ти наллеш «Джанкс спіріт», то голова закрутиться, язик заплететься, очі вибалуються, і я помру. Тож наливай швидше келих старого «Джанкс спіріт».

Кожен з учасників гри за командою зосереджується на пляшці, аби примусити її наповнити склянку суперника, яку він по тому повинен випити. Потім пляшку доливають. Гра триває. І так далі.

Програвши перший раунд, ви, швидше за все, програєте й усю партію, бо одним із наслідків «Джанкс спіріт» є втрата телекінетичних здібностей.

Коли учасники гри вип'ють обумовлену кількість пляшок, тому, хто програв, пропонується виконати бажання. Найчастіше — біологічно протиприродне.

Форд Префект, як правило, намагався програти.

Форд знову уважно поглянув на Артура, для якого бажання потрапити до бару «Кобила і грум» почало втрачати привабливість.

— Але що буде із моїм будинком? — запитав Артур жалібно. Форд подивився на містера Просера, і раптом його осяйнула ідея.

— Це він хоче знести твій будинок?

— Так, вони збираються прокласти...

— А ти їм заважаєш?

— Так...

— Здається, ми зможемо домовитись. Перепрошую, — гукнув Форд. Містер Просер озирнувся. Він сперечався з бригадиром бульдозеристів, чи можна вважати Артура Дента божевільним і якщо так, то скільки їм слід доплатити за шкідливість. Те, що до Артура надійшла підмога, стривожило Просера.

— Слухаю вас. Містер Дент погодився? — з надією запитав він.

— Припустимо, що не погодився, — сказав Форд.

— Розумію, — зітхнув містер Просер.

— Припустимо також, що він сьогодні взагалі не погодиться.

— Припустимо. Ну то й що?

— А те, що вашим людям доведеться бити байдики цілий день.

— Можливо, можливо...

— Тож, якщо ви згодні, чи так уже важливо, буде Артур лежати тут цілий день, чи піде?

— Не зрозумів.

— Що ж тут незрозумілого? — здивувався Форд. — Якщо ви згодні простояти тут цілий день, то ви, мабуть, зможете обійтися і без містера Дента.

— Мабуть, зможемо, — містер Просер замислився спантеличено. Йому здавалося, що один із них верзе нісенітницю.

— От і добре, — зрадив Форд. — Будемо вважати, що домовились. Тоді ми, з вашого дозволу, відлучимося ненадовго до пивної. Як ви ставитесь до такої пропозиції?

Пропозиція здалася містеру Просеру верхом безглуздя.

— Цілком прийнятна пропозиція, — переконливо сказав він, розмірковуючи одночасно, кого це він намагається переконати.

— А коли вам захочеться вихилити склянку-другу, — сказав Форд, — можете розраховувати на нас.

— Дякую, хлопці, — містер Просер остаточно заплутався, — дуже люб'язно з вашого боку.

Він спохмурнів, усміхнувся, по тому спробував сумістити обидві дії. Кінець кінцем він махнув рукою і став крутити на голові хутрову шапку. Лишалось сподіватися, що цей раунд залишиться за ним.

— Тоді, — продовжував Форд Префект, — вам доведеться підійти сюди й лягти...

— Що, що? — спантеличено вигукнув містер Просер.

— Вибачте, сер, — сказав Форд, — можливо я не досить точно висловився. Але ж комусь треба лежати на шляху бульдозерів, чи не так? Інакше їм ніщо не завадить знести будинок містера Дента.

— Що, що? — знову вигукнув містер Просер.

— Справа дуже проста, — пояснив Форд — Мій клієнт — містер Дент — погодився звільнити місце в калюжі лише за однієї умови, якщо ви підмініте його.

— Що ти верзеш? — озвався Артур. Форд штовхнув його носом черевика.

— Ви пропонуєте мені, — сказав Просер, силкуючись збагнути, що, власне, від нього хочуть, — підійти й лягти в калюжу...

— Саме так.

— Перед бульдозерами?

— Еге ж.

— Замість містера Дента?

— Еге ж.

— У грязюку?

— Можна висловитись і таким чином.

Тільки-но містер Просер збагнув, що саме він, а не хтось інший, є потерпілою стороною, гора впала йому з плечей. Від цього жорстокого світу марно було б чекати чогось іншого.

— А ви тим часом збігаєте з містером Дентом до пивної? — зітхнув він.

— Так, — підтвердив Форд. — Саме так,

Містер Просер зробив кілька непевних кроків, тоді зупинився.

— Швиденько? — уточнив він.

— Туди й назад, — запевнив його Форд. — Устань, — звернувся він до Артура, — поступись чоловіку місцем.

Артур слухняно підвівся. Він ще не вірив своїм очам.

Форд указав Просеру на калюжу, і той незграбно сів у неї. На його обличчі з'явився вираз глибокого смутку. Йому усе більше й більше здавалося, що життя — це просто жадливий сон. Щоправда, сон чужий.

Цікаво, чий саме? Грязюка чвакнула, холодна вода просочилася в його штани, ринула в черевики.

— Лишень не надумайте за час відсутності містера Дента здійснити свій брудний задум, — суворо попередив Форд.

— Ну що ви, — відповів містер Просер, — адже ми уклали джентльменську угоду.

Він побачив, що до нього простує представник профспілки бульдозеристів, простягнувся в калюжі на повен зріст і заплющив очі. Треба було підшукати докази, що він сам не є розумово неповноцінний. Втім, у цьому він був не зовсім певен. Мозок заповнився тупотінням копит тисяч коней, вигуками, димом пожеж. Це траплялось щоразу, коли він вважав себе приниженим і скривдженим. Пояснення такому феномену він не знаходив. Ми можемо припустити, що зовсім у іншому вимірі могутній хан, спостерігаючи за цією принизливою сценою, мабуть, ладен був луснути від люті, а тут містера Просера біла лихоманка. Він відчував, як холодна рідина промочує одяг. Ну й день — спочатку прочуханка на роботі, потім цей похмурий Дент із приятелем, місце якому на шибениці, орди кочовиків» — усе змішалось до купи.

Ну й день! Зруйнують дім чи ні — Форда Префекта це аніскільки не хвилювало. А от для Артура це було пекуче питання.

— Можемо ми йому вірити? — запитав він.

— Як на мене, то я б йому вірив до кінця світу, — запевнив його Форд.

— А скільки часу до кінця світу? — поцікавився Артур.

— Хвилин дванадцять у нас є, — серйозно відповів Форд. — Ходімо, нам треба випити.

Розділ 2

Ось що в «Енциклопедії Галактики» написано з приводу алкоголю:

«Алкоголь, — сказано там, — безкольорова легка рідина, отримувана в результаті ферментації цукру. Вживається для сп'яніння деякими вуглецевими біоформами».

У «Путівнику по Галактиці для космотуристів» також згадується про алкоголь. На думку його упорядників, найкращим із існуючих напоїв є пангалактичний полоскальний полиск.

Ефект від дози пангалактичного полоскального полиску подібний до того, якби вас торохнули по черепу брусом золота, загорнутим у лимон.

«Путівник» наводить необхідні відомості про те, на яких планетах пропонують найкращий пангалактичний полоскальний полиск, яка вартість порції і які найближчі добровільні організації беруть на себе клопоти по лікуванню споживача.

«Путівник» наводить навіть рецепт для приготування коктейлю за домашніх умов:

«Узяти вміст однієї пляшки витриманого «джанкс спіріт». Додати одну частину води із океану планети Сантрагінуса (О, ці сантрапнійські води! О, ці сантрагінійські риби!!!). Кинути три кубики арктурианського мегаджину. Дочекались повного розчинення (мегаджин повинен бути правильно заморожений, інакше вивірюється бензин).

Пропустити через суміш чотири літри метану з Фалії — у пам'ять про щасливців, які сконали від задоволення в болотах Фалії.

Додати (на кінчику срібної ложечки) суперментолового екстракту, що пахтить усіма дурманячими ароматами темних зон Квалактина — тонкими, вабливими, загадковими.

Занурити ікло алголіанського сонячного тигра. Зверніть увагу на спалахи вогню сонць Алголіана, якими супроводжується розчинення.

Трохи замфіору.

Одну оливку.

Пийте... але... обережно...»

«Путівник по Галактиці для космотуристів» за тиражем значно перевершив «Енциклопедію Галактики».

— Шість кухлів гіркого, — сказав Форд Префект бармену «Кобили і грума». — Поспішіть, будь-ласка, бо наближається кінець світу.

Бармен — поважна літня людина — не звик до подібного ставлення. Він обвів Форда Префекта прискіпливим поглядом з-за батареї пляшок. Форд втупився у вікно і втратив інтерес до всього на світі. Бармен запитливо позирнув на Артура. Той знизав плечима і теж промовчав.

— Справді, сер? — бармен почав наповнювати склянки. — Чудова погода, чи не так?

Ніякої відповіді.

— А футбол ви сьогодні подивитесь? — спробував він ще раз. Форд відірвався від вікна і уважно оглянув бармена.

— Немає сенсу, — сказав він зрештою, знову відвертаючись до вікна.

— Невже, сер, ви втратили надію? — запитав бармен. — Ви думаєте, «Арсенал» не має шансів?

— Я цього не сказав, — відповів Форд байдуже, — просто наближається кінець світу.

— Так, звичайно, сер, я й забув, — сказав бармен, поглядаючи цього разу на Артура. — Для «Арсеналу» це був би вихід, га? Форд поглянув на бармена з щирим подивом.

— Далеко не найкращий.

— Тримайте шість кухлів, — сказав бармен, важко зітхаючи. Артур ніяково усміхнувся, ніби вибачався за Форда, і ще раз знизав плечима. Тоді повернувся до залу й ніяково посміхнувся нечисельним відвідувачам. Але ніхто з них не дослухався до розмови, тому ніхто як слід не оцінив його вибачень.

Їхній сусід за стойкою подивився на шість кухлів пива, миттю прикинув подумки свої шанси і заусміхався відданою п'яною усмішкою.

— Іди до біса, — Форд розкусив наміри п'янички і скорчив таку міну, від якої б серце пішло у п'яти навіть у Алголіанського Сонячного Тигра. — Вип'ємо все самі.

— Решту залиште собі, — Форд кинув на стойку п'ять фунтів.

— Як, з п'ятірки? Дякую, сер.

— У вас у запасі лише десять хвилин, щоб її витратити. Бармен вирішив на якийсь час зникнути.

— Форде, — озвався Артур, — коли ти, нарешті, поясниш, що діється?

— Пий, — сказав Форд. — Три кухлі твої.

— Три кухлі? У обід?

П'яничка всміхнувся й радісно закивав головою.

— Час — умовність. Обідній час — тим паче, — зазначив Форд.

— Глибока думка, — кивнув Артур, — може, надішлеш її в «Рідерс дайджест»? Там у них для таких висловлювань ціла сторінка.

— Пий.

— Усі три?

— Так, пиво розслаблює м'язи. Тобі це скоро знадобиться.

— Розслабити м'язи?

— Саме це.

Артур позирнув на пиво.

— Що за життя? — пробурмотів він. — А може, світ завжди був трішки божевільним, тільки я цього не помічав?

— Не бери дурного в голову, — сказав Форд, — я спробую тобі дещо пояснити. Скільки років ми знайомі?

— Скільки років? — Артур замислився. — Ну, років із п'ять. Від сили — шість. А яке це зараз має значення?

— Велике, — сказав Форд. — Що б ти сказав, якби дізнався, що насправді я народився не в Гілдфордї, а на одній планеті неподалік зірки Бетельгейзе. Артур розгублено знизав плечима.

— Не знаю, — зізнався він, сьорбнувши пива. Форд зрозумів, що нічого не вдіє. Та й яке це зараз має значення? Якщо врахувати, що ось-ось настане кінець світу.

— Пий, — сказав він. — Кінець світу на носі, — додав мимохідь. Артур укотре обдарував відвідувачів ніяковою усмішкою. На відповідь вони насупились. Якийсь чоловік навіть махнув йому рукою: мовляв, нічого усміхатися до чужих людей, краще займайся своїми справами.

— Мабуть, в усьому винен четвер, — сказав собі Артур, похнюплено споглядаючи своє пиво. — По четвергах завжди зі мною щось діється.

Розділ 3

Саме в той фатальний четвер щось нечутно неслося на величезній висоті над планетою. Цих «щось» було кілька дюжин. Кілька дюжин величезних плит жовтого кольору. Розмірами вони сягали середнього міського кварталу і летіли нечутно, як птахи.

У електронних променях зірки під назвою Сонце вони перегрупувались у бойові порядки.

Планета, що лежала далеко знизу, не знала ще про них нічого. Саме цього вони і прагли. Величезні жовті «щось» пролетіли непоміченими мис Канаверал, щасливо проминули Вумеру і Джодрелл Бенк. Вчені й військові прогавили те, до чого готувались протягом усіх цих років.

Єдиним приладом, якому вдалося зареєструвати їхню появу, був маленький чорний футляр — інфрадельтахвильовий датчик. Прилад блимав у надрах шкіряної сумки, яку Форд Префект постійно носив з собою. Вміст сумки зацікавив будь-кого б, а у фізика повилазили б очі. Щоб не привертати зайвої уваги, він тримав зверху кілька обшарпаних сценаріїв. Він говорив усім, що їх дали йому для проби.

Крім інфрадельтахвильового датчика і сценаріїв, у сумці лежав Електронний Палець — гладенька матова платівка з перемикачами і циферблатом. Іще там був прилад, що зовні нагадував електронний калькулятор із сотнею клавіш і табло площею чотири квадратні дюйми, де будь-якої миті можна вивести яку завгодно із мільйона «сторінок». Він видавався настільки складним, що творці його вважали за необхідне зробити на футлярі напис: **«Без паніки»**. Саме такий вигляд мала найвидатніша книжка, що будь-коли побачила світ у видавничому об'єднанні Малої Ведмедиці — «Путівник по Галактиці для космотуристів». Видавці вирішили надати своїй книжці такої незвичної форми (на субмезонних мікропроцесорах), піклуючись, перш за все, про своїх читачів. Бо ж якби її видали в традиційному вигляді, космотуристам довелося б тягати за собою кілька напхом напханих вагонів.

У надрах сумки лежало кілька кулькових ручок, записник і рушник фірми «Маркс і Спенсер».

Ось що написано в «Путівнику по Галактиці для космотуристів» з приводу рушників:

«Рушник, — мовиться там, — предмет першої необхідності для космотуристів. Його практична цінність безмежна: у нього можна загорнутися для утеплення у випадку затримки на холодних місцях Бети Джаглана, можна підстелити під себе на дивовижних мармурових пляжах Сантрагінуса VI, вдихаючи морське повітря; під ним можна сховатися від згубного світла червоних зірок у пустелях Какрафуна. Рушник можна пристосувати замість вітрила при сплаві по неквапливій річці Моз. Мокрий, він перетворюється на грізну зброю у рукопашному поєдинку. Ним можна обв'язати голову для запобігання отруйному

подиху й вбивчому погляду траальської хижої блатерної блощиці. Використовуйте рушник для привертання уваги в екстремальних ситуаціях. Якщо після всього цього рушник ще збереже чистоту, ним можна витертися.

Рушник — потенційний носій психологічної цінності. так, наприклад, якщо стрег дізнається, що космотурист має при собі рушник, він автоматично подумає, що той також має зубну щітку, фланелеву серветку для обличчя, мило і з десяток бісквітів, пляжку, компас, карту, нитки, засоби від комарів, дощовик, скафандр і т. д. і т. п. Більше того, в цьому випадку стрег люб'язно запропонує космотуристу будь-яку із вищезгаданих, а також дюжину інших необхідних речей, які космотурист міг чисто випадково «загубити». Стрег подумає, що той, хто пізнає Всесвіт уздовж і уперек, підкорює його у безперервній боротьбі зі стихією, яка зрештою призводить до перемоги розуму, перебудовує його, і в той же час носить із собою рушник, — безсумнівно, це та людина, з якою варто рахуватись.

У сленгу космотуристів є навіть вираз, у якому відбилосся значення рушника: «Гей, ти сасаси цього гуні Форда Префекта? Цей фруд знає, де його рушник».

Зручно вмостившись на рушнику в надрах Фордової сумки, інфрадельта-хвильовий датчик заблимав настирливіше. На висоті кількох миль над Землею, величезні жовті «щось» завершили розгортання бойових порядків. Черговий біля телескопа Джодрелл Бенк вирішив випити чашечку чаю.

— Ти маєш із собою рушник? — раптом запитав Форд у Артура. Артур, змагаючись з третім кухлем, звів очі.

— Що? А, ні, навіщо він мені потрібен? — він уже перестав дивуватися.

— Допивай, — Форд роздратовано клацнув язиком.

У цей час далекий глухий гуркіт перекрив усі шуми — перешіптування відвідувачів бару, рев музичного автомата і навіть безперервне гикання їхнього сусіда біля стойки, якому Форд все ж таки поставив віски.

— Що це таке? — Артур підхопився на ноги, захлинаючись пивом.

— Не хвилюйся, — відповів Форд, — це ще не вони.

— Слава Богу, — сказав Артур.

— Швидше за все, це лише зносять твій будинок, — додав Форд, допиваючи третій кухоль.

— Що? — заволав Артур. Він вирвався з-під Фордового впливу і, безтямно озираючись, кинувся до вікна.

— Боже, це ж вони. Руйнують дім! Чому я тут сиджу, Форде?

— На даному етапі це вже не має значення, — запевнив його Форд, — дай їм порозважатися.

— Порозважатися? — ревнув Артур. — Я їм порозважаюсь! — Він ще раз визирнув у вікно, щоб пересвідчитись, що вони мають на увазі одне й те

ж саме. — Я їм покажу, як розважатися! — крикнув Артур вже на вулиці, погрозливо вимахуючи напівпорожнім кухлем.

За час перебування в барі кількість його друзів аж ніяк не збільшилась.

— Зупиніться, вандалі! Грабіжники! — волав Артур, біжучи. — Зупиніться, огидні вестготи!

Форду будь-що треба було наздогнати Артура. Перед тим, як кинутись навздогін, він попросив пакунок арахісу.

— Будь ласка, сер, — бармен передав йому кульок, — двадцять вісім пенсів, будьте ласкаві.

Форд був ласкавий. Він простягнув бармену п'ятифунтовий папірець і запропонував залишити решту. Бармен недовіркою подивився спочатку на гроші, потім — на Форда. Його охопила лихоманка; на мить він заляк. Ніхто на Землі досі не відчував чогось подібного. У хвилини найглибшого стресу будь-яка дієздатна біоформа породжує нечутний сигнал. Він тим сильніший, чим більша відстань від місця народження. Ця відстань на Землі не може перевищити 16 000 миль, що є недостатнім для розпізнання сигналу. Зараз Форд Префект перебував у глибочезному стресі, а місце його народження було віддалене від планети Земля на 600 світлових років.

Бармен, що відчув сигнал Форда, захитався, вражений незбагненністю цієї відстані. І хоча в його мозку такі величини не вміщалися, він поглянув на Форда Префекта з неприхованою повагою.

— Можливо, ви жартуєте, сер, — бармен притишив голос. У залі запала мертва тиша. — Ви дійсно вважаєте, що наближається кінець світу?

— Так, — відповідь була лаконічною.

— Сьогодні?

Питання розвеселило Форда.

— Так, — сказав він усміхаючись. — Хвилини через дві. Бармен залишив останні слова поза увагою. Відчуття, яке він щойно пережив, уже забулось.

— Ми можемо чимось собі допомогти? — запитав він.

— Нічим, — Форд запхнув пакунок до кишені. Раптом у залі хтось зареготав: та невже ми такі дурні, що можемо в це повірити!

Сусід за стойкою був уцент п'яний. Його очі вирячились на Форда.

— Мені здається, — забелькотів він, — що нам слід лягти на землю і накрити голову паперовим мішком або ще чимось.

— Накрийте, якщо вам хочеться, — знизав плечима Форд.

— Так нас учили в армії, — пояснив п'яничка. Його очі почали довгу подорож назад до недопитого віскі.

— Це допоможе? — поцікавився бармен.

— Ні, — відповів Форд і чемно посміхнувся. — Даруйте, — вибачився він, — мені вже час.

Махнув на прощання рукою і вийшов.

Хвилину в залі тривала тиша, потім знову пролунав регіт. Дівчина, яку привів із собою цей реготун, зненавиділа його від усієї душі. їй, здається, значно полегшало б, якби вона знала, що через хвилину з гаком її супутник

перетвориться на хмарку водню, озону й одноокису вуглецю. Шкода, що коли настане ця благодатна мить, вона буде надто зайнята власним випаровуванням, щоб помітити це.

Бармен прочистив горло.

— Бар зачинається. Приймаємо останні замовлення, — почув він свій голос ніби здалеку.

Величезні жовті машини стишили хід і почали знижатися. Форд відчував їх наближення. Сказати правду, йому не хотілося, щоб стався цей катаклізм.

Артур біг, мов очманілий, дорогою. Вся його увага зосередилася на бульдозерах, які загладжували уламки того, що нещодавно було його домівкою, і він не помічав нічого — ні раптового пронизливого вітру, ні холодного дощу, який линув неждано-негадано.

— Варвари! — кричав він, біжучи. — Я скаржитимуся до суду! Ви ще відшкодуєте мені збитки. До останнього пенні! Вас усіх перевішають, утоплять, четвертують! Поб'ють батогами! Кинуть у окріп і варитимуть доти... доти, доки ви заблагаєте пощади.

Форд біг за ним. Дуже, дуже швидко. Ще кілька секунд, і він наздогнав би Артура.

— А потім я почну все спочатку! — волав Артур. — І коли усе скінчиться, зберу ваші рештки і на цій купі станцюю чечітку.

Артур не помітив, що робітники покидали бульдозери й щосили чкурнули.

Він не помітив, що містер Просер кидає на небо злякані погляди. Там, у височині, величезні жовті «щось» продирались крізь товстий шар хмар. Неймовірно величезні жовті «щось».

— А я все танцюватиму й танцюватиму, — не вгавав Артур, — доки натру мозолі або вигадую щось цікавіше, а тоді...

У цю мить Артур перечепився, перекинувся через голову й розпластався на холодній землі. Лише тепер він збагнув, що в світі щось коїться.

— Що це там таке, біс його бери? — він тицьнув пальцем у небо.

Хоч що там було, воно промчало, жовте й страшне, по небосхилу, розірвало його навпіл таким вибухом, від якого вуха вдавило глибоко в череп.

За першим вибухом пролунав другий, і все повторилось знову, лише набагато голосніше.

Словами не перекажеш, що робили люди на поверхні планети. Вони самі не усвідомлювали цього. Робити щось конкретне не мало щонайменшого сенсу — бігти, ховатися, сміятися, плакати. Вулиці міст набрякли людськими потоками, машини стикались одна з одною. Виття наростало, зносило все, як гігантська хвиля, що все поглинає на своєму шляху.

Посеред хаосу лиш один чоловік стояв, заткнувши берушами вуха, й дивився на небо з глибоким сумом. Він один знав, що діється. Знав це з тієї

миті, коли серед ночі його розбудив інфрадельтахвильовий датчик. Як довго він чекав цього! Але коли сигнал був розкодований, жах заповнив його серце. Із усієї множини розумних рас, які населяли Галактику й могли б принести планеті Земля прогрес і процвітання, він менш за все хотів, щоб це були вогони.

Зрештою, кінець невизначеності. Він знає, що робити. Тільки-но корабель вогонів просвистів над головою, він розстібнув сумку. На долівку вивалились сценарій «Йосип і чарівний плащ» та рукопис «Нового Священного Письма». Більше вони йому не знадобляться. Він був готовий. Повністю, Він знав, де його рушник.

На Землі запала тиша. І це було навіть гірше, ніж гуркіт. На якийсь час усе завмерло.

Величезні кораблі зависли над найбільшими державами. Непорушно вони висіли в небі, здоровезні, важкі, як гори, наче виклик законам природи. Сам факт їхньої присутності викликав нервовий шок. Адже кораблі висіли у небі, заперечуючи тим самим встановлені норми й звичні закони. Цеглини не літають.

Нарешті щось клацнуло, зашурхотіло, ніби вітерець серед листя. Це самовільно увімкнулись усі комплекси хай-фай, усі радіоточки, телевізори, касетники, радіотранслятори, репродуктори, автомобільні радіоприймачі.

Кожна порожня консервна бляшанка, урна, вікно, пральна машина, кружка, кожен шматочок металу запрацював як резонатор. Перед тим, як перестати існувати, Земля перетворилася на єдину гігантську акустичну систему. Але не для трансляції концерту чи шоу, а для передачі короткого повідомлення.

— *Люди Землі, прошу вашої уваги,* — пролунав голос. І найостанніші скептики заридали — настільки висока була якість квадрофонічного звуку з непомірне малим рівнем спотворення. — *Говорить простетник вогон Джелтиц — член Галактичного комітету планування та розвитку,* — вів далі голос. — *Як вам, безсумнівно, відомо, згідно з планом розвитку периферійних районів Галактики, через вашу Сонячну систему намічено будівництво швидкісної гіперкосмічної магістралі. Співчую, але ваша планета серед інших підлягає знищенню. Увесь процес забере не більше двох земних хвилин. Дякую за увагу.* Гучномовець вимкнувся.

Паніка охопила землян. Хвилі жаху прокотилися натовпами. Зверху люди скидались на металеві стружки на аркуші паперу, під яким рухався магніт. Хотілося бігти, але куди?

Здивовані вогони знову увімкнули гучномовець.

— *Нам не зрозуміле ваше спантеличений. Усі креслення й наказ про початок будівництва висіли у місцевій плановій конторі на Альфа Центаврі протягом останніх п'ятдесяти земних років. Ви мали досить часу для подання апеляції. Зараз пізно протестувати й обурюватись.*

Гучномовець вимкнувся. Його голос луною прокотився по всій Землі. Велетенські кораблі одночасно розвернулись у небі. Легко й невимушене, мов метелики. Розкрились люки — зяючі чорні прямокутники.

Нарешті хтось прийшов до тями, настроїв радіопередавач на потрібну хвилю і відбив тремтячими руками звернення від імені планети до кораблів вогонів. Ніхто не дізнався, що саме було у зверненні, проте всі почули відповідь. Гучномовець увімкнувся ще раз. Роздратований голос мовив:

— *Ви хочете сказати, що ніколи не були на Альфа Центаврі? Божже, та це ж лише за чотири світлових роки від вас. Перепрошую, але якщо ви не виявляєте елементарного інтересу до своїх власних справ, це ваше особисте горе.*

Променеві пристрої — до бою!

Світло водоспадами полилось із люків.

— *Не розумію, —* долинув голос із невимкнутого гучномовця, — *це ж цивілізація апатичних ідіотів. Мені їх зовсім не жаль.* Запанувала жахлива тиша. Почувся жахливий гуркіт. Запанувала жахлива тиша. Будівельний флот вогонів зник у зоряній безодні.

Розділ 4

Далеко від Землі, на протилежному боці спірального відгалуження Галактики, на відстані п'ятисот тисяч світлових років Зафод Бібльброкс — Президент Імперського Галактичного Уряду — мчав смарагдовими хвилями дамогранського океану. Дамогранське сонце вигравало на корпусі катера з потужним іонним дельта-двигуном.

Дамогран спекотний, Дамогран далекий, Дамогран мало кому відомий. Дамогран — схованка «Золотого Серця».

Катер мчав по хвилях. До кінця подорожі було ще досить далеко. Так уже незручно влаштований Дамогран — жменька розкиданих островів серед безмежного океану.

Лише завдяки майже повній відсутності суші Дамогран і лишився малозаселеною планетою. Він був ідеальним місцем для здійснення глибоко засекреченого проекту Імперського Галактичного Уряду під кодовою назвою «Золоте Серце».

Катер підстрибував на хвилях. Зафод Бібльброкс прямував із космопорту острова Пасхи (це чиста випадковість. «*Пасха*» — всегалактичною мовою означає «маленьке, плоске, світло-коричнєве») на острів Франція (ще одна чиста випадковість), де завертався проект «Золоте Серце».

Загалом же, роботі над «Золотим Серцем» передувала низка суцільних випадковостей.

Але сьогоднішній день, день, коли мала відкритися завіса таємничості, день, коли «Золоте Серце» повинно, нарешті, постати перед очима враженої Галактики, не був випадковістю. Сьогоднішній день стане кульмінацією всього правління Зафода Бібльбрอกса. Лише заради одного цього дня він погодився зайняти президентське крісло. Його рішення схвилювали найширші верстви суспільства Галактичної Імперії. Зафода Бібльбрอกса в Президенти? Чи не Того Самого? У Президенти? Багато хто тоді побачив у його призначенні ще один доказ того, що цілому світові бракує розуму.

Зафод усміхнувся і додав швидкості.

Зафода Бібльбрอกса — цього авантюриста, плейбоя, колишнього хіпі (шахрая? дуже можливо!), самозакоханого маніяка, який до того ж часом ігнорує ленч.

У Президенти?

Але ніхто не втратив розум. В усякому разі, в прямому розумінні. Лише шість чоловік в усій Галактиці знали закони, за якими вона керується [*Обмежене коло посвячених знало, що ні Президент, ні уряд не мають реальної влади, але лише шестеро із них знали, хто тримає її в руках. Усі інші були впевнені, що керуються комп'ютером. Усі вони жорстоко помилялись. (Прим. авт.)*]. Вони знали також і те, що коли Зафод Бібльброкс оголосив про бажання балотуватися у Президенти, то це справа вирішена. Адже він був найбільш підходящим кандидатом.

Одного ніхто не міг збагнути — навіщо Зафоду це потрібно.

Він заклав крутий віраж, фонтан води монолітним смарагдом засяяв на сонці.

Сьогодні його день. Сьогодні вони збагнуть, навіщо він затіяв цю комедію з виборами. Крім того, сьогодні йому виповнюється двісті років. Але це лише випадковість.

Стрибаючи по хвилях Дамограна, він розмірковував, який сьогодні знаменний, вікопомний день.

Він примусив себе розслабитися. Зафод опустив дві руки на спинку сидіння. Він керував третьою рукою, яку зовсім нещодавно відростив під правою для повного оволодіння мистецтвом лижного боксу.

— Гей, — сказав він сам собі, — спокійніше, хлопче, спокійніше.

Але напружені нерви дзвеніли, мов натягнута струна.

Острів Франція за формою являв піщаний півмісяць завдовжки двадцять миль і п'ять у поперечнику. Здавалося, що він існує не сам по собі, а для того, щоб підкреслити глибокий вигин безкрайньої затоки. Це відчуття посилювалось ще й від того, що внутрішня прибережна смуга — це були майже суцільно круті скелі, які обривались у морі. До протилежного берега суша спускалася полого.

На скелі розмістився комітет по зустрічі. Він об'єднував переважно інженерів і вчених, зайнятих на будівництві «Золотого Серця». Більшість складали гуманоїди, хоча то там, то тут траплялись нечисельні групи рептилоїдів-атомників. Крім того, у натовпі зустрічаючих були три зелені сільфідоподібні максі-метagalактисти, один восьминогий психоструктураліст і Гу-Лу-Ву [Гу-Лу-Ву — *надрозумна тінь ультрамаринового кольору. (Прим. авт.)*]. Усі присутні, за винятком Гу-Лу-Ву, одяглись у парадні костюми усіх кольорів веселки. Гу-Лу-Ву тимчасово помістили у першу-ліпшу призму, що стояла окремо неподалік.

Піднесений, святковий настрій охопив присутніх. Незважаючи на втому, чекання людини з жовтогарячим шарфом на шії зхвилювало всіх [**Жовтогарячий шарф** — *традиційний урочистий одяг Президента Галактики. (Прим. авт.)*]. А роботу, слід зазначити, було виконано чималу. Вона підвела їх до тієї межі дій законів фізики, за якою нема вже нічого, й навіть трішечки далі; вона примусила реконструювати першооснову світу, переглянути, доповнити, змінити ймовірні та неймовірні механізми дії цих законів. І було їм байдуже, якою владою — реальною чи гіпотетичною — наділений у дійсності Президент. Лише шість осіб в усій Галактиці знали, що єдиною турботою Президента є не володіти владою, а відвертати від неї увагу інших.

Зафод Бібльброкс блискуче впорався із поставленим завданням.

Президентський катер описав широке півколо і увійшов у лагуну. Натовп разом охнув, засліплений сонцем і захоплений мистецтвом володіння кермом.

Виблискуючи на сонці, катер ширяв над водою на подушці із іонізованих атомів. Крім того, він був обладнаний ще й крилами, які, для

більшого ефекту, можна було занурити у воду. За кормою високо здіймався пінистий струмінь, який прорізував у воді глибоку траншею.

Зафоду дуже подобався цей ефект.

Президент — повний титул: Президент Імперського Галактичного Уряду. У титулі збережено термін «імперський», не зважаючи на чого явний анахронізм. Кілька останніх століть наслідний імператор був при смерті. В останню мить життя його тіло помістили у силове поле, що захищає від дії іззовні, тож у коматозному стані імператор мав зберігатися теоретично до безконечності. Давно померли усі його спадкоємці, тож. влада без зайвого політичного галасу перейшла до рук апарату імперських радників-обраного урядового органу. Очолує радників Президент, якого обирає асамблея.

Насправді ж посада Президента-формальність, бо ніякої реальної влади Президент не має. Звичайно, посада ця виборна, але критерієм є відраза, яку б викликало в народі точно дозоване обурення. Президент — завжди суперечлива фігура, що має яскраву індивідуальність, яка викликає роздратування. Адже завдання його не уособлювати владу, а відвертати від неї увагу всіх тих, хто прагне її. Із цієї точки зору Зафод Біблброкс ідеально відповідав посаді. Він вважався найкращим із президентів Галактики усіх часів і народів. Два з десяти років перебування на посаді він провів у в'язниці за шахрайство.

Він нісся з усією швидкістю прямисінько на стрімку скелю, але в останню мить рішуче повернув штурвал, катер описав крендель і зупинився, граціозно погойдуючись на хвилях.

Через секунду Зафод стояв на палубі, махав рукою й усміхався більш ніж трьома мільярдами глядачів. Звичайно ж, на острові ніколи б не розмістились три мільярди чоловік — тут і для тисячі місця не вистачило. Саме стільки народу дивилось церемонію відкриття «Золотого Серця» очима мініатюрної автотрєохвимірної камери, що зависла в повітрі неподалік. Спортивна звага Президента видавалась ще більш екстравагантною завдяки трєохвимірній зйомці.

Зафод посміхнувся. Три мільярди і шість чоловік не могли собі навіть уявити, що стануть свідками його найекстравагантнішої витівки.

Камера дала крупний план найпопулярнішої з двох його голів. Він помахав знову. В цілому Зафода без перебільшення можна було віднести до гуманоїдів. Не зважаючи на дві голови й три руки, він мав типову людську зовнішність: волосся, яке стирчало в усі боки, блакитні очі, що випромінювали магнетизм, вічно неголені підборіддя.

Біля катера підстрибувала на хвилях і мінилась у сонячних променях прозора сфера, що мала футів двадцять у діаметрі. В середині неї плавала напівкругла канапа, оббита яскраво-зеленою шкірою. Чим швидше оберталась сфера, тим нерухомішою здавалась канапа.

Усе це теж було зроблено для більшого ефекту.

Зафод перескочив у сферу й вмотився на канапі, закинувши ногу за ногу. Дві руки він опустив на бильця, третьою обтрусив коліна. Обидві його голови повернулись у різні боки, сяючи усмішками.

Раптом море під сферою скипіло, вода завирувала й піднесла її вгору на потужних струменях. Сфера стала перекидатись і швидко підніматись угору. Запрацював двигун, і сфера відірвалась від струменю, який упав униз з стометрової висоти.

А Зафод усміхався.

Над верхівкою скелі сфера пришвартувалась до похилого трапа, скотилась у заглиблення і завмерла.

Під бурхливі оплески Зафод Бібльброкс вийшов до народу. Жовтогарячий шарф вигравав на сонці. Прибув Президент Галактики.

Почекавши, поки вщухнуть оплески, він підняв руку.

— Привіт, — сказав він.

Кібер-павук, урядовий кур'єр, непомітно підібрався збоку з новим примірником урядової промови. Сторінки з третьої до сьомої старого примірника гойдались на хвилях, Милях у п'яти від острова. Перші дві сторінки врятував дамогранський вінценосний орел. Він використав їх для будівництва гнізда нової форми. Гніздо із пап'є-маше було влаштоване таким чином, щоб повністю виключити випадкове випадання пташеняти. Дамогранський вінценосний орел не хотів ризикувати потомством.

Зафод відштовхнув павука. Він не мав потреби в чужій промові.

— Привіт, — сказав він знову.

Тепер йому всміхалися всі. Або майже усі. Йому вдалося роздивитись серед цього юрмища людей Тріліан — дівчину, яку він нещодавно вивіз із однієї маловідомої планети. Від неї важко було відвести погляд — стрункий гуманоїд зі смаглявою гладкою шкірою й довгим хвилястим волоссям, повними червоними устами, кирпата та ще на додачу з бездонними карими очима. Червоний, ручного плетива легкий шарф і коротка шовкова сукня, що облягала стан, наводили на думку про її арабське походження. Але тут, звичайно, ніхто й не підозрював про існування якихось арабів. Тим паче, що вони припинили своє існування, У кожного вистачає своїх турбот, що їм до раси, котра б, навіть якби існувала, то на відстані п'ятисот тисяч світлових років від Дамограна. Тріліан не зараховувала себе до якоїсь певної національності. В усякому випадку, так вона сказала Зафоду. Вона супроводжувала його скрізь і говорила лише те, що думала.

— Привіт, лялечко! — гукнув він їй.

Тріліан знітилась і опустила долі очі. По тому — усміхнулась на відповідь. Але Зафод уже дивився в інший бік.

— Привіт, — гукнув він юрмі непевного вигляду карликів із преси. Вони стояли зовсім близько й благали Бога, щоб Зафод перестав говорити «привіт» і перейшов до урочистої промови. Він зумисне посміхнувся їм особисто, бо добре знав, який сенсаційний матеріал з'явиться у них за кілька хвилин.

Цієї миті камери переключились на інший об'єкт. Комусь із референтів, певно, набридло слухати одне й те саме. А може, він просто засмутився, що Президент знехтував такою блискуче складеною промовою. Як би там не було, цей «хтось» клацнув у кишені тумблером.

Величезних розмірів біле яйце чітко вирізнялось на тлі блакитного неба. Раптом шкаралупа тріснула посередині й розпалася, повільно опустившись на майданчик. Присутні знали, що так воно й мало бути. І все ж подих захоплення прокотився натовпом.

Під шкаралупою лежав 150-метровий, теж білий космічний корабель. Він був прекрасний, мов елегантний кед. У самій його середині, прихована від сторонніх очей, містилася непоказна золота скринька. У ній був схований найдосконаліший із усіх будь-коли створених у Галактиці пристроїв, через який цей корабель справедливо вважався унікальним.

— Здуріти можна, — Зафод, не відриваючись, дивився на «Золоте Серце». До його характеристики мало що можна було додати.

— Здуріти можна, — повторив Зафод, прекрасно знаючи, як це дратує пресу. Присутні, намилювавшись чудовим видовищем, повернулись у бік Президента. Він підморгнув Тріліан — вона єдина знала, що він хоче сказати, і вважала, що він безбожно хизується перед публікою.

— Корабель пречудовий, — сказав він. — Справді пречудовий. Він настільки вражає, так захоплює, що я, мабуть, не втримаюсь і поцуплю його.

От і вся президентська промова. Точнісінько до останнього слова. Глядачі розуміло розсміялися, журналісти полегшено заклацали своїми інфрадельтахвильовими передавачами. Президент усміхнувся. Його серце закалатало частіше, рука торкнулась у кишені мініатюрної паралізоматичної гранати.

На більше його терпіння не вистачило. Він закинув голову, по-звірячому рикнув і, жбурнувши гранату в натовп, кинувся навпростець через море раптово застиглих усмішок.

Розділ 5

Простетник Вогон Джелтц не вважався за красеня навіть серед вогонів. Над вузьким, як у свині, чолом здіймався великий куполовидний ніс. Його гумова шкіра брудно-зеленого кольору була дуже товста, що однаково важливо як для того, щоб витримати тиск води на глибинах до тисячі футів, так і для занять політикою.

Втім, це зовсім не означало, що він полюбляє плавати. Ні, щільний денний розклад не лишав часу для занять спортом. Зовні він майже не відрізнявся від перших вогонів, що мільярди років тому залишили одвічні болота Вогосфери. Важко дихаючи, вони вилізли на берег, підставивши під яскраві промені молодого Сонця свої потворні туші. І того далекого дня еволюція з відразою відвернулася від вогонів, викреслила їх із числа улюблених створінь. Більше вони не розвивались і за логікою речей мали вимерти.

Факт, що вони все ж вижили, і цим викликали повагу до своєї впертості. Еволюція? — говорили вони собі, — кому вона потрібна? Те, що відмовилась зробити природа, невдовзі зробили вони самі — видалили хірургічним методом найпомітніші анатомічні надлишки.

А тим часом природні сили планети Вогосфера посилено працювали над виправленням припущеної помилки. Але де поділися ті гарні смарагдові краби на довгих ногах? Вогони розбивали їх залізними довбнями, щоб дістатися до ніжного, соковитого м'яса. Куди зникли стрункі барвисті дерева, від одного погляду на які перехоплювало подих? Вогони спопелили їх на вогнищах, смажачи краб'яче м'ясо. А тендітні газелеподібні створіння з шовковою вовною і вологими очима! На них не можна було сідати верхи, бо їхні тендітні хребти відразу ламалися. А вогони, не зважаючи на це, сідали.

Життя на Вогосфері зачайлось до кращих часів. А саме до тієї миті, поки вогони відкрили принципи пересування в космічному просторі. По тому протягом наступних кількох вогонських років усі вогони повністю перебазувались у Туманність Мегабрандиса — політичний центр Галактики, де вони захопили ключові посади в Галактичному уряді і тепер, власне, стали кісткою його апарату. Вони робили відчайдушні спроби стати освіченими, набути пристойних манер і здобути громадську повагу, але за рівнем інтелекту мало чим відрізнялись від своїх предків. Щорічно вони вивозили з рідної планети двадцять сім тисяч смарагдових крабів і влаштовували грандіозну пиятику з цього приводу, трощачи панцирі крабів залізними довбнями.

Простетник Вогон Джелтц — типовий представник своєї раси. Він, крім того, страшенний мерзотник, та ще й ненавидить космотуристів.

У надрах флагманського корабля Простетника Вогона Джелтца у маленькій каюті спалахнув сірник. Його запалив не вогон, а істота, яка чудово знала, чого можна чекати від вогонів. Тож не дивно, що ця істота поводитися дуже сторожко. Її звали Форд Префект.

Він роззирався навкруги, хоча при тремтливому полум'ї мало що можна було роздивитись — по стінах стрибали волохаті спотворені тіні. Принаймні поки що все було тихо. Форд подумки подякував дентразі. Дентразі — плем'я гурманів, що знаються на кухарстві, не вельми цивілізований, але приємний люд. Вогони нещодавно почали запрошувати їх куховарити на свої численні флотилії. Єдиною умовою принаймні було те, що дентразі не повинні стромляти носа не в свої справи.

Дентразі з радістю погоджувались. Вони любили гроші вогонів — одну із найстабільніших валют і ненавиділи їх самих. Найбільша їхня розвага була — довести вогона до люті. Форд знав про це і завдяки цьому не перетворився на хмаринку водню, озону й одноокису вуглецю.

Почувся стогін. Він запалив новий сірник і побачив на підлозі обриси людини, що ворушилася. Форд загасив сірника і намацав у кишені те, що шукав. Розірвав целофан, труснув кульок.

— З'їж арахісу, — сказав Форд Префект, стаючи навколішки. Артур Дент сіпнувся, застогнав і пробурмотів щось невиразне.

— Приймай, — Форд тицьнув кульок. — Хто вперше проходить крізь трансформатор матерії — втрачає багато солі й білку. Пиво повинно було пом'якшити неприємні відчуття.

— Ооххххх... — простогнав Артур. Він розплющив очі. — Темно.

— Еге ж, — погодився Форд Префект, — темно.

— Немає світла, — промимрив Артур Дент. — Темно.

Форд Префект ніяк не міг збагнути, чому люди мають звичку постійно констатувати очевидне. Наприклад, «сьогодні чудовий день!» або ж «як ти підріс», чи «люба, ти випала з восьмого поверху. Як ти себе відчуваєш?» Щоб якось пояснити цю дивацьку поведінку, Форд навіть вигадав цілу теорію. Щоб голосовий апарат не заіржавів, люди повинні його тренувати. Але через кілька місяців глибоких роздумів і уважного спостереження довелось цю теорію відкинути, її місце посіла інша теорія, згідно якої виходило, що мозок включається в роботу лише паралельно з артикуляційним апаратом. Але й від неї довелось відмовитись. Загалом, люди йому подобались, хоча часом його охоплював відчай — вони так багато чого не знали!

— Так, — підтвердив Форд, — світла справді нема. — Він простягнув Артурові ще кілька горішків. — Як самопочуття?

— Ніби по мені промарширувала ціла рота. Форд замислився.

Справжнє ім'я Форда Префекта можна вимовити, тільки послуговуючись однією з мов Бетельгейзе. Щоправда, усі носії цієї мови загинули в результаті Великої Катастрофи падіння Хрунга (03758-й рік за Всегалактичним літочисленням). Бетельгейзе VII розлетілась на друзки, разом із нею зникла стародавня цивілізація Праксібетеля. Живим залишився лише батько форда. Він так ніколи й не зміг путньо пояснити причину свого чудодійного врятування. Уся катастрофа оповита глибокою таємницею: ніхто так і не дізнався, що таке Хрунг і чому він упав саме на Бетельгейзе VII. Батько Форда, прагнучи розсіяти всезагальну недовіру, перебрався на Бетельгейзе V. Там він став для Форда і за батька, і за дядька. У пам'ять про

рідний народ він дав синові чи племінникові древнє праксибітельське ім'я [Форд так і не навчився вимовляти своє химерне ім'я, і батько врешті-решт помер від сорому. Ця страшна хвороба й досі існує у віддалених куточках Галактики. У школі Форда дражнили «Іксом», що на мові Бетельгейзе V дослівно означає: «Хлопчик, який не здатний до ладу пояснити, що таке Хрунг і чому він упав саме на Бетельгейзе VII». (Прим. авт.)].

— Якщо я запитаю, де ми, з біса, опинилися, — сказав Артур слабким голосом, — я пожалкую про це?

— Ми в безпечному місці, — відповів Форд і підвівся.

— Слава Богу.

— Зараз ми у комірчині одного із кораблів Будівельного Флоту вогонів.

— Боже, — мовив Артур, — ніколи не думав, що в простого слова «безпека» такий широкий спектр значень.

Форд запалив сірника: треба знайти вимикач. Кострубаті тіні знову застрибали по стінах. Артур підвівся, обмацуючи себе. Навколо виднілися якісь чудернацькі предмети, в носі крутило від якихось затхлих запахів, низьке рівне гудіння заважало зосередитись.

— Як ми тут опинились? — запитав Артур, шулячись.

— Нас погодилися підкинути, — відповів Форд.

— Гарне пояснення, нічого сказати, — обурився Артур. — Наче ми просто стопнули вантажівку, з якої висунулась зелена потвора з блюдцями замість очей і сказала: «Привіт, хлопці, залазьте до кузова. Я підкину вас до Базингстоку».

— Все правильно, — мовив Форд, — якщо врахувати, що ми зупиняли вантажівку не рукою, а ось цим інфрахвильовим передавачем, а Базингсток у нашому випадку — околиця зірки Барнарда, що за шість світлових років від Землі.

— А потвора з очима-блюдцями?

— Вона й справді зелена.

— Чудово, — сказав Артур. — Коли я зможу повернутись додому?

— Ніколи, — Форд Префект знайшов вимикач. — Заплющ очі... Те, що вони потім побачили, вразило їх обох.

— Боже милостивий, — прошепотів Артур, — невже ми всередині літаючої тарілки?

Простетник Вогон Джелтц навалився тулубом зеленого кольору на консоль керування. Після знищення населених планет він нерідко почувався трохи роздратованим. Для заспокоєння совісті йому було просто необхідно на когось нагримати. Потрібен був привід. Він навіть кілька разів підстрибнув у капітанському кріслі, сподіваючись, що воно зламається і можна буде зігнати на ньому свою злість. Але крісло лише жалібно скрипіло.

— Геть звідси, — закричав він на радиста, який нечутно виник на порозі. Радист зник. Він навіть зрадив, що не зможе виконати неприємну місію. Щойно він одержав офіційне повідомлення про запуск космічного корабля на імперському випробувальному полігоні планети Дамогран. Корабель було оснащено принципово новим типом двигуна, настільки

принципово новим, що відпала будь-яка потреба в прокладанні суперкосмічних швидкісних магістралей.

Відчинились другі двері. Капітан стримався, бо ці двері вели на камбуз, де дентразі готували смачну їжу. Перекусити ніколи не завадить.

У одвірку з'явилась патлата потвора із сервіровочним столиком. Вона всміхалась з усією можливою щирістю.

Простетник Вогон Джелтц зрадив. Із досвіду він знав: дентразі може бути задоволений лише тоді, коли на кораблі є щось, що може розлютити вогона. Тепер він матиме те, на чому зможе зігнати свою злість.

— Форд і Артур роздивлялися навколо.

— Що скажеш? — запитав Форд.

— Жалюгідне видовище.

Форд не без відрази розглядав захаращене найрізноманітнішим непотребом приміщення. Купи старих матраців, гори немитого посуду, не випрана білизна.

— Що робити, це не круїзне судно, — зітхнув Форд. — Це комірчина дентразі.

— Здається, раніше ти називав їх вогонами.

— Так, — мовив Форд, — вогони тут усім заправляють. Дентразі у них за прислужників. Це вони впустили нас сюди. З чорного ходу, так би мовити.

— Нічого не розумію, — сказав Артур.

— Добре, поглянь-но сюди, — Форд присів на старі матраци і почав порпатися у сумці.

Артур пхнув матрац ногою, тоді обережно присів на краєчок. Серце шалено тіпалося, хоча щонайменшого приводу для хвилювання не було: усі матраци, що вирости на болотах Зети Скворшелуза, перш ніж їх застосовувати за призначенням, умертвляють і сушать. Виживають лиш одиниці.

Форд простягнув Артурові те, що шукав.

— Що це? — запитав той.

— «Путівник по Галактиці для космотуристів». Електронний довідник. Тут є всі відповіді на будь-які випадки. Артур покрутив його в руках.

— Мені подобається футляр, — нарешті вимовив він. — **Без паніки.** Перша за сьогоднішній день порада, що подає надію.

— Я покажу тобі, як ним користуватися, — Форд вихопив довідник у Артура, який тримав путівник так, наче то був здохлий жайворон.

— Дивись. Якщо натиснути цю клавішу — на екрані спалахує індекс. На маленькому екрані розміром 3Х4 дюйми застрибали цифри.

— Візьмемо, наприклад, вогонів, — він натиснув кілька кнопок. — Будь ласка.

На екрані спалахнули літери: «**Будівельний флот вогонів**».

Форд натиснув червону клавішу знизу. По екрану поповзли слова. Паралельно з друкованим текстом включився звуковідтворюючий пристрій. Довідник промовив приємним голосом:

«Будівельний флот вогонів. Якщо бажаєте, щоб вас підвіз вогон, скористайтесь нашою порадою: не варто й пробувати. Вогони — одна із найбільш некоммунікбельних рас Галактики — злі, бездушні, до того ж із жахливою вдачею. Бюрократи до кінчиків пальців, вони діють невідступно від інструкцій. Вони й пальцем не поворухнуть без відповідної вказівки, навіть якщо буде потрібно рятувати рідну бабусю від траальської хижої блаатерної блощиці. Вказівка має бути не менш ніж у трьох примірниках з резолюціями вищих інстанцій, затвердженою, перезатвердженою, відміненою, поновленою, обговореною на всенародному референдумі, потім ще раз відміненою і, нарешті, ще має пролежати місяців зо три у м'якому торфі на глибині близько десяти футів.

Найкращий спосіб домогтися від вогона води — встромити йому палець у горлянку, найкращий спосіб подратувати — згодувати його бабцю траальській хижій блаатерній блощиці.

Ні за яких умов не погоджуйтесь, щоб вогон прочитав вам свої вірші».

Артур поглянув на Форда.

— Яка дивовижна книжка! І все ж, як нам пощастило потрапити на корабель?

— Зараз це вже не актуально, — сказав Форд, закриваючи футляр. — Свого часу я збирав матеріали для Нового виправленого і доповненого Видання. А саме:

хотів з'ясувати стосунки між вогонами і дентразі. Те, що мені вдалося з'ясувати, дозволяє нам сподіватись на краще.

— А хто ці дентразі? — Артур скривився, наче у нього заболів зуб.

— Чудові хлопці, — відповів Форд, — визнані кухарі й бармени, а на все інше їм начхати. Крім того, вони завжди допомагають космотуристам. Частково тому, що люблять товариство, частково — щоб насолити вогонам. От і усе, що належить знати бідному космотуристу, який прагне за жалюгідних тридцять альтаїрських доларів на День оглядати визначні місця Всесвіту.

Артур почувався ні в сих ні в тих.

— Здорово, — промимрив він і втупився в матраси.

— На жаль, я затримався на Землі набагато довше, ніж збирався, — зазначив Форд. — Заїхав на тиждень, а вибрався лише через п'ятнадцять років.

— Як ти дістався Землі?

— Просто. Нав'язався у компанію до одного тізера.

— Тізера?

— Еге ж.

— Тізери це такі багаті хлопці з великим почуттям гумору. Вони вештаються скрізь у пошуках планет, що й досі не вступили в Контакт, і збивають їх з пантелику.

— Збивають з пантелику? — Артурові здалося, що Форд морочить йому голову.

— Так, — сказав Форд, — збивають їх з пантелику. Знайдуть, наприклад, тихий, забутий Богом куточок, оберуть собі якогось дурника, у здоровий глузд якого ніхто не повірить. Приземляться біля нього, начеплять на голову ідіотські антени і ну бігати туди-сюди. І пікають: «біп-біп». Звісно, гумор не найвищого гатунку, але їм весело, — Форд заклав руки за голову й відкинувся на спину із виглядом людини, страшенно задоволеної собою.

— Форде, вибач мені, — мовив Артур, — нехай тобі не видається безглузде запитання, але що я роблю на вашому святі життя?

— Я врятував тебе, щоб розважатись разом. Землі ти більше не побачиш.

— А що з нею?

— Її більше немає.

— Немає? — перепитав спокійно Артур.

— Так, немає. Вона розпалась на атоми.

— Знаєш, — сказав Артур, — усе це дуже прикро.

Форд замислено насупився, наче обмірковуючи ці слова.

— Так, я тебе розумію.

— Розумієш? — вигукнув Артур. — Розумієш! Форд схопився на ноги.

— Дивись сюди, — просичав він, указуючи на книжку.

— Ну то й що?

— **Без паніки!**

— А я і не панікую.

— Ні, панікуєш.

— Добре, нехай так. Але що мені ще лишається робити?

— Будемо мандрувати удвох і розважатися. У Галактиці безліч цікавих речей. А зараз заклади ось цю рибку у вуха.

— Перепрошую? — перепитав Артур. Занадто ввічливо, як йому здалося. Форд тримав у руках невеличкий слоїк — досить прозорий, щоб роздивитись жовту рибку. Вона рухала плавцями й роззявляла рота. Артур з-під лоба зиркнув на Форда. Як дорого він би заплатив за якусь просту й знайому річ! Йому було набагато легше, якби він побачив у цій комірчині, де лежала купами білизна дентразі, стоси скворшелузьких матраців і стояв хлопець із Бетельгейзе, який простягав жовту рибку, що її слід закласти у вуха, побачив би, ну, скажімо, пакунок кукурудзяних пластівців. Але пакунок не було, а разом не було і почуття безпеки.

Раптом, ніби з безвісти, на них упала потужна звукова хвиля. Артур роззявив злякано рота. Такий звук могла б видати людина, яка полоще горло і в той же час відбивається від зграї вовків.

— Тихше! — зашикав на нього Форд. — Слухай! Це важливо.

— Ва... важливо?

— Капітан корабля робить оголошення.

— Ти хочеш сказати, що це розмовляють вогони?

— Слухай!

— Але я не розумію по-вогонськи.

— Це зайве. Заклади ось цю рибку у вухо.

І Форд швидким рухом ляпнув Артура по вуху. Рибка проскочила всередину. Відчуття було з біса неприємне. Артур засіпався, почав длубати у вусі. Потім його очі полізли на лоба від здивування.

Він відчув те, що буває, коли розглядаєш психологічні тести — з-за двох темних обрисів голів з'являється зображення білої свічки або коли раптом із різнокольорових плям і крапок складається шістка, що означає, що доведеться розщедритись на нові окуляри.

Поступово булькотіння й харчання перетворилось на справжнісіньку англійську мову.

Ось що почув Артур...

Розділ 6

— Бульк бульк хмм бульк хмм бульк бульк бульк хмм бульк хмм бульк бульк хмм хмм бульк хмм хмм хмм бульк бух ляп grrrrrrruuxhrrr для веселоців у інших.

Повторюю. Говорить командир корабля. припинити всі роботи! Увага! Для початку хочу попередити, що, зважаючи на прилади, у нас на борту переховується двійко зайців. Привіт вам, хлопці, хоч де б ви переховувались. Але зрозумійте мене правильно: не гадайте, що ми вам раді, я призначений командиром цього корабля зовсім не для того, щоб катати усіляких гультайок задарма. Пошукову партію вислано. Тільки-но вони вас знайдуть, ми викинемо вас геть. Якщо вам пощастить, то перед смертю ви почуєте мої вірші.

Друге. Через кілька хвилин ми здійснимо стрибок у гіперпростір. по прибутті на зірку Барнарда — триденна стоянка в доку для ремонтних робіт. Під час стоянки усім лишатися на робочих місцях. Повторюю, усі увільнення відмінюються. У мене паскудний настрій і я не бачу приводу для веселоців у інших. У мене все.

Булькотіння стихло. Коли Артур прийшов до тями, то виявилось, що він лежить долі, скрутившись, та ще й затулив вуха руками.

— Яка чарівна особа, — сказав Артур. — Якби я мав доньку, я б із задоволенням заборонив їй виходити заміж за такого...

— Не варто забороняти, — відмовив Форд. — Вогони приваблюють жінок не більше, ніж автокатастрофа. Ні, не рухайся, — додав він, коли побачив, що Артур хоче випростатися, — приготуйся до стрибка у гіперпростір. Відчуття такі ж неприємні, як коли ти нап'єшся.

— Що ж тут неприємного?

— Ти попросиш води.

Артур помовчав, потім мовив:

— Форде?

— Га?

— Що робить ця рибка у вусі?

— Перекладає. Це — рибка-транслятор. Подивись у довіднику, якщо хочеш, — Форд простягнув Артурові «Путівник по Галактиці для космотуристів», а сам скрутився калачиком і приготувався до стрибка.

Раптом світ перекинувся з ніг на голову. Артур відчув, що вивертається нутрощами назовні, від чого в очах потемніло.

Комірчина сплющилась, закружляла, перетворилась у цятку. Нічого не існувало крім пупа, якого також не було.

Корабель увійшов у гіперпростір.

«Рибка-транслятор, — незворушно повідомляв «Путівник», — маленький організм жовтого кольору — можливо, найунікальніша істота, що живиться енергією мислячих форм, яка надходить іззовні. Вона поглинає думкохвилі усіх частот, що випромінюються іншими

біоформами. Рибка-транслятор утворює в мозку носія телепатичну матрицю, яка замикає думкочастоти нейронних сіток слухового аналізатора на його мовний центр. Таким чином, думкообрази, коли проходять через слуховий аналізатор, декодуються в зрозумілі сигнали за допомогою телепатичної матриці, створеної рибкою-транслятором. На практиці це означає, що маючи її у вусі, ви одразу ж починаєте розуміти будь-яку мову, яка існує у галактиці.

Незбагненність випадку, що призвів до виникнення цієї надзвичайно корисної істоти, наштотувала деяких філософів на думку про використання цього факту як вирішального аргументу в суперечці про існування Бога.

Аргумент полягає ось у чому: «я відмовляюсь доводити своє існування, — сказав Бог, — бо доказ заперечує віру, а без віри — я ніщо». «Але ж, — сказала людина, — рибка-транслятор не могла виникнути випадково. Якщо це так, то ти існуєш, що означає (з твого власного засновку), що тебе нема. що й треба було довести».

«Ой лихо, — сказав Бог, — такого повороту я не передбачив». І миттєво випарувався хмаринкою логіки.

«Як просто!» — скрикнула людина і відразу довела, що біле — це чорне. І на першому ж пішохідному переході її збила машина.

Більшість теологів одностайно стверджує, що наведений тут доказ — повна нісенітниця. це, щоправда, не завадило Улону Коллуфіді добре заробити на книжці «Хто стоїть за Богом», у якій наведений аргумент посідає чільне місце.

Що ж до бідолашної рибки-транслятора, яка так сміливо подолала перепони на шляху до загального взаєморозуміння, то зазначимо, що вона стала причиною набагато більшої кількості війн за історію Галактики, ніж будь-хто інший».

Артур зітхнув. Не без жалю він відзначив, що стрибок у гіперпростір не доконав його. Цієї миті він був на відстані шести світлових років від Землі. Якби вона існувала.

Земля.

Картина рідної планети болем відгукнулась у серці. Той факт, що Землі більше не існувало, видавався настільки блюзнірським, що просто не вкладався в голову. Він спробував уявити собі, що немає більше ні батьків, ні сестри. Жодної реакції. Він перебрав у пам'яті своїх знайомих. Ніякої реакції. Згадав зовсім незнайомого чолов'ягу, за яким стояв у черзі в універсамі. Всередині щось прокинулось, укололо. Універсаму більше нема. Немає більше продтоварів. Колони Нельсона немає! Пропала колона Нельсона, а усі ніби у рот води понабирали. Та й кому обурюватись? Тепер колона Нельсона існувала лише в його уяві, яка разом із тілом знаходилась у надрах цього смердючого корабля. Артура подолав приступ клаустрофобії.

Англії більше немає. Нехай. Америки, подумав він, також немає. Жодної реакції. Для початку спробуємо оперувати меншими категоріями. Нью-Йорк немає. Ніякої реакції. Він інколи всерйоз і не гадав, що це місто

існує насправді. Долара, подумав він, більше немає. Легке хвилювання. Немає фільмів Богарта, сказав він собі. Гострий біль. Закусочні «Мак-Дональд»? Немає більше макдональдських гамбургерів!!!

Удар виявився настільки жорстоким, що свідомість Артура відключилася. Коли він прийшов до тями, то зрозумів, що кличе матусю.

І враз він скочив на рівні ноги.

— Форде!

— Га? — Форд підвів голову. Він сидів у кутку й наспівував про себе. Що найбільше втомлює у космічних мандрах — так це проходження гіперпростору.

— Ти говорив, що працював над новим виданням цієї книги. На Землі ти теж займався збиранням матеріалу?

— Так. Мені вдалося дещо розширити стару статтю довідника.

— Що там було про нас написано?

— Будь ласка, — Форд простягнув «Путівник».

Артур марно намагався вгамувати тремтіння в руках. Він набрав потрібний код. Екран спалахнув і почав висвітлювати інформацію. Артур заляк. — Але тут немає потрібної статті! — вигукнув він. — Дивись уважніше, — кинув Форд через плече. — Внизу сторінки, після *Зелумбідіс — Ексцентрицицької діви з Еротикона VI*. Артур прийняв до уваги пораду Форда. І... не повірив своїм очам.

— Що таке? *Сумирні*? І все? *Сумирні*? Одне слово!

— Слухай, — сказав Форд, знизуючи плечима, — у Галактиці 1000 мільярдів зірок, а кількість бітів у сто разів менша. Потім, про Землю більше знати й не потрібно.

— О Боже! Форде, я сподіваюсь тобі вдалося доповнити статтю.

— Так, мені вдалося умовити редактора. Він погодився на розширення статті. Звичайно, він дуже урізав мій матеріал, але й то — хвалити Бога.

— І який же тепер вона має вигляд?

— *У цілому сумирні*, — відповів Форд, зашарівшись від задоволення.

— *У цілому сумирні*? — зойкнув Артур.

— Що за галас?

— Це я кричу, — вигукнув Артур.

— Ні! Не ти, — прошепотів Форд. — Здається, ми вляпалися. За дверима почулися кроки.

— Дентразі? — перейшов на шепіт Артур.

— Ні, вони не носять взуття на залізних підборах.

— Хто ж це?

— Якщо пощастить, то вогони одразу викинуть нас за борт.

— А якщо ні?

— Якщо ні, — Форд спохмурнів, — і капітан не жартував відносно того, що він прочитає нам свої вірші, то...

Розділ 7

За якістю вогонська поезія посідає у Всесвіті третє місце з кінця. Друге місце стійко утримують ацготи Крії. Коли перший поет Крії — маєстро Хрюканос Вітроутробний закінчив декламувати поему «Ода грудочці шпаклівки, яку одного прекрасного ранку я знайшов у себе під пахвою», четверо слухачів померли від внутрішнього крововиливу. Президент Середньогалактичного Комітету Красних Мистецтв вижив лише завдяки тому, що своєчасно встиг перегризти собі одну з ніг. Хрюканос, як повідомлялось, був «розчарований» прохолодним прийомом. Він приготувався приголомшити публіку двадцятитомною епічною поемою «Мої улюблені банні бульки», але трапилось непередбачене. Збунтувався його власний шлунок. Пряма кишка, рятуючи життя й цивілізацію, зав'язалась вузлом на артеріях, що живлять мозок.

Найбридкіші ж віршики з усіх, які будь-коли були написані, зникли разом із своїм творцем — Паулою Ненсі Мільстоун Дженнінгс (м. Грінбридж, графство Есекс, Англія) — при знищенні планети Земля.

Простетник Вогон Желтц повільно розтяг вуста у подобі посмішки. Він посміхався так ретельно зовсім не з бажання створити ефект. Просто забув послідовність м'язових зусиль. Він уже трохи розслабився після того, як нагримав на полонених для профілактики, і тепер почувався значно краще. Крім того, на нього очікувала маленька розвага.

Полонених прив'язали до «поетичних крісел» — пристосувань для кращого сприйняття віршів. Вогони не мали особливих ілюзій щодо того, як сприймають їхню поезію інші. Спершу вони писали вірші з надією довести цивілізованому світові, що у них є підстави називатись культурною расою, але тепер їхня поетична діяльність мала на меті лиш одне: витворювати вірші, нестерпні для слухачів.

По чолу Форда Префекта котилися великі краплини холодного поту. На скронях приліпилася електроди датчиків, приєднаних до купи електронного обладнання — підсилювачів фантазії, модуляторів уяви, алітеративних випрямлювачів і протиставлюючих дамперів. Усе це призначалось для підсилення якісного сприйняття поезії. Жоден нюанс авторської думки не повинен обійти невдячного слухача.

Артура Дента проймала нервова трясця. Він і уявлення не мав про випробування, яке чекала на цього, але з досвіду знав, що події мають тенденцію розгортатися від поганого до гіршого.

І вогон почав. Огидним пасажем.

О мужеложка — лісова смердючка, — продекламував він. Форд забився в корчах. Ефект виявився гірший, ніж він сподівався.

— Твоє лайно лижу я і ковтаю, Як трупний мед Із мертвої бджоли.

— Аааарррххххх, — викручувався Форд Префект. Він закинув голову, з рота падали клапті піни. Біль накочувався хвилями, потім відступав. На

мить, коли до нього повернулась свідомість, він побачив, що поруч б'ється в корчах його друг. Він зціпив зуби.

— О, вирви швидше, закликаю. Гноївки дух з моєї кишки, — провадив безжалісний вогонь. — І нутросмороди мої докинь у фарш гидоти Та ще додай холерної блювоти.

Його голос закримів у патетичному захваті:

— Спогань мене своїми бридотами, А я тебе почастую нечистотами.

[illegible]

Артур теж не подавав ознак життя.

— А зараз, земляни, — завуркотів вогон (він не здогадувався, що з двох його полонених лише Артур народився на Землі, втім, йому було глибоко байдуже, звідки вони родом), — вибирайте — або жахлива смерть у безповітряному просторі, або ж., — він помовчав, щоб нагнати побільше жаху, — або ж ви розповісте, як вам сподобались вірші.

Він знову посміхнувся й відкинувся у кріслі, аби сповна насолодитися реакцією на свої слова.

Форд жадібно хапав ротом повітря. Він провів набряклим язиком по пересохлому піднебінню й застогнав.

— Цілком пристойні вірші, — бадьоро промовив Артур. Стогін раптово увірвався.

Вогон здивовано підняв брову так, що вона затулила йому ніс, і це зробило його трохи менш огидним.

Такого повороту ніхто не чекав.

— Справді? — пробелькотів приголомшений вогон.

— Звичайно, — стверджував Артур, — окремі метафізичні образи, як на мене, дуже переконливі.

Форд поступово почав виходити із ступору, і мозок його вже працював над новим варіантом. Трохи фантазії — і їм пощастить виплутатися навіть із цього безвихідного становища.

— Продовжуйте... — вогон був улещений.

— О, так... еее... досить незвичайний розмір, — продовжував Артур, — сміливо контрастує з... еее..., — він затявся.

— ...контрастує з сюрреалізмом основної метафори, такої притаманної ...е., — кинувся Форд на допомогу другові, але теж заплутався.

— ...ГУМАНІЗМОВІ...

— ...ВОГОНІЗМОВІ... — засичав Форд.

— О, так, даруйте, вогонізові чуйній душі поета, — Артур відчув новий сплеск натхнення, — який пронизує увесь вірш, то затіняючи, то наголошуючи нюанси, піднімає їх до висот фундаментальної дихотомії, — він досяг вершини фрази, — від чого у слухача виникає глибоке і живе сприйняття... сприйняття... е... — натхнення раптом полишило його.

— ...того, чому присвячено вірш, — довершив Форд останній удар. — Добре спрацювали, старий, — прошепотів він убік.

Вогон пильно подивився на полонених. На мить його ница, расистська душа відтанула. Але лише на мить. Ні, подумав він, рішення міняти пізно.

— То ви хочете сказати, — мовив він голосом, подібним до рипіння нейлонової сорочки, яку кицька дере пазурями, — ви хочете сказати, що я пишу вірші лише тому, що в глибині свого безжалісного і ницього єства прагну любові?

— Справді так, — Форд стримав нервовий усміх, — хіба не всі ми десь у глибині... е...

Вогон підстрибнув.

— Помиляєтесь, панове, — закричав він. — Я пишу вірші саме для того, щоб позбавити любові своє безжалісне і нице єство. А зараз я вас викину за борт. Варта! Відвести цих волоцюг до шлюзу № 3 і викинути геть.

— Що? — не повірив своїм вухам Форд.

Молодий вартовий з гору заввишки виник позаду і одним помахом руки вихопив їх із крісел.

— Але ви не посмієте викинути нас у відкритий космос, — закричав Форд. — Ми пишемо книжку.

— Опиратися марно! — гаркнув вартовий. Це була перша фраза, якої він навчився, коли вступив до лав сторожового корпусу вогонів.

Капітан споглядав усе подальше з підкресленою байдужістю. Артур у відчаї озирався довкола, шукаючи підтримки.

— Я не можу зараз помирати! — заволав він. — У мене болить голова. Не можу ж я з'явитися на небесах із головним болем. Я не матиму ніякого задоволення!

Вартовий міцно тримав величезними ручищами полонених, що пручалися. Він поклав низький уклін капітанській спині і попрямував із рубки. Грюкнули сталеві двері. Капітан лишився сам. Він щось бубонів собі під ніс, вдоволено поплескуючи зошит із віршами.

— Хм.. контрастує з сюрреалізмом основної метафори.., — на мить він замислився, тоді вуста його розплилися в зловісній усмішці. — Треба було з них ще познущатись перед смертю.

Звуки відчайдушного опору двох гуманоїдів, затиснутих під гумовими вогонськими пахвами, відлунювали у сталевому коридорі.

— Хай тобі біс! — простогнав скручений Артур. — Відпусти мене, звірюко! Вартовий незворушно прямував далі.

— Не бійся, — прохрипів Форд, — я зараз щось придумаю, — але його тон не обнадіював.

— Опиратися марно! — гаркнув про всяк випадок вартовий.

— І помовч краще, — видушив із себе Форд. — Хіба можна продуктивно мислити, коли ти варнякаєш чорті-що?

— Боже, — простогнав Артур, — хотів би я подивитись на тебе, якби сьогодні знищили твою планету. Я планував провести цей день зовсім інакше. Спочатку — почитати в ліжку, потім — розчесати собаку. Зараз лише чотири години, а мене вже хочуть викинути з НЛО, та ще за шість світлових років від решток Землі, — він захрипів, бо вогон затис його сильніше.

— Гаразд, гаразд, — заспокоював Форд, — без паніки!

— Хто тут балакає про паніку? — обурився Артур. — Знаю, що ти скажеш — не треба нудити світом. Усе влаштується. Треба звикнути до обставин.

— Замовкни, Артур, ти впадаєш у істерику! — Форд спробував зосередитись, але цієї миті вогон гаркнув знову:

— Чинити опір марно!

— І ти теж замовкни! — відрізав Форд.

— Чинити опір марно!

— Слухай, друже, спочинь, — сказав Форд. Він вигнувся, щоб зазірнути в очі своєму катові. У голові йому сяйнула думка.

— Ти маєш від цього задоволення? — запитав він раптом. Вогон заляк на місці з ідіотським виразом на обличчі.

— Задоволення? — прогудів він. — У якому розумінні?

— У тому розумінні, — пояснив Форд, — чи тобі це подобається? Горлати, марширувати, викидати людей з кораблів...

Вогон утупився у низьку сталеву стелю, волохаті брови його майже повністю зійшлися, відбиваючи напружену роботу мозку. Він роззявив рота.

— Живеться мені непогано, — вимовив він зрештою.

— Та вже ж, — погодився Форд.

— Форде, що ти замислив? — запитав пошепки Артур.

— Нічого, просто проводжу соціологічне дослідження, — відказав той. — Тож живеться тобі непогано. Далі? — поновив він перервану розмову.

Вогон подивився на нього згори униз. Думки неквапно текли по його нечисленних звивинах.

— Так, — повторив він. — Але часом буває, я відчуваюсь паскудно. Хоча... — він замислився, і як наслідок знову почав вивчати стелю, — хоча горлати мені подобається. — Він наповнив повітрям легені й гаркнув: — Чинити опір мар...

— Ну, звичайно, це ми вже чули, — поспішив зупинити його Форд. — Гарно ж це у тебе виходить! Але якщо частіше тобі паскудно, — Форд говорив навмисне повільно — щоб усі слова досягли мети, — заради чого ти так чиниш? Заради дівчини? Заради служби? Заради чоловічого самоствердження? Чи, може, ти вважаєш, що нудотній щоденній рутині немає кращої альтернативи?

Артур переводив погляд з одного обличчя на інше. Він нічого не розумів.

— Е.., — промимрив вартовий, — е... е... не знаю. Я думаю... мені здається... я просто виконую накази. Моя тітка завжди казала, що військова служба — прекрасне заняття для молодого вогона. Дають уніформу, портупею, бластер... і думати ні про що не треба...

— От бачиш, Артуре, — сказав Форд із виглядом людини, що нарешті знайшла правильну відповідь, — а ти вважаєш, що в тебе одного є проблеми.

Артур подумав, що правильніше було б сказати, що в нього були проблеми. Якщо відкинути проблеми, пов'язані із зруйнуванням Землі, і те,

що зараз вогон майже задушив його, у нього не було ніяких проблем. А коли його й зовсім викинуть у космос...

— Спробуй стати на його місце, — не вгавав Форд. — На місце нашого бідолашного друга, життя якого цілком складається із марширування й викидання людей з кораблів...

— І горлання, — додав вартовий.

— Звичайно. І горлання, — погодився Форд. Він приязно поплескав по товстезній руці, що стискала його шию.

— ...А він навіть не розуміє, заради чого усе це! Артур погодився, що це досить-таки прикро. Погодився кивком голови, бо говорити не мав сили,

— Ну, коли ви мені співчуваєте, я гадаю...

— Молодець, — підбадьорив його Форд.

— Але ж, — загудів він знову, — що ви пропонуєте?

— Усе дуже просто! — Форд говорив бадьоро, але повільно. — Слід лише не робити те, що не приносить тобі насолоди. Піди і скажи їм, — вів він далі, — що не будеш виконувати більше ідіотські накази, — він не встиг розвинути свою думку, бо напружена розумова робота вимагала від вогоня м'язових зусиль,

— Уууууууууууммммммммннннннннн, — промимрив вартовий, — мені не до душі подібні розмови.

Форд зрозумів, що рятівний круг вислизає у нього з рук.

— Послухай, друже, дай час, — заторохтів він, — це лише початок. Ми ще багато чого можемо тобі розповісти.

Вартовий знову стиснув їх своїми ручиськами і, згадавши про наказ доставити полонених у шлюзову камеру, попрямував туди. Форд явно допік його до живого.

— Якщо вам байдуже, — сказав він, — то я спочатку виконаю наказ, а тоді повернусь до себе і погорлаю досхочу.

Форду Префекту зовсім було не байдуже.

— Зажди, послухай, — заговорив він швидше. І не так бадьоро.

— Ооооооооооxxxxxxxx, — сказав Артур, не маючи нічого конкретного на меті.

— Та постривай, — не вгавав Форд, — адже на світі так багато цікавого. Музика і живопис, наприклад. Хрррр!

— Чинити опір марно! — гаркнув вартувий. Тоді додав: — Знаєте, якщо все піде гладко, то мене, чого доброго, ще призначать старшим офіцером-горланом. А вакансій і на посаду офіцерів-негорланів не так багато. Краще я буду мовчати.

Вони підійшли до шлюзу — масивного круглого люка. Вартовий почаклював над замком, і люк відсунувсь убік.

— Дякую за пораду, — сказав вогон. — Бувайте! — І він прощовхнув Форда і Артура через люк у маленьку камеру. Артур, важко дихаючи, упав на сталеву підлогу, Форд кинувся до люка й підставив плече під кришку, що зачинялася.

— Але ж послухай, — закричав він вартовому, — існує величезна кількість речей, про які ти не маєш щонайменшої уяви... Що ти скажеш на.., — він відчайдушно копірився у пам'яті, шукаючи якийсь переконливий приклад. На думку спала мелодія, яку він чув лише в обробці, — П'яту симфонію Бетховена.

— Та-та-та-там, — проспівав він. — Невже в тобі нічого не зворухнулось?

— Нічого, — відповів вартовий, — анічогісінько. Але я проспівую це своїй тітці.

Він, може, і сказав ще щось, але слова його загубились назавжди. Цієї миті кришка щільно причинилась, раптово зникли усі зовнішні звуки, крім віддаленого гуркоту двигунів.

Форд роззирався довкола, переводячи подих.

— У хлопця великі задатки, — він притулився до холодної стіни шлюзу, — так я й думав.

Артур лежав там, де впав, не підводячи голови. Чулося лише його важке дихання.

— Тепер нам гаплик, так?

— Так, — луною озвався Форд, — гаплик.

— Ти так нічого й не придумав? Ти казав, що збираєшся щось вчинити? У тебе є план?

— О, так, у мене є план, — зітхнув Форд. Артур очікуюче поглянув на нього.

— Але, на жаль, щоб його здійснити, нам треба було залишитися з того боку цього чортового люка, — він пхнув кришку ногою.

— Це був гарний план?

— Чудовий.

— Розкажи.

— Я не встиг продумати деякі дрібниці. Надто мало часу.

— Ну, ...а що ж далі? — запитав Артур.

— Далі? Через кілька секунд ця штука попереду відчиниться, і нас виштовхнуть прямісінько у відкритий космос. Боюсь, що нам не лишиться нічого іншого, як померти від задухи. Щоправда, коли глибоко вдихнути, то можна протриматись зайвих тридцять секунд., — сказав Форд.

Він заклав руки за спину, закинув голову й почав наспівувати стародавній бойовий бетельгейзький гімн. Раптом Форд здався Артурові зовсім чужим.

— Отож, — підсумував Артур, — скоро ми помremo.

— Так, — кивнув Форд, — якщо тільки... Ні! Стривай! — і він кинувся до протилежної стіни, до чогось, що була поза увагою Артура. — Що це за перемикач? — заволав він.

— Що! Де? — вигукнув Артур, озираючись довкола.

— Ні, нічого. Я пожартував, — сказав Форд. — Звичайно, ми помremo. Він притулився до стіни і продовжував наспівувати з того самого місця, на якому зупинився.

— Знаєш, — сказав Артур, — за подібних обставин, коли я зачинений у шлюзовому відсіці вогонського корабля разом з товаришем з Бетельгейзе і через кілька секунд на мене чекає жахлива смерть у відкритому космосі, то я починаю жалкувати, що в дитинстві не зважав на мамині поради.

— А що ж вона тобі говорила?

— Не знаю. Я ж не слухав.

— А! — зітхнув Форд і заспівав гімн далі.

«Жахливо, — думав Артур, — ні тобі колони Нельсона, ні закусочної «Мак-Дональд», Нічого, крім мене і означення *«В цілому сумирні»*. А ще вчора усе йшло як годиться».

Запрацював двигун.

Тихий посвист повітря, що виривалося, перетворився на оглушливе ревіння. У відкритому люці крихітні цвяшки зірок блищали напрочуд яскраво на тлі чорної пустки. Форд і Артур вилетіли геть, як корок із дитячої рушниці.

Розділ 8

«Путівник по Галактиці для космотуристів» — справді неперевершена книга. Протягом сотень років вона видавалась і перевидавалась не один раз під різними редакціями. А скільки поколінь мандрівників і дослідників збирали матеріал!

Вступ починається такими словами:

«Космос, — сказано там, — великий. Без жартів. Ви навіть на мить уявити собі не можете, який він незбагненно великий. Можливо, ви гадаєте, що він не довший за дорогу до зубного лікаря? Це — ніщо у порівнянні з космосом. Дивіться»,... І так далі.

Трохи далі стиль більш-менш усталюється, і в довіднику з'являються відомості, справді необхідні. Там сповіщається, наприклад, що населення казково красивої планети Бетзеламін серйозно стурбоване посиленням кумулятивної ерозії ґрунту. Це — наслідок щорічного відвідування планети понад 10 мільярдами туристів. Тому зовсім не надмірними виявились санітарні норми, за якими кожен, хто не дотримується точної рівноваги між обсягом спожитого й виділеного, підлягає при виїзді примусовій хірургічній операції. Порада: при кожному відвіданні туалету вимагайте квитанцію.

Якщо бути послідовним, то не варто цілковито покладатися на порівняння щодо відстані між зірками. Усі приклади, коли пропонують уявити, що одне астральне тіло це наче лісковий горіх і міститься воно у Редінгу', а друге астральне тіло наче волоський горіх і міститься в Йоганнесбурзі, досить далекі від істини.

Людський розум просто неспроможний збагнути велич космічних відстаней.

Навіть світлу, яке поширюється так швидко, що деяким народам потрібно не одне тисячоліття, аби зрозуміти, що воно все ж поширюється, навіть йому потрібен час, щоб дістатися від однієї зірки до другої. Відстань від Сонця до Землі світло проходить за вісім хвилин. Але йому потрібно ще цілих чотири роки, щоб досягнути свого найближчого зоряного сусіда — Альфи Проксіма.

Щоб досягти протилежного краю Галактики, наприклад, Дамограна, світлові потрібно ще більше часу — 500 тисяч років.

Офіційний рекорд серед космотуристів для подолання такої відстані — п'ять років. Хоча навряд чи ви встигнете що-небудь подивитись.

«Путівник по Галактиці для космотуристів» запевняє, якщо ви зробите глибокий вдих, то зможете протриматись у відкритому космосі 30 секунд. Далі, щоправда, сказано, що ваші шанси бути врятованим випадковим кораблем за такий короткий час дорівнюють одній двохсотшістдесятисемитисячній сімсот дев'ятій.

Це число, зовсім випадково, є номером телефону однієї квартири в Іслінгтоні, куди Артура якось запросили на вечірку. Там він зустрів дуже

гарну дівчину. Усі спроби зблизитись із нею скінчились невдачею. Зрештою вона пішла з якимось випадковим гостем.

Незважаючи на те, що планета Земля з Іслінгтоном і квартирою з телефоном перетворилась на порошок, не варто журитися. Усі ці й багато інших випадковостей стали причиною того, що через двадцять дев'ять секунд Форд і Артур були врятовані.

Розділ 9

Комп'ютер захвилювався і пробуркотів щось невиразне, відзначивши, що вихідний люк раптово відчинився й одразу ж зачинився без причини.

Це трапилось тому, що Причина подалася обідати.

Посеред Галактики утворилася дірка. Вона була тривалістю у соту долю секунди, завширшки — у якийсь дюйм, а завдовжки — у багато мільйонів світлових років з кінця в кінець.

Коли вона закрилася, з неї висипались і попливли у Всесвіт паперові ковпаки і різнокольорові повітряні кульки. Вивалилась команда із семи біржових маклерів, кожен не вищий за три фути. Усі вони віддали Богу душу — хто від задухи, хто — від здивування.

Дірка вивергнула смажену яєшню з 2 390 000 яєць. Величезною тремтливою горою вона матеріалізувалась посеред спраглих від посухи земель Погхриля, що в Панзельській зоряній системі.

Племена Погхриля повністю вимерли від голоду, за винятком останнього погхрильця, який помер на кілька тижнів пізніше від надміру холестерину в крові.

Дірка за якусь мить призвела до незворотних наслідків як у минулому, так і в майбутньому. Так, у далекому минулому, вона розтрощила жменьку випадкових молекул, що вільно дрейфували у стерильному космосі. Від удару вони сплелися в чудернацькі комбінації, які досить швидко навчилися відтворювати себе (тому-то вони й були такими чудернацькими), чим завдали великої шкоди усім планетам, що траплялися на їх шляху. Так зародилось життя у Всесвіті.

У несамовитому танку закружляли п'ять ірраціональних Мальстремів, які викинули на світ бруківку.

На бруківці лежали Форд Префект і Артур Дент. Вони дихали, як дві напівдохлі риби.

— Ну, ось, — прохрипів Форд, мацаючи ногами бруківку, що мчала крізь Невідомість Третього Ступеня, — я ж казав тобі, що знайду якийсь вихід.

— Так, — погодився Артур, — казав.

— Чудово я придумав, — сказав Форд, — перескочити на корабель, що саме пролітав поблизу.

Реальний Всесвіт унизу застогнав від болю. Незліченна кількість уявних Всесвітів, мов череда гірських архарів, промчала крізь реальність. Первісне світло вибухнуло грудками сирного пудингу, розірвавши тканину простору-часу. Час роздувся, матерія — згорнулась. Кулька з виграшним номером закотилась у щілину.

— Не треба вдавати з себе генія, — сказав Артур. — Наші шанси дорівнювали нулю.

— Це не суттєво. Головне, що ми врятувалися, — відповів Форд.

— Цікаво, куди ми попали? — мовив Артур, і вічність під ними позіхнула, відкривши свою бездонну пащу.

— Не маю уявлення, — сказав Форд. — Я ще не розплющував очей.

— Я теж.

Всесвіт здригнувся, завмер у чеканні й розбігся одразу в кількох напрямках.

Артур і Форд одночасно розплющили очі й завмерли приголомшені.

— Боже! — зойкнув Артур. — Та це ж морський берег біля Саутенду!

— Добре, що ти сказав це першим, Артуре.

— Чому?

— Бо мені здалося, що я збожеволів.

— Можливо, так воно і є. Може, тобі тільки здалося, що я це сказав.

Форд замислився.

— То ти сказав чи ні?

— Наче сказав, — відповів Артур.

— Ну, то ми обидва збожеволіли.

— Так, — згодився Артур, — якщо ми вважаємо, що опинилися біля Саутенду, то, мабуть, справді збожеволіли.

— Ти впевнений, що це Саутенд?

— Безсумнівно.

— Я також.

— Отож ми збожеволіли.

— Чудова погода, чи не так?

— Чудова, — погодився якийсь маніяк, що проходив повз них.

— Хто це?

— Ти маєш на увазі отого типа з п'ятьма головами і кущем бузини, обвішаним копченими оселедцями?

— Саме його.

— Не маю уявлення. Мабуть, випадковий перехожий.

— А-а-а!

Вони сіли на тротуарі й, почуваячись ні в сих ні в тих, стали дивитися, як на пляжі стрибали величезні діти і як табун диких мустангів мчав у небі, поспішаючи доставити партію бетонної арматури в якісь Незнані Краї.

— Знаєш що, — закашлявся Артур, — якщо це дійсно Саутенд, то тут щось не так.

— Тебе дивує, що море нерухоме, мов скеля, а будинки розгойдуються вниз і вгору? — запитав Форд. — Мені це теж видається підозрілим. Сказати правду, — цієї миті весь навколишній Саутенд із гучним тріском розірвався на шість рівних фрагментів, які закружляли у карколомному танці з непристойними па, — тут діються дуже дивні речі.

Вітер доніс тужливий спів волинок, заквилили скрипки, гарячі пиріжки вартістю десять пенсів застрибали по бруківці, з неба виринула якась потворна риба. Саме час було накивати п'ятами.

Вони кинулись навпростець, крізь щільну завісу звуків, по горах застарілих сентенцій, долинах сумної музики, взуттєвих барахолках, занедбаних смітниках, як раптом почули жіночий голос.

Він пролунав напрочуд доречно посеред усього цього чортovinня.

— Один до двох у стотисячному ступені, — промовив голос. Форд різко загальмував і зупинився, роздивляючись, звідки той голос, але не побачив нічого, вартого серйозної уваги.

— Що це за голос? — вигукнув Артур.

— Не знаю! — на високій ноті відповів Форд. — Не знаю. Хтось вираховує ймовірність.

— Ймовірність? Яку ще ймовірність?

— Звичайну. Ну, знаєш, один до двох, три до одного, п'ять до чотирьох і так далі. Вона сказала «один до двох у стотисячному ступені». Дуже мала ймовірність.

Без будь-якого попередження над ними зависла діжа з кремом десь на мільйон галонів.

— Що б це означало? — гукнув Артур.

— Що, крем?

— Ні, ймовірність.

— Не маю ніякого уявлення. Як на мене, ми все ж на космічному кораблі.

— Можливо, але певно не в салоні першого класу. Тканина просторучасу бралася сморідними бульбашками. Великими й огидними.

— Аааааааааахххххххххххх!.. — Артур раптом відчув, як усе тіло його розм'якшується і починає розпадатися. — Саутенд тане... зірки блякнуть... смітник... ноги плывуть до заходу сонця... ліва рука відпадає. — Від цього страхітливого відчуття він прийшов до тями. — Отуди к бісу! — вилаявся він. Як же я тепер буду користуватися своїм електронним годинником.

І він у розпачі повернувся до Форда.

— Форде! — вигукнув він. — Візьми себе в руки! Ти перетворюєшся на пінгвіна.

— Один до двох у ступені сепидесяти п'яти тисяч, — долинув жіночий голос. — Ймовірність росте.

Форд перевальцем обійшов ополонку.

— Алло, ти хто? — прокаркав він, клацаючи дзьобом. — Де ти ховаєшся? Що з нами коїться, і чи є спосіб припинити це неподобство?

— Зберігайте спокій, — проказав голос. Так заспокоюють стюардеси пасажирів лайнера, у якого відламалось одне крило і один із двох двигунів палає на повну котушку. — Ви у цілковитій безпеці.

— Про яку безпеку ти нам товчеш! — розсердився Форд. — Адже мій приятель втрачає кінцівки одну по одній, а сам я уже перетворився на справжнього пінгвіна.

— Один до двох у п'ятидесятитисячному ступені, — вимовив голос, — Ймовірність продовжує зростати.

— Усе одно, — відзначив Артур, — це набагато менше, ніж хотілося б.

— Чи не здається тобі, — не вгавав Форд у своєму пташиному гніві, — саме час дещо нам пояснити.

Голос прочистив горло. Велетенський еклер виник нізвідки й завис неподалік, як дирижабль.

— Ласкаво просимо, — промовив голос, — на борт корабля «Золоте Серце». Будь ласка, не лякайтесь, — продовжував голос, — того, що ви, можливо, побачите або почуєте. Деякий час вам доведеться потерпіти. Вважайте це платнею за врятування від неминучої смерті з рівня неймовірності один до двох у ступені двохсот семидесяти шести тисяч. Можливо, трішечки нижчого. Зараз ми перебуваємо на рівні одного до двох у двадцятип'ятитисячному ступені, і рівень продовжує знижуватись. Реальність відновиться тоді, коли неймовірність буде в межах припустимого. Дякую за увагу. Один до двох у двадцятитисячному ступені, ймовірність зростає.

Голос замовк.

Форд і Артур сиділи на підлозі в рожевому будуарі.

— Артуре, — гукнув Форд, — та це ж фантастика! Нас підібрав корабель, який обладнано Двигуном Нескінченної Непередбаченості. Подумати лишень! Я чув про нього. Ходили різні чутки, але всі вони офіційно спростовувались. Але їм усе ж пощастило! Двигун Непередбаченості? Артуре, це... Артуре! Що діється?

Артур навалився всім тілом на двері, не даючи їм відчинитися. У щілину лізли маленькі волохаті лапки з чорнильними плямами на пазурах, пискливі голоси збуджено перемовлялись.

Артур озирнувся, шукаючи підтримки.

— Форде, — натужно прохрипів він, — там за дверима сила-силенна мавп. Вони хочуть обговорити з нами нову версію «Гамлета».

Розділ 10

Подорож на кораблях, що обладнані Двигуном Нескінченної Непередбаченості, — неперевершений спосіб подолання міжзоряних відстаней за незначну долю секунди. І ніякого стрибка у гіперпростір.

Цей революційний принцип пересування відкрили цілком випадково. Потім на Дамограні ним зацікавилась Галактична Імперська експертна комісія.

Ось коротка історія відкриття.

Принципи генерування малих порцій кінцевої неймовірності відомі здавна. Досить підключити логічні цикли Бамблевінського субмезонного мозку 57-ї серії до атомного вектора графобудівника, з'єднаного з імітатором броунівського руху (наприклад, склянкою міцного гарячого чаю). Подібні генератори застосовувались для розваги гостей, що засумували, і тоді всі молекули трусиків чарівної господині раптом одночасно стрибали на один фут убік, у повній відповідності з теорією неозначеності.

Багато фізиків виступало проти шахрайства, деякі щиро вірили, що подібні досліди завдають науці шкоди, інші — через те, що їх не запрошували на ці вечірки.

Вчені хворобливо переживають поразки, тим паче поразки нищівні. Саме таку поразку потерпіли спроби створення генератора поля безмежної неймовірності. А лише такий генератор міг стати основою нового типу двигуна. Врешті-решт вони зійшлися на тому, що такий генератор створити принципово неможливо.

І от якось один хлопець, якому випало прибирати рештки веселої гулянки, знічев'я почав розмірковувати таким чином:

«Якщо, — думав він, — такий генератор вибудувати практично неможливо, то цей факт є кінцевою неймовірністю. Для точного вирахування неймовірності треба ввести це число в генератор кінцевої неймовірності, заправити його склянкою міцного чаю і... запустити».

Він зробив так, як замислив. Здивування було безмежним, коли він зрозумів, що з нічого створив той самий генератор Нескінченної Непередбаченості, над яким сушили толоки найкращі вчені.

Його подив не мав меж, коли одразу ж після нагородження призом Всегалактичного Фізичного Інституту за надзвичайну обдарованість його лінчував розлютований натовп іменитих учених, які нарешті збагнули, що єдине на світі, чого вони по-справжньому не терплять, так це обдарованість.

Розділ 11

Рубка корабля «Золоте Серце», захищена від неймовірного поля, виглядала, як будь-яка інша рубка звичайного корабля. Може, в ній було трохи чистіше. Екіпаж навіть не встиг познімати чохли з усіх крісел. Кабіна мала овальну форму і була за розмірами така, як невелика банкетна зала. Але це не був правильний овал — лінії білих стін були непристойно зламані й викривлені. Безперечно, виконати кабінку в традиційних пропорціях трьох вимірів було б набагато простіше, але дизайнери поставили перед собою іншу мету. Корабель, який було обладнано незвичайним двигуном, повинен мати незвичайні форми. Великі відеоекрани, штурманський пульт, шафи з комп'ютерами — все мало функціональну спрямованість.

У одному з кутків сидів робот, його бездоганно начищена металева голова нерухомо лежала на до блиску начищених колінах. Він був новісінький. Не зважаючи на ідеальні обриси і лоск, створювалось враження, що різні частини його людиноподібного тіла були нещільно підігнані. Насправді ж вони були підігнані чудово, але здавалося, що їх можна приладнати краще.

Зафод Бібльброкс міряв кабінку нервовими кроками. При тому він встигав любовно гладити лискучі прилади незрозумілого призначення й удоволено хихотів.

Тріліан схилилась над однією з панелей управління й зчитувала цифри, її голос, посилений мікрофоном, лунав по усьому кораблю.

— Один до п'яти. Ймовірність збільшується.., — говорила вона. — Один до чотирьох. Збільшення триває... Один до трьох... двох... Ймовірний фактор — одиниця. Реальність відновлено, повторюю, реальність відновлено. — Вона відклала мікрофон, тоді передумала і з легкою посмішкою додала, — якщо ви тепер чимось стурбовані, це ваші особисті проблеми. Можете розслабитися. Ми висилаємо пошукову партію.

— Хто це, Тріліан? — вибухнув Зафод.

Тріліан повернулася разом із кріслом і знизала плечима.

— Якись хлопці теліпались у відкритому космосі, — відповіла вона, — в секторі ZZ 9 Подвійної альфа Z.

— Гаразд, це дуже шляхетно з твого боку, Тріліан, — сказав Зафод кислим тоном, — але де тут здоровий глузд? За цих складних обставин, коли ми даємо драла з усіх ніг, а добра половина поліцейських усієї Галактики наступає нам на п'яти, ми знаходимо час, щоб підбирати якихось там волоцюг. Красивий жест і не більше...

Він нервово постукував по пультах. Тріліан обережно відвела його руку, щоб він не натиснув на якусь кнопку. Не зважаючи на визначні якості, притаманні Зафоду — напористість, відвага, зарозумілість, — руки в нього були невдатні до техніки, і він легко міг знищити корабель одним незграбним рухом. Віднедавна Тріліан почала підозрювати, що єдина причина його на диво вдалої кар'єри — те, що він ніколи не зважає на наслідки.

— Зафодє, — сказала вона терпляче, — вони перебували у відкритому космосі без скафандрів... Ти ж не побажав би їм смерті.

— Ну, знаєш... ні. Не такої смерті, але ж...

— Що? Не такої смерті? А чого ж? — Тріліан похилила голову набік.

— Можливо, їх підібрав би хтось інший.

— Еге ж, ще секунда — Друга, і вони б перетворились на дві бездиханні крижинки.

— Якщо подивитись на проблему ширше, то вона виявиться не такою й важливою.

— І ти міг би спокійно жити, коли б вони загинули?

— Але послухай... Не так вже й спокійно, але...

— Та це не має значення, — обірвала його Тріліан і повернулася до пульта. — Однаково я тут ні при чім.

— Як це? А хто ж?

— Корабель.

— Га?

— Так, корабель. Він сам їх підібрав.

— Що?

— Поки не вимкнувся Двигун Непередбаченості.

— Але це неможливо!

— Можливо, Зафодє. Просто неймовірність була дуже висока.

— Хіба що так.

— Гаразд, Зафодє, — сказала Тріліан примирливо. — Не хвилюйся. Усе нормально. Зараз ми вишлемо за ними робота й усе з'ясуємо. Гей, Марвіне!

Робот підвів голову, обвів посоловілим поглядом рубку. Тоді з величезними зусиллями звівся на ноги. Сторонньому спостерігачеві його вчинок видався б героїчним. Він важко перетнув кімнату й зупинився перед Тріліан, дивлячись через її ліве плече кудись удалину.

— Як на мене, то ви повинні знати, що я дуже погано себе почуваю. У мене депресія, — пробурмотів він безнадійним металевим голосом.

— Боже! — буркнув Зафод і опустився в крісло.

— Нічого, — підбадьорила його Тріліан, — ми дещо придумали. Це розвіє тебе.

— Безнадійно, — прогугнявив Марвін, — у мене винятково великий обсяг пам'яті.

— Марвіне! — Тріліан почала втрачати терпець.

— Гаразд, — сказав Марвін. — Що накажете?

— Збігай до виходу номер два і приведи цих хлопців сюди. Він вагався близько мілісекунди, потім мовив із ледь відчутним (причепитись було ні до чого) тоном презирства і відрази до всього роду людського.

— Усього лишень?

— Так, — сказала Тріліан твердо.

— Я щасливий, — мовив уїдливо Марвін.

— Ніхто не просить тебе стрибати з радощів, — вигукнув Зафод, рвучко підводячись із крісла. — Роби, що тобі кажуть.

— Добре, — відповів Марвін голосом надтріснутого дзвона, — я зроблю це.

— Чудово, — гаркнув Зафод, — дуже люб'язно з вашого боку. Марвін повільно повернувся до Зафода і звів на нього червоні трикутники безмежно сумних очей.

— Я вас не образив часом? — запитав він.

— Ні, Марвіне, аніскільки, — відповіла замість Зафода Тріліан, — усе гаразд...

— Я дуже засмучусь, коли дізнаюсь, що мимоволі образив вас.

— Нічого, нічого, не турбуйся, — Тріліан не давала Зафодові розкрити рота, — усе добре, навіть чудово.

— Ви переконані? — недовірливо перепитав Марвін.

— Звичайно, все — у цілковитому порядку, — Тріліан заступила собою Зафода, — життя прекрасне.

Марвін кинув на неї зневажливий електронний погляд.

— Життя? — зітхнув він. — Що ви про нього знаєте? Він повернувся на підборах і з пригніченим виглядом почував до виходу. Двері полегшено зітхнули і з радісним клацанням зачинились.

— Знаєш, Зафодє, я більше не можу витримати цього робота, — промимрила Тріліан.

«Енциклопедія Галактики» визначає робота як механічний пристрій, призначений для полегшення праці людини. Відділ маркетингу Кібернетичної Корпорації Сіріуса визначає робота як «Пластмасового Приятеля, з Яким Весело Розважатися».

«Путівник по Галактиці для космотуристів» визначає відділ маркетингу Кібернетичної Корпорації Сіріуса як «банду недоумків, яких ліквідують першими, коли відбудеться революція». У примітках редакційна колегія щиро запрошує усіх охочих зайняти посаду кореспондента по робототехніці звертатися до видавництва.

Цікаво, що у виданні «Енциклопедії Галактики», примірник якої, завдяки зміні структури часу, виштовхнуло з віддаленого на тисячоліття майбутнього, про відділ маркетингу Кібернетичної Корпорації Сіріуса написано ось що: «То була банда недоумків, яких ліквідували першими, коли відбулася революція».

Рожевий будуар розтанув. Мавпочки розбіглись у кращі виміри. Друзі опинились у вантажному відсіці корабля. На підлозі не було ані порошинки.

— Схоже, що корабель щойно спустили із стапелів, — зазначив Форд.

— Звідки тобі це відомо? — здивувався Артур. — Чи, може, у тебе є якийсь хитромудрий пристрій, що визначає вік металу?

— Ні. Просто я знайшов ось цей рекламний аркушик *«Із нашим кораблем-увесь всесвіт до ваших послуг»*. Еге ж! Дивись, я мав рацію. — Форд тицьнув пальцем у перший-ліпший абзац. — Ось послухай: *«Сенсаційне відкриття у фізиці неймовірностей. як опинитись у будь-*

якій точці всесвіту. Провідні держави луснуть від заздрості». О, тут грають не на дріб'язок.

Форд пробіг поглядом технічні характеристики, час від часу посвистуючи від захвату. Він очікував, що за час його вимушеного ув'язнення космічна технологія зробить крок уперед, але ж не семимильний.

Артур трохи послухав його вигуки, тоді засумував, бо було надзвичайно важко зрозуміти хоча б щось. Відчужено совав він пальцем по якійсь хитромудрій панелі, аж поки намацав приємну на дотик велику кнопку. Не замислюючись, він натис на неї. *«Будь ласка, не натискайте більше цю кнопку»*, — спалахнув напис. Він знизав плечима.

— Слухай-но, — Форд усе ще не міг відірватись від захоплюючого читива, — їм чимало довелося пометикувати над технічним забезпеченням. *«Роботи й комп'ютери кібернетичної корпорації Сіріуса нового покоління із СЛЯ-характеристиками»*.

— СЛЯ-характеристиками? — перепитав Артур. — Це ще що за штука?

— *Справжні людські якості.*

— Ах, он воно що, — зітхнув Артур, — можу собі уявити цей жах.

— Ваша правда, — пролунав голос іззаду. Низький і сумний, із слабким металевим відлунням.

Друзі різко повернулись і опинились лицем до лиця із сталевою людиною. Вона стояла в дверях і усім своїм виглядом демонструвала повну безнадію.

— Що? — перепитали вони одночасно.

— Жах, — повторив Марвін, — що вірно — то вірно. Жах і мерзотність. І не кажіть. Лишень погляньте на ці двері. — Він пройшов крізь одвірок. У його мозку замкнулись електричні ланцюги, що відповідали за іронію в голосі. — *«Усі двері нашого корабля, — перейшов він на мову рекламного аркуша, — мають веселий і доброзичливий характер. Відчинитись перед вами — для них величезна насолода, зачинитись — задоволення від добре виконаного обов'язку».*

Цієї миті двері зачинились, ніби навмисне хотіли проілюструвати виголошене.

— Оxx, — рипнули двері.

Марвін кинув на них презирливий погляд. Електричні ланцюги, які відповідали за логіку, пересмикнулись від відрази, його мозок почав розробляти детальний план здійснення над дверима фізичного насильства.

У обговорення ввімкнулись допоміжні ланцюги. Не псуй нерви через дрібниці. Воно тобі треба? — сказали вони й перемкнулись на співставний молекулярний аналіз матеріалу дверей і сірої речовини мозку присутніх індивідів. Працюючи в паралельному режимі, вони вираховували ступінь емісії атомів водню в оточуючому корабель кубічному парсеці простору. Тоді вимкнулись.

По корпусу робота пробігли дрижаки.

— Ідіть за мною, — промимрив він, — мені наказано супроводити вас на капітанський місток. Мене, у кого в голові комп'ютер завбільшки із цілу планету, вони примушують виконувати чорну роботу. Ви називаєте це життям?

Він повернувся й почвалав до ненависних дверей.

— Е-е, перепрошую, — Форд кинувся навздогін, — у підпорядкуванні якої держави знаходиться цей корабель?

— Дивіться, — Марвін, здавалося, не чув питання, захоплений процесом відкривання дверей, — вони відчиняються. Від них ще за кілометр тхне улесливістю.

Двері запобігливо зітхнули й розчинились.

— Ідіть за мною, — повторив Марвін.

Двері м'яко зачинились за останнім, вдоволено зойкнувши.

— Хочеться щиро подякувати Кібернетичній Корпорації Сіріуса, — буркотів Марвін собі під ніс, насуплено крокуючи начищеним до болю в очах коридором, — Давайте *створювати роботів із справжніми людськими якостями*. Ось вам, будь ласка. Погляньте, що вони зробили зі мною.

Форд і Артур промимрили щось незрозуміле.

— Як я ненавиджу двері! — вигукнув Марвін, тоді, схаменувшись, додав. — Я не дуже дію вам на нерви?

— У підпорядкуванні якої держави... — почав був Форд знову.

— Ніякої, — перебив робот, — його вкрали.

— Вкрали?

— Так, свиснули, потягли, поцупили...

— Хто ж?

— Зафод Бібльброкс.

З обличчям Форда сталася дивна метаморфоза. Щонайменше п'ять зовсім різних почуттів — від глибокого потрясіння до глибокого вдоволення — відбилися на ньому водночас. Ліва нога, яку він підняв, щоб зробити черговий крок, зависла в повітрі. Він дивився на робота, намагаючись зворушити заціпенілі м'язи.

— *Зафод Бібльброкс..?* — перепитав він уже іншим голосом.

— Хіба я сказав щось непристойне? — Марвін із натугою волочив своє тіло. — Даруйте. Даруйте, що я ще маю нахабство дихати, хоча, відверто кажучи, я ніколи не дихаю. Як мені кепсько. Ось іще одні з цих улесливих дверей. Життя? Що ви про нього знаєте?

— Ніхто й словом про життя не обмовився, — буркнув роздратовано Артур. — Форде, що з тобою?

Форд перевів на Артура застиглий погляд.

— Цей робот сказав «Зафод Бібльброкс»?

Розділ 12

На кораблі лунали звуки шок-музики. На капітанському містку Зафод мучив інфрадельтахвильовий радіоприймач у пошуках останніх новин про свою особу. Протягом багатьох віків приймачами користувались так: натискали різні кнопки і крутили різні ручки. Удосконалення призвели до заміни управління на сенсорне — тепер для перемикання досить було легкого дотику. Для користування інфрадельтахвильовим радіоприймачем не треба було нічого торкатися, варто махнути рукою у потрібному напрямі. Таке вдосконалення, безсумнівно, заощаджувало чимало м'язових зусиль, але створювало певні незручності для слухачів. Тепер вони повинні були сидіти нерухомо, якщо, звичайно, хотіли дослухати передачу до кінця.

Зафод махнув рукою, й радіо переключилось. Та ж сама шок-музика, але трохи тихше — як фон для передачі останніх новин. Текст повідомлення був зредагований так, щоб він лунав в унісон з ритмом музики.

— Вітання усім розумним біоформам, хоч як далеко вони перебувають, — торохкотів диктор гугнявим голосом, — ми продовжуємо програму останніх новин, які передаємо на початку кожної години. Слухайте нас на інфрадельтахвилях цілодобово.

Головною новиною сьогодні, безсумнівно, є сенсаційне викрадення космічного корабля, обладнаного Двигуном Непередбаченості, яке так блискуче здійснив не хто інший, як Президент Галактики Зафод Бібльброкс. Питання, яке, напевне, хвилює ваших слухачів, — це чи остаточно втратив глузд наш Великий З? Бібльброкс — винахідник пангалактичного полоскальника, плейбой, про якого сама Ексцентрицицькія Зелумбідіс відізналась як про найкращого коханця з часів Великого Вибуху. Бібльброкс, якого всьоме одноголосне обрано за Найнемоднішу Істоту у Відомому Всесвіті... куди занесе його цього разу. У нас в студії перебуває його особистий психіатр Гег Халфрунт...

Музика стихла. В ефірі почувся інший голос, очевидно Халфрунта. Він розпочав: «Так, свичайно, я снав Сафота». Але цієї миті над головою пролетів електронний олівець і потрапив в радіус дії сенсорного радіо. Зафод повернувся розлютований. Позаду стояла Тріліан.

— Гей, — гукнув він, — ти що робиш?

— Я тут дещо з'ясувала, — Тріліан замислено постукала нігтем по цифрах на екрані дисплея.

— Це має бути щось надзвичайне, якщо ти відриваєш мене від останніх новин.

— Ти ще не наслухався про свою особу?

— Я почуваюся дуже непевно. Ти це знаєш.

— Зафод, забудь на мить про свою особу. У мене важливі новини.

— Якщо поблизу виявиться щось важливіше, ніж моя особа, його слід негайно спіймати й знищити, — Зафод пильно поглянув на Тріліан, а по тому розсміявся.

— Це стосовно тих двох хлопців..., — сказала вона.

— Двох хлопців?

— Так, двох хлопців, яких ми врятували.

— А, — проказав Зафод, — тих двох-хлопців, яких ми врятували.

— Ми підібрали їх у секторі ZZ 9 Подвійної альфа Z.

— Ну то й що? — Зафод закліпав усіма чотирма очима.

— Це тобі ні про що не говорить?

— Ммммм, — промурмотів Зафод. — ZZ9 Подвійної альфа Z. ZZ 9 Подвійної альфа Z?

— Так, — сказала Тріліан.

— А що значить оце Z? — запитав Зафод.

— Котре?

— Будь-яке.

Однією з перших труднощів, що з нею зіткнулась Тріліан, спілкуючись із Зафодом, було з'ясування — коли 1) він прикидається ідіотом навмисне, щоб збити людей з пантелику (якщо йому ліньки помізкувати й хочеться, щоб за нього це робили інші), 2) він прикидається цілковитим дурнем, аби приховати той факт, що він таки нічогісінько не розуміє в тому, що діється, і 3) коли він справді впадає в ідіотизм. Народ вважав його дуже кмітливим, що загалом відповідало дійсності. Але кмітливість його спрацьовувала не завжди. І це Зафода непокоїло. Тож краще хай люди вважають його хитрим, аніж дурним. Саме це Тріліан і вважала дурістю, але переконувати його у неї не вистачало сил.

Вона зітхнула, і, щоб спростити справу, вивела на дисплей карту зоряного неба.

— Тут, — вказала вона пальцем.

— Ага, он воно що! — сказав Зафод.

— Ну? — запитала вона.

— Що, «ну»?

У її мозку, що розділився навпіл, одна половина кричала на другу.

— У цьому секторі ти зустрівся зі мною, — сказала вона якомога спокійніше. Зафод подивився на неї, по тому — на екран.

— Ах, он воно що! — гукнув він. — Оце так збіг. Ми мали потрапити в центр туманності Коняча Голова. Як же ми залетіли сюди?

— Непередбачений Двигун, — Тріліан глибоко зітхнула, — ти казав, що на цьому кораблі ми можемо опинитись у будь-якій точці Всесвіту.

— Звичайно, але все одно, оце так збіг!

— Іще б пак!

— Знову опинитись у цьому місці й знову когось підчепити. Попри всі неосяжності Всесвіту! Мені треба поміркувати. Комп'ютере!

Бортовий комп'ютер Кібернетичної Корпорації Сіріуса, що контролював роботу кожної молекули корабля, миттєво включив синтезатор мови.

— Привіт! — проказав він бадьорим голосом, із друкарського пристрою вистрибнула перфострічка, що фіксувала все сказане комп'ютером: — Привіт!

— Господи! — не зважаючи на недовгий час роботи з цим комп'ютером, Зафод уже встиг його зненавидіти.

Комп'ютер заторохкотів зумисне веселим голосом рекламного агента, що закликає купити пральний порошок.

— Насамперед, повинен попередити, що з усіх питань звертайтеся прямо до мене. Мене поставили сюди, щоб їх вирішувати.

— Знаю, знаю, — замахав Зафод руками. — Краще вже я порахую на папірці.

— Розумію, — сказав комп'ютер, випльовуючи перфострічку, — але якщо у вас...

— Замовкни! — гримнув Зафод. Він вихопив у Тріліан олівець.

— Окей, окей! — сказав комп'ютер ображено і вимкнувся. Зафод і Тріліан поринули у цифри, що мерехтіли на екрані штурманського пульта.

— Чи можемо ми вирахувати точно ймовірність їхнього врятування?

— Звичайно, — відповіла Тріліан, — це константа. Один до двох у ступені двохсот семидесяти шести тисяч семисот одного.

— Досить мала ймовірність, їм пощастило.

— Ще б пак.

— А їхні шанси бути підібраними кимось іншим?

Тріліан натисла кілька кнопок. Цифри показали один до двох у ступені безмежність мінус одиниця (ірраціональні числа широко використовувались у фізиці неймовірностей).

— Таки-так! — Зафод навіть присвиснув. Тріліан запитально поглянула на Зафода.

— І це ще далеко не всі збіги. Якщо скласти усе докупі, то вийде неймовірно мала ймовірність.

Зафод нашкрябав кілька цифр, потім закреслив їх і кинув олівець.

— Чортзна-що! Це неможливо вирахувати.

— Справді!

Зафод стукнув однією головою об другу й заскреготів зубами.

— Гаразд, — зітхнув він. — Комп'ютере!

— Привіт, — включився синтезатор мови (перфострічка повторила вітання), — моє завдання — полегшити вам життя і робити його ще приємнішим і приємнішим...

— Замовкни. Займись ліпше роботою.

— Завжди готовий, — відгукнувся комп'ютер, — тож вам потрібен ймовірносний прогноз...

— Що ґрунтується на даних неймовірносних величин.

— Окей, — комп'ютер базікав без упину. — Дайте відповідь, насамперед, на таке питання. Чи відомо вам, що людська доля залежить від номеру телефону? Гримаса болю спотворила обличчя Зафода й Тріліан.

— Ти що, збожеволів?

— Зовсім ні. Але я не певен, що зможу сказати те ж саме про вас, коли ви дізнаєтесь правду.

Тріліан скрикнула. Вона вказала на цифри на екрані дисплея.

— Номер телефону? — перепитала вона. — Ця залізьяка сказала «номер телефону»?

На екрані миготіли цифри. Комп'ютер тактовно помовчав, потім сказав:

— Я б хотів сказати...

— Будь ласка, не треба, — перебила його Тріліан.

— Ти щось розумієш? — запитав її Зафод. — Я — ні.

— Не знаю, — відповіла Тріліан. — Але ці прибульці — їх веде сюди наш занудний робот. Чи не можна побачити їх на екрані монітора?

Розділ 13

Марвін чвалав коридором і голосно скаржився на життя.

— ...а ще я, щоб ви Знали, страждаю від болю в діодах лівого боку...

— Не може бути, — Артур втомився слухати це ниття.

— Ще як може, — сказав Марвін. — Скільки разів я казав їм, щоб мені їх замінили, та хіба ж мене хтось слухає?

— Уявляю собі...

— Так, так, так, — бубонів собі під ніс Форд. — Значить, Зафод Біблброкс.

— Знаєте, що зараз станеться? — Марвін спинився, піднявши руку.

— Ні, а що? — запитав Артур. Йому було байдуже, що станеться.

— Ось ще одні з цих дверей, — Марвін обвів солідних розмірів двері підозрілим поглядом.

— Ну, — сказав Форд нетерпляче, — ми зайдемо чи ні!

— Ми зайдемо чи ні? — передражнив його Марвін. — Що нам іще лишається. Це — єдиний вхід на капітанський місток. Я виконав наказ. На сьогодні це найскладніше з інтелектуальних доручень.

Наче мисливець, що чатує на здобич, Марвін наблизився до дверей.

— Дякую вам, — проспівали двері і відчинились, — за те, що ви ошчасливили звичайні двері.

Всередині у робота щось обірвалося.

— Дивно, — проказав він замогильним голосом, — тієї миті, коли здається, що гірше й бути не може, життя стає зовсім нестерпним.

Він проволочив своє тіло крізь ненависні двері. Артур і Форд обмінялися промовистими поглядами і знизали плечима. Зсередини долинув голос Марвіна:

— Я виконав ваше доручення, — прогугнявив він, — що накажете мені робити далі — іржавіти в кутку чи одразу розсипатись на порох?

— Ні те, ні інше, Марвіне. Запроси їх увійти, — почувся чийсь голос. Артур не зрозумів, чому Форд сміється.

— Що..?

— Цить, — сказав Форд. — Зайдемо, — і він зайшов.

Артур попрямував за товаришем не без внутрішнього тремтіння. Те, що він побачив, вразило його. Посеред кімнати сиділа людина. Вона балансувала на кріслі, поклавши ноги на дошку з приладами. Лівою рукою вона длубалася зубочисткою в зубах правої голови. Ліва голова всміхалась широкою привітною усмішкою. Кількість речей, у існування яких досі не вірив Артур, але які все ж існували, продовжувала зростати. Артур аж рота роззявив.

— А, Форде, привіт. Як поживаєш? — дивовижний чоловік спроквола помахав Форду рукою. — Радий, що ти нарешті спромігся мене провідати. Але ніхто не міг зрівнятись із Фордом у витримці.

— Зафод, друже, — недбало озвався Форд, — я теж радий тебе бачити. До речі, ти прекрасно виглядаєш. Ця третя рука тобі навіть пасує. Ти справді вкрав цю калошу?

— Ви... ви знайомі? — у Артура очі полізли на лоб.

— Знайомі? — перепитав Форд. — Так, це... — він осікся, згадавши, що за правилами гарного тону першими слід рекомендувати гостей. — Познайомся, Зафод. Це мій друг — Артур Дент. Я врятував його в останню мить.

— Справді? — сказав Зафод. — Привіт, Артуре. Дуже радий, — його права голова повернулася, кивнула Артурові й знову схилилася до руки, що знову стала длубатися в зубах.

— Артуре, — продовжив Форд, — це — Зафод Бібльброкс, мій напівдвоюрідний брат...

— Ми зустрічались, — обірвав його Артур.

Коли мчиш по магістралі, натискаючи на педаль газу, і випереджуєш шикарні спортивні автомобілі, то відчуваєшся справжнім героєм. Але навіть у справжніх героїв бувають прикрі похибки, наприклад, коли вони помилково переключаються на першу швидкість замість третьої. Двигун реве, мов сто буйволів, мотор ладен вивалитись на дорогу, машина стрімко втрачає ходу.

— Е... що? — настав час Фордові дивуватись.

— Я сказав, що ми вже зустрічались

Зафод аж здригнувся від великого дива і вколов зубочисткою ясна.

— Що, зустрічались? Як..?

Форд кинув на Артура погляд, сповнений люті. Зараз, коли він нарешті почувався майже вдома, йому стало соромно, що він дружить із цим примітивним створінням, яка знає про Галактику стільки ж, скільки ільфордівський комар про життя в Пекіні.

— Що ти верзеш? — вигукнув Форд. — Це — Зафод Бібльброкс з Бетельгейзе V, а не якийсь там Мартін Сміт з Кройтона.

— Мені байдуже, звідки він родом, — холодно зазначив Артур. — Та все ж ми зустрічались. Чи не так, Зафод Бібльброкс, або... може краще Філе?

— Що? — вигукнув Форд.

— Нагадай мені, будь ласка, — сказав Зафод. — У мене нікудишня пам'ять на обличчя.

— Це сталося на одній вечірці, — пояснив Артур.

— Сумніваюсь, що ми могли зустрічатися, — відповів Зафод.

— Артуре, ти не втратив глузд? — поцікавився Форд. Але Артура не так легко збити з пантелику.

— Півроку тому. Земля... Англія...

Зафод заперечливо хитав головою. Його напружені уста все ще зберігали подобу посмішки.

— Лондон, — продовжував Артур — Іслінгтон.

— А-а, — промовив нарешті Зафод, винувато всміхаючись, — на ТІЙ вечірці. Форд почувався ні в сих ні в тих. Він переводив погляд з Артура на Зафода й назад.

— Як це? — запитав він у Зафода. — Виходить, що ти також був на цій жалюгідній планетці?

— Хіба це можна назвати «був»? — Зафод намагався говорити невимушено. — Хіба що якихось півдня прольотом...

— Але я товкся там цілих п'ятнадцять років!

— Я про це не знав.

— Та що ти там робив?

— А, дрібниці, оглядав місцеві пам'ятки старовини.

— Він зіпсував нам увесь вечір, — Артур аж трусився від люті. — Чудовий костюмований вечір...

— Цього слід було чекати, — зазначив Форд.

— Там була така дівчина... — не вгавав Артур, — але зараз це вже несуттєво. Усе перетворилось на порошок...

— Слухай-но, перестань нудити, — перебив його Форд. — То що там за дівчина?

— Точно не знаю. У мене нічого не вийшло, хоч я чіплявся до неї цілий вечір. Колосальна дівчина! Красива, приваблива, розумна... Коли ж, нарешті, мені вдалося зтягти її в куток, з'явився цей тип. *Хелло, лялечко*, — сказав він, — *цей хлопець тебе зовсім замучив. чи не хочеш поспілкуватися зі мною? Я — інопланетянин*. — Більше я її не бачив...

— Так це був Зафод? — вигукнув Форд.

— Авжеж, — Артур сподівався, що його не вважають божевільним. — Хоча тоді в нього було дві руки й лише одна голова. Він називався Філом...

— І все ж ти повинен визнати, що він справді виявився інопланетянином, — сказала Тріліан, виходячи з дальнього кутка. Вона обдарувала Артура чарівною усмішкою, яка придавила його, наче ціла тонна цегли, а потім знову повернулася до пульта керування.

Кілька секунд на містку панувала мертва тиша, по тому Артур, спромігся погамувати своє сум'яття, спитав:

— Тріція МакМіллан? Що ти тут робиш?

— Те саме, що й ти, — відповіла вона. — Подорожую. А чим ще могла б я займатися, маючи два дипломи — математика й астрофізика? Чи ти гадаєш, ніби краще щопонеділка відмічатись на біржі?

— Безмежність мінус одиниця, — встряв у розмову бортовий комп'ютер. — Непередбаченість сягнула повноти.

Зафод позирнув на комп'ютер, на Форда, Артура й потім на Тріліан.

— Тріліан, — у задумі мовив він, — невже таке буде коїтись щоразу, коли ми запускатимемо Двигун Непередбаченості?

— Боюсь, що так, — відповіла вона.

Розділ 14

«Золоте Серце» нечутно мчало в нічному небі, тепер уже на звичайному фотонному двигуні. Члени екіпажу були збентежені від усвідомлення того, що зібралися тут усі разом не з власної волі. Їх долею розпорядився незбагненний закон — один із тих, що регулює рух атомів і молекул.

З полегшенням зустріли мандрівники надходження штучної ночі. Вони поспішили розійтися по своїх каютах, щоб там, наодинці з собою, спробувати проаналізувати ситуацію.

Тріліан не спала. Вона залізла на диван і дивилась на клітку з двома білими мишенятами. Це була остання і єдина ланка того ланцюга, що єднав її з Землею. Неабияких зусиль коштувало їй вблагати Зафода взяти їх із собою. Ні, вона не сподівалась хоча б колись побачити рідну планету знову. Але те, що її вже немає на світі, хвилювало Тріліан. Мишенята гасали по клітці, підбігали до годівнички, обнюхували одне одного, ховались у будиночку. Вона спостерігала за ними доти, аж доки забула про все інше. Тоді вона стрепенулась і пішла на місток стежити за екраном дисплея, де спалахували цифри, позначаючи рух корабля у космічному просторі. Робота — чудовий засіб, щоб відволіктися. Тріліан не пожалкувала б віддати півжиття, аби збагнути, від чого саме вона намагається відволіктися.

Зафод не спав. Він також віддав би половину життя, щоб дізнатися, про що це він так старанно не думає. Відчуття того, що в будь-яку мить часу в певному місці він ніколи не буває цілком, не полишала його з самого дитинства. Раніше йому легко вдавалося абстрагуватися від цього відчуття, але незбагненна й загадкова з'ява на борту Форда Префекта й Артура Дента розбурхала забуті переживання. У нього була така підозра, що ці хлопці з'явилися тут зовсім не випадково.

Форд також не спав. Яке це щастя знову подорожувати в просторі. П'ятнадцять років заслання і раптовий рятунок саме в ту мить, коли утратив будь-яку надію. Подорож із Зафодом обіцяла бути цікавою, хоча щось у поведінці його напівдвоюрідного брата насторожувало. Форд ніяк не міг зрозуміти, що саме. Те, що він став Президентом Галактики, факт сам по собі дивовижний. Але добровільно відмовитись від такої посади? Ні, тут щось не так. Розпитувати Зафода немає сенсу, він і сам не знає, що йому спаде на думку через хвилину. У непередбаченості вчинків йому вдалося досягти досконалості. Він хапався за будь-яку справу й виконував її блискуче, суміщаючи геніальність з наївністю й некомпетентністю. Розібратися, чого в нього більше — генія чи ідіотизму — часто було неможливо.

Артур спав. Він був смертельно втомлений.

У двері постукали.

— Зафодє..?

— Га.

— Мені здається, ми знайшли те, чого шукали, — тендітна постать Тріліан вимальовувалась на тлі відчинених дверей.

— Справді?

Фордові набридло боротися з безсонням. Він засів за дисплей, що стояв у кутку його каюти. Спробував придумати додаток до статті про вогонів для «Путівника», але нічого не вийшло. Думки розбігалися. Він вимкнув дисплей і, одягнувши халат з емблемою «Золотого Серця», попрямував на прогулянку.

У капітанській рубці Форд побачив світло. Над приладами схилились дві невиразні постаті.

— Дивись! Корабель виходить на орбіту, — сказала Тріліан. — Планета під нами. Саме в тих координатах, які ти вказав. Зафод почув шурхотіння й озирнувся.

— А, це ти Форд! Заходь, — махнув він рукою. — Зараз я тобі дещо покажу. Форд підійшов. На екрані спалахували й гасли стовпчики цифр.

— Впізнаєш координати? — запитав Зафод.

— Ні.

— Я тобі підкажу. Комп'ютер!

— Хелло, хлопці, — зрадів комп'ютер. — Чудова компанія у нас, чи не так?

— Заткнися, — гаркнув Зафод, — і ввімкни зовнішні екрани. На вигнутих стінах застрибали якісь тіні. Замерехтіли вогники. Чотири пари очей, не відриваючись, дивились на екрани. На екранах не було нічого.

— Упізнаєш? — прошепотів Зафод.

— Н-ні, — Форд зморщив чоло.

— Що ти бачиш?

— Нічого.

— Упізнаєш?

— Що?

— Туманність Коняча Голова. Ми в самому її центрі.

— Що я можу побачити на порожніх екранах?

— Це єдине місце в усій Галактиці, де екрани не показують нічого.

— Я дуже радий.

Зафод розсміявся. Він вважав ситуацію, що виникла, смішною.

— Я також, — сказав він.

— Не бачу нічого цікавого в цій хмарі куряви, — сказав Форд, утрачаючи терпець.

— А що, на твою думку, тут можна знайти?

— Нічого.

— Комп'ютере! — гукнув Зафод. — Повернути монітори на 180 градусів! І не базікай!

Спочатку здавалося, що нічого не змінилось. Тоді спалахнув нижній край центрального екрана. Червона зірка розмірами з блюдце повільно поповзла по ньому. За нею — ще одна. Бінарна зоряна система! По тому на

екрані з'явився величезний червоний півмісяць, що видавався чорним з тіньового боку планети.

— Я знайшов її! — вигукнув Зафод, радісно стукнувши кулаком по пульта. — Я знайшов її!

— Що? — Форд усе ще губився в здогадках.

— Найнеймовірнішу планету серед усіх існуючих.

Розділ 15

Витяг із «Путівника по Галактиці для космотуристів» (стор. 534784, абзац 5-а, стаття «Магратея»).

«Було це в давню давнину, у ті далекі часи ранньої Галактичної Імперії, коли життя було менш комфортабельним, багатим на події й вільним від податків.

Могутні кораблі в пошуках слави і пригод перетинали неосяжні простори Галактики.

І дух був міцний, а ставки високими, мужчини були справжніми мужчинами, жінки — справжніми жінками, а маленькі волохані з Альфи Центавра були справжніми маленькими волоханнями з Альфи Центавра. Імперія процвітала, бо її піддані сміливо говорили правду в обличчя, здійснювали героїчні вчинки і зухвало кидались назустріч незвіданому.

Імперія процвітала, бо її піддані багатіли, багатства ніхто не соромився — це було природньо. Бідних не було. Принаймні аж таких бідних, що їх варто було б згадати. Але раптом сталося те, що неминуче повинно було статись — найбагатші й найвезучіші засумували. Життя втратило для них приємність і привабливість. Причину своїх розчарувань вони бачили в недосконалості тих світів, які вони відкривали — чи то вечори були там надто спекотними, чи то день на півгодини довший, чи то море надто рожевим.

Ось тоді саме й з'явилась нова індустрія — створення планет за індивідуальним замовленням. Магратея стала базою нової галузі. Проціджуючи матерію крізь білі дірки, інженери створювали планетимрії — золоті, платинові й навіть гумові з частими землетрусами. Будівельники дбали про якість продукції, на Магратею не надійшло жодної реклаमाції.

Починання виявилось настільки прибутковим, що невдовзі Магратея стала найбагатшою планетою, в той час як решту Галактики обсіли злидні. У чітко налагодженому механізмі системи стався збій, Імперія розпалася, гнітюча тиша запанувала в мільярдах світів, що страждали від недоїдання. Тільки пера порипували в тиші. Це економісти день і ніч скніли над створенням праці про перевагу планового ведення господарства.

Магратея поступово перетворилась на легенду, зникнувши в глибині часу.

У наш освічений час ніхто більше не вірить казкам про Магратею».

Розділ 16

Артура розбудила суперечка. Він скочив з ліжка і пішов на місток. Форд вимахував руками.

— Та ти здурів, Зафоді, — кричав він. — Магратея — це не більше, ніж красива казка, міф, який батьки розповідають на ніч своїм дітям, коли ті зненацька заявляють, що хочуть стати економістами, це...

— А я кажу, що ми перебуваємо на її орбіті, — відстоював своє Зафод.

— Не знаю, на якій орбіті перебуваєш особисто ти, — заперечив Форд, — але цей корабель...

— Комп'ютере! — перебив його Зафод.

— О, ні...

— Хелло! Говорить Едді — ваш бортовий комп'ютер. Настрій у мене чудовий, хлопці. Дайте мені програму, і я впораюся з нею за іграшки.

Артур запитально поглянув на Тріліан. Вона жестом запросила його зайти.

— Комп'ютере, — озвався Зафод, — повтори нам іще раз, де ми перебуваємо.

— З превеликим задоволенням, друже, — вигукнув комп'ютер. — У цю мить ми перебуваємо на висоті трьохсот миль над поверхнею легендарної планети Магратея.

— Це нічого не доводить, — сказав Форд. — Та я б не повірив цій залізяці, навіть якби йшлося про мою вагу.

— Для мене це раз плюнути, — заторохкотів комп'ютер без упину, вивергаючи нові метри перфострічки. — Я міг би також вирішити ваші особисті проблеми з точністю до десятого знаку після коми.

— Зафоді, — втрутилась у розмову Тріліан, — припини суперечку, зараз ми вийдемо на денний бік планети.

— Те, що під нами планета, а не уламок астероїда, я й сам бачу. Але невже ти думаєш, що я не здатний відрізнити Магратею від сотень інших планет. Дивись-но, розвиднюється.

— Прекрасно, — Зафод потирив руки від задоволення. — Згори, я гадаю, нам ніхто не завадить на неї подивитись. Комп'ютере!

— Хелло! Чим можу...

— По-перше, помовч, по-друге, дай нам повний огляд планети. Величезна сіра тінь заповнила екрани моніторів. Планета повільно оберталась далеко знизу. Першим мовчання порушив Зафод.

— Виходимо на денну половину, — мимрив він собі під ніс, — планета обертається... висота — триста миль, — він спробував передати свій піднесений настрій іншим. Магратея! Його вразила скептична реакція Форда. Магратея! — Зараз ми побачимо... Дивіться!

Настала урочиста мить. Навіть найзапекліший міжзоряний волоцюга не може втриматись від захоплення, коли спостерігає схід сонця з космосу

навіть у стотисячний раз. Але схід одразу ж двох сонць — видовище, яке не змалювати словами.

Перший промінь сонця пронизує безодню мороку. Промінь розширюється, засліплює і ось, нарешті, на обрії з'являється блискуче лезо сонця. Через кілька секунд з'являється друге, і от уже весь обрій пломеніє білим вогнем. Тонка плівка атмосфери виграє усіма барвами веселки.

— Я вогнище зорі спостерігаю, — видихнув вражений Зафод. — Два сонця — близнюки: Сульяніс і Рам...

— Швидше за все — ні те, ні інше, — сухо зазначив Форд.

— Ні, це — Сульяніс і Рам, — Зафод твердо стояв на своєму. Обидва сонця виринули з-за обрію, коли раптом іззаду почувся сумний спів. Це Марвін завів тужливу мелодію. Він ненавидів людей усім серцем.

Форд спостерігав за світловим шоу, що розгорталось перед ними. Нервові збудження передалося і йому. Він переживав таке збудження щоразу, коли бачив нову планету. Його страшенно дратував Зафод, що вигадує казна-що. Він жити не може без нескінченних фантазій. З'їхав з глузду через свою Магратею.

Артур взагалі не міг збагнути, через що уся ця веремія. Він підступив до Тріліан і запитав, у чім справа.

— Зафод розповідав мені, — зашепотіла вона, — що Магратея для них — ніби легенда. Як для нас Атлантида. Легенда твердить, що магратеїці створювали нові планети.

Артур поглянув на екрани. Він відчував, що йому чогось не вистачає.

— А чай на цьому кораблі є? — запитав він.

«Золоте Серце» мчало по орбіті. Обидва сонця зависли високо в синьочорному небі, світлове шоу світанку закінчилось. При яскравому денному освітленні поверхня планети мала досить-таки блідий вигляд — одноманітна сіра рівнина. Мертва й холодна, як гробниця. Час від часу на обрії викреслювались обриси, що обнадіювали, наче гори або міста, але в міру наближення нерівності ландшафту поступово згладжувались, аж поки зникали зовсім. Час і вітер знали свою справу.

Планета була стара. Дуже стара.

Десь у глибині душі Форда краями сумніви. Він у задумі позирав на сумний пейзаж, що простягався внизу. Незбагненність часу тривожила його душу.

— Припустимо, що це — вона, — сказав він.

— Це безсумнівно, — сказав Зафод.

— Хоча це зовсім не вона, — вів далі Форд. — Що ти збираєшся робити? Адже там нічого немає.

— На поверхні — нічого, — погодився Зафод.

— Навіть якщо припустити, що там щось є. Ти ж не збираєшся перекопати всю планету? Невже ми прилетіли сюди лише для того, щоб удовольнити твої археологічні зацікавлення?

Одна з голів Зафода одвернулася. Друга повернулася вслід за нею, щоб побачити, на що дивиться перша. Але вона, власне, ні на що не дивилася.

— Розумієте, — почав Зафод невимушено, — я затіяв цю експедицію частково з цікавості, частково, щоб задовольнити свій потяг до пригод. Але переважно в пошуках грошей і слави.

Форд зиркнув на нього гострим поглядом. У нього складалося враження, що Зафод навіть гадки не має, чого він сюди припхався.

— Вона наганяє на мене смуток, — зазначила Тріліан.

— Маючи в кишені половину всіх багатств старої Галактичної Імперії, — сказав Зафод, — можна дозволити собі елегантність.

«Дурниця, — розмірковував Форд, — навіть якщо припустити, що ця планета — прабатьківщина якоїсь зниклої цивілізації, навіть якщо припустити ряд інших неймовірних речей — однаково, гіпотетичні скарби не могли зберегти свою цінність».

Він знизав плечима й заявив:

— Я вважаю, що це мертва планета.

— Хоч би швидше це з'ясувалося, — знервовано сказав Артур.

Стрес і досі є серйозною соціальною проблемою в усій Галактиці. Щоб зняти нервові напруження у читачів, трохи відкриємо завісу над майбутнім.

Виявиться, що ця планета дійсно Магратея.

Залп смертоносних ракет, які незабаром випустить стародавня система ППО, не завдасть ніякої шкоди, якщо не рахувати трьох розбитих чашок для кави, поламаної клітки для мишей, синця на руці, а також миттєвого створення і раптового зникнення горщика з петуніями та кашалота.

Щоб читачеві було цікаво читати далі, ми не відкриємо, на чийй руці з'явився синець. Попередимо, все ж, що поява синця, яка може викликати різноманітні домисли, насправді не грає ніякої ролі в дальших подіях.

Розділ 17

Нарешті Артур став приходити до тями. Його розум загоював травми, яких зазнав протягом учорашнього дня. Він натрапив на Харчоматичний пристрій, який видав йому пластмасову чашку рідини майже, але не зовсім, анітрішки не схожої на чай. Автомат працював таким чином. При натисканні на кнопку «Напої» він робив миттєвий, але ретельний спектроскопічний аналіз обміну речовин клієнта.

Промацував нервові закінчення мозку клієнта, що відповідали за смакові відчуття. Таким чином виникала досконала картина бажань. Але зараз в апараті щось розладилося, бо хоч скільки б Артур натискав кнопку, Харчо-Мат знову й знову наливав йому мерзотне пійло, яке майже, але не зовсім, анітрішечки не було схожим на чай. Харчо-Мати виготовлялись Кібернетичною Корпорацією Сіріуса. Відділ рекламаций корпорації нині повністю займає материкові частини перших трьох планет зірки Тау Сіріуса.

Артур допив склянку й відчув, що сили до нього повертаються. Він подивився на екрани, на чергові сотні миль позбавленої життя, сірої пустелі. Питання, яке підсвідомо давно його мучило, знайшло нарешті словесну форму.

— А це не небезпечно?

— Магратея мертва вже п'ять мільйонів років, — відповів Зафод, — тож остерігатися нічого: за такий час привиди — і ті повинні були вгамуватись і завести сім'ї.

У цю мить різкий звук розірвав навколишню тишу. Десь удаліні засурмили сурми — пронизливо, механічно, бездушно. Пролунав голос. Такий самий пронизливий, механічний, бездушний.

— ВІТАЄМО ВАС, — сказав голос. Він йшов ізнизу, з мертвої планети.

— Комп'ютере! — заволав Зафод.

— Хелло!

— Що за диявольщина?

— Пусте. Це запис п'ятимільйонної давності.

— Що? Запис?

— Тссс, — сказав Форд. — Вони продовжують. Голос був старий і ввічливий, майже привітний, хоча в ньому й вчувалась прихована погроза.

— *Говорить автовідповідач. Прослухайте текст звернення, —* проказав він, *— бо усі ненадовго відлучились. Комерційна рада планети Магратея дякує вам за відвідини...*

— Голос стародавньої Магратеї! — вигукнув Зафод.

— Гаразд, гаразд, — обірвав його Форд.

— *...і просить вибачити. Ми змушені певний час не вступати ні в які ділові контакти. Дякуємо за увагу. Якщо ви залишите своє прізвище й координати планети, ми зв'яжемося з вами пізніше. Говоріть, будь ласка, коли почуєте зумер.*

Після короткого зумера запала тиша.

— Вони просто хочуть нас відшити, — сказала Тріліан роздратовано.
— Що будемо робити?

— Якщо це не більш, ніж запис, — сказав Зафод, — ми починаємо зниження. Комп'ютере, зрозуміло?

— Зрозуміло, — відповів Едді.

Вони зачекали.

Через кілька секунд знову пролунали сурми, за сурмами почувся голос.

— **Ми запевняємо вас, що тільки-но зможемо відновити виробництво, ми помістимо оголошення в усіх ілюстрованих журналах. Наші клієнти знову зможуть замовити усе найкраще, що може запропонувати сучасна географія,** — тон голосу змінився на погрозливий,
— **а зараз ми переконливо просимо наших клієнтів облишити планету. Негайно!**

Артур оглянув спохмурнілі обличчя своїх супутників.

— Сподіваюсь, ми послухаємося їхньої поради?

— Нісенітниця! — вигукнув Зафод. — Нам зовсім нічого боятися.

— Тоді чому всі напружились?

— Вони бояться пропустити найцікавіше, — відповів Зафод. — Комп'ютере, приготуватись до входження в атмосферу!

Цього разу сурми лунали не так урочисто, а голос був зовсім похмурий.

— **Нас радує,** — сказав голос, — **що ви виявляєте таку жваву зацікавленість нашою скромною планетою. Тому вважайте наші балістичні ракети — додатковою безкоштовною послугою, яку ми надаємо надто настирним клієнтам, а їхні ядерні боеголовки — маленьким виявом уваги. Сподіваємось знадобитися вам у наступних перевтіленнях... Дякую.** Голос урвався.

— О! — зітхнула Тріліан.

— Е-е..., — проскреготів Артур.

— Ну? — здивувався Форд.

— Послухайте, — сказав Зафод, — помізкуйте. Це не більше, ніж запис. Мільйоннорічної давності. Блеф, розумієте? До нас це не має щонайменшого відношення.

— А як відносно ракет? — тихо запитала Тріліан.

— Ракет? Не сміши мене.

Форд торкнув Зафода за плече і мовчки вказав на кормовий екран. Далеко позаду дві срібні крапки набирали висоту. Ракети. Щомиті вони все більшали й більшали.

— Будемо сподіватись, що вони не влучать, — сказав Форд. Зафод дивився на них у подиві.

— Та це ж грандіозно! — вигукнув він. — Хтось там унизу намагається нас збити.

— Грандіозно, — луною озвався Артур.

— Тепер нарешті ти розумієш, що коїться?

— Звичайно, — відповів Форд. — За хвилину нам буде капець.

— Я не про те.

— А про що?

— Це означає, що ми на правильному шляху!

— А чи не можна втекти з їхнього шляху? Зображення на екрані невблаганно збільшувалось. Ракети тепер ішли прямо на них, тож видно було лише їхні боеголовки.

— Можна запитати, — підняла руку Тріліан. — Ми так і будемо сидіти склавши руки?

— Ні, але не будемо втрачати голову, — відповів Зафод.

— І все? — вигукнув Артур.

— Ні. Зараз ми вживемо... е... ухильних заходів! — Зафод лише зараз збагнув серйозність того, що відбувалося. — Комп'ютере, яких ухильних заходів ми можемо вжити?

— Боюсь, що ніяких, — відповів комп'ютер.

— Е... Що? — Зафоду відібрало мову. — Е... але чому?..

— Якась несправність у системі автоуправління, — бадьоро відповів комп'ютер, — сорок п'ять секунд до зіткнення. Якщо ви не проти, називайте мене просто Едді.

Зафод вирішив вжити водночас кілька радикальних заходів.

— Гарзд! — вигукнув він. — Спробуємо перевести корабель на ручне управління.

— А ти вмієш керувати кораблем? — запитав Форд.

— Ні. А ти?

— Ні.

— Тріліан, може, ти вмієш?

— Ні.

— Чудово, — з полегкістю сказав Зафод. — Ми керуватимемо ним усі разом.

— Я також не вмію, — озвався Артур, вирішивши, що саме час заявити про себе на повний голос.

— Я так і гадав, — сказав Зафод. — Окей, комп'ютере, давай ручне управління.

— Даю, — відповів комп'ютер.

Розсунулись панелі, з'явилась клавіатура, вкрита прозорою плівкою поліетилену, загорнена целофаном. До всього цього комплексу ще не торкалася нічия рука.

Зафод дивився на нього спантеличено.

— Чудово, Форде, — сказав він. — Повний назад і десять градусів праворуч. Чи можна...

— Щасті вам, хлопці, — защебетав комп'ютер. — Тридцять секунд до зіткнення.

Форд кинувся до важелів, до тих, які хоч трохи видавались знайомими, і потягнув їх. Корабель важко затрусився — запрацювали одразу усі маневрові двигуни. Форд повернув половину важелів у вихідне положення.

Корабель виписав півколо і ліг на зворотний курс. Тепер вони мчали назустріч ракетам.

Стіни враз випустили повітряні подушки — за мить до того, як до них притиснуло команду. Сила інерції давила їм груди, не давала відітхнути. Зафод вигинався, мов епілептик, аж поки нарешті дотягся до важеля на панелі управління.

Важіль клацнув. Корабель круто повернувся і помчав угору. Відцентрова сила жбурнула команду на протилежну стіну. Фордів «Путівник по Галактиці для космотуристів» з усього маху врізався в пульт, ввімкнувся і почав розповідати тим, хто міг ще слухати, про безпечні методи вивезення з Антареса статевих залоз довгохвостого папуги. (Статеві залози Антаресанського довгохвостого папуги, нанизані на трубочку для коктейлю, вважаються — о сором! — вишуканими ласощами. Багаті ідіоти ладні викласти за них цілу купу грошей лише для того, щоб похизуватись перед іншими багатими ідіотами.)

Корабель продовжував стрімко падати.

Якраз цієї миті хтось із членів екіпажу набив собі здоровезного синця на руці. Та проте смертоносні ракети не завдали кораблю ніякої шкоди.

Безпека екіпажу на кораблях, які обладнано Двигуном Непередбаченості, гарантується.

— Двадцять секунд до зіткнення, хлопці..., — попередив комп'ютер.

— Вмикай свої трикляті двигуни! — гукнув Зафод.

— Будь ласка, хлопці, вмикаю, — відповів комп'ютер. Загуркотівши двигунами, корабель вийшов із піке й знову помчав назустріч ракетам.

— *Коли ідеш крізь дощ і бурю*, — гугняво заспівав комп'ютер, — *не схиляй голови*.

Зафод крикнув, щоб він заткнувся, але його голос заглушився гуркотом, який — цілком природно — здався їм голосом близької невблаганної смерті.

— *І не... лякайся... темряви*, — гугнявив Едді. Корабель вирівнявся, але продовжував тепер летіти дном до гори, тож, лежачи на стелі, вони ніяк не могли дістатися до пульта управління.

— *Коли вищує буря...*, — наспівував Едді.

Зображення двох ракет на екранах більшали, наближались, насувались.

— *...Буде сонце і блакить...*

Через щасливий збіг обставин ракети не встигли відкоригувати свої траєкторії на корабель, що викручувався навсібіч. Вони проскочили прямісінько під ним.

— *І буде пісня жайвора...* Зважте хлопці: зіткнення через п'ятнадцять... *то йди ж супроти вітру...*

Ракети круто повернулися й кинулись навздогін за кораблем.

— Ну от бачите, — сказав Артур, прикипівши поглядом до екрана. — Тепер нам уже, певно, кінець.

— Щоб тобі заціпило! — вигукнув Форд.

— То кінець нам чи ні?

— Авжеж кінець.

— *Іди крізь дощ...* — співав Едді.

І раптом Артура осяйнула ідея. Він підвівся.

— А чому б не запустити цей ваш Двигун Непередбаченості? — вигукнув і він. — Давайте спробуємо.

— Ти збожеволів? — сказав Зафод. — Без попередніх розрахунків може скоїтись бозна-що...

— Однаково краще, ніж помирати.

— *Нехай розбито твої мрії*, — виспівував Едді. Артур подерся по панелях пульта до самої стелі.

— *Та ти іди з надією у серці*.

— Чому Артур не може ввімкнути Двигун? — вигукнула Тріліан.

— *Адже ти не один...* П'ять секунд до зіткнення. Дуже був радий спілкуватися з такими цікавими людьми. Хай благословить вас Господь... *Адже ти не один...*

— Слухайте-но, — заволала Тріліан. — Чому Артур не може... Все потонуло у спалаху світла.

Розділ 18

Космічний корабель «Золоте Серце» летів далі. Ніщо не змінилося, крім інтер'єра. Внутрішні приміщення якимось незбагненим чином розширились, стіни вифарбувались у пастельні барви зеленого й блакитного тону. Кручені сходи посеред рубки, що вели в нікуди, потонули у буянні дивовижних жовтих рослин і папоротей. Центральний термінал комп'ютера прилаштувався на громіздкому моноліті сонячного годинника. Хитромудре розміщені світильники й ціла система дзеркал створювали ілюзію довгої оранжереї з рядами ретельно підстрижених кущів. По периметру колишньої рубки стояли мармурові столики на витких ніжках. При уважному погляді на гладкій поверхні мармуру можна було розпізнати обриси циферблатів і важелів перемикачів. Від дотику вони одразу ставали відчутними. У залі можна було знайти місце, звідки в системі дзеркал відбивались усі необхідні дані. Яким чином досягалось це відображення, лишилось таємницею. Словом, приміщення стало на диво гарним.

— Що тут з біса коїться? — озвався Зафод Бібльброкс, сидячи в лозовому кріслі.

— Я вважаю, — Артур сидів біля басейну з золотими рибками, — що в усьому винен рубильник, який запускає Двигун... — Він указав рукою туди, де мав бути рубильник. На його місці висів глек з квітами.

— Де ми є? — запитав Форд з верхньої сходинки кручених сходів. У руці він тримав запітнілий келех із пангалактичним полоскальним полиском.

— Думаю, там, де й були, — сказала Тріліан. У дзеркалах відбився Сумний пейзаж Магратеї, що повільно пропливала вниз.

Зафод скочив на рівні ноги. Зображення в дзеркалах змінилось.

— Схоже, що одна з них перетворилась на глек з петуніями, а друга — на дуже здивованого кашалота.

— Коефіцієнт неймовірності, — втрутився Едді, який анітрохи не змінився, — одна восьмимільйонна семисотшістдесятисемитисячна сто двадцяти восьма. Зафод зиркнув на Артура.

— От бачиш, що ти накоїв, землянине!

— Але ж я тільки... — промимрив Артур.

— Чудово придумано, хлопче! Врубати Двигун Непередбаченості на секунду без попереднього вмикання захисного поля. Ти навіть не уявляєш, що ти зробив! Ти ж урятував нам життя.

— О, — видихнув Артур полегшено, — це дрібниці...

— Ти так вважаєш? — запитав Зафод. — Тоді забудьмо про це. Комп'ютере, йдемо на посадку.

— Але ж...

— Я сказав, забудьмо про це.

Але ми мало не забули про ще одне дивовижне явище, яке виникло на висоті кількох миль над поверхнею планети Магратея. Всупереч теорії ймовірностей там, у повітрі, матеріалізувався кашалот.

Але повітря — не найкраще середовище для існування кашалотів. Тому в бідолашного створіння було зовсім мало часу для ідентифікації себе як кашалота.

Нижче ми наводимо повний запис його думок від моменту створення до моменту смерті.

«Ох..! Що діється? — подумав кашалот. — Е, перепрошую, хто я? Привіт! Чому я тут? Чому Живу на світі? Що таке «хто я»? Спокійно. Головне — не хвилюватись..! Ох, яке дивовижне відчуття, що б це могло бути? Нібито щось смокче, коле в моєму... моєму... Так, настав час дати речам імена. Якщо я хочу досягти якихось успіхів у тому, що я назву життям, то треба те, в якому смокче й коле, назвати шлунком.

Добре. Уууууух, смокче дедалі дужче. Гей, а що це таке свистить, гуде біля... назвемо це-головою. Нехай це буде... вітер. Непогана назва. Це стає... добре, облишимо на потім. Я назву це, коли виникне потреба. Мабуть, це щось дуже важливе, коли його так багато. Егей. А це що за штука? Це... назвемо його хвостом — так хвостом. Ух! Чудово в мене виходить розмахувати хвостом із боку в бік. Оце-то так! Потрібна річ! Лише для чого? Та добре, дізнаюся потім. То що ж, вийшла в мене адекватна картина світу?

Ні.

Та й годі. Мені ще багато... доведеться пізнати. У мене аж у голові наморочиться від передчуття.

Може, це — вітер?

Його стало набагато більше, чи не так?

Чудово. Егей, а що це за штука, яка наближається до мене так швидко? Дуже-дуже швидко. Велика, плоска й кругла... їй потрібно дати велике гучне ім'я, наприклад, ...О-ля...мля... земля. Вірно! Прекрасне ім'я — земля!

Цікаво, чи заприятимося ми з нею?»

Геп! І запала тиша.

Єдиною думкою, яку нам вдалося записати від горщика з петуніями перед падінням, було: «О, ні, тільки не це!» Дехто вважає, що якби ми знали, про що думають горщики з петуніями, то набагато краще пізнали б світ.

Розділ 19

— Робота з собою захопимо? — запитав Форд, озираючись на Марвіна з неприхованою неприязню. Марвін стояв, втягнувши голову в плечі, під карликовою пальмою.

Зафод відірвався від дзеркального екрана, на якому виднілася панорама місцевості, на якій приземлилося «Золоте Серце».

— Кого? Цього параноїдального андроїда? Звичайно, захопимо.

— Цікаво, чим може допомогти робот з маніакально-депресивним психозом?

— Мені б ваші турботи, — заговорив Марвін таким тоном, ніби служив заупокійну, — що б робили ви на моєму місці? Можете не відповідати. Я в п'ятдесят тисяч разів розумніший за вас усіх разом узятих, але навіть я не в змозі відповісти на це запитання. Коли я намагаюсь опуститись до вашого рівня, у мене тріщить голова.

— Мої білі миші повтікали! — закричала Тріліан, вбігаючи до рубки. Зафод не зміг надати хоч одному своєму обличчю виразу глибокої скорботи і тому сказав:

— Та пішли вони...

Тріліан блимнула на нього сердито й зникла.

Її зауваженню слід було б приділити більше уваги. Адже, як свідчила громадська думка, люди посідали на Землі серед розумних форм життя лише третє місце. А зовсім не друге, як може видатися недосвідченому спостерігачеві.

— Добрий день, хлоп'ята.

Голос був наче знайомий, але щось у ньому змінилося. Тепер він нагадував жіночий. Голос сповістив, що вони перебувають у шлюзовій камері, через яку можна потрапити на поверхню планети. Члени екіпажу спантеличено Perezирнулися — це наш колишній Едді, — пояснив Зафод, — я покопирсався і знайшов перемикач особистості. Може, так буде краще.

— Сьогодні — ваш перший день на чужій планеті, — вів далі новий голос Едді, — тому я вимагаю, щоб ви застібнулися на всі гудзики і не гралися з бридкими чудовиськами, в яких очі наче блюдця.

Зафод нетерпляче постукав по люку.

— Мабуть, буде краще, — сказав він, — якщо ми вдамося до послуг логарифмічної лінійки.

— Молодець! — похвалив комп'ютер. — Хто це сказав?

— Прошу тебе по-доброму, відчини люк, — озвався Зафод, насилу стримуючи гнів.

— Доки я не дізнаюсь, хто це сказав, не відчиню, — наполягав комп'ютер.

— О Боже, — прошепотів Форд, притулився до стіни й порахував до десяти. Він боявся, що одного чудового дня розумні істоти зовсім розучаться

рахувати. Тільки вміючи рахувати, люди можуть довести машинам свою незалежність.

— Зізнавайтесь, — суворо сказав Едді.

— Комп'ютере., — почав Зафод.

— Я чекаю, — перебив його Едді. — Якщо треба, я чекатиму цілий день.

— Комп'ютере, — повторив Зафод, який зрозумів, що логічними доказами машину не переконаєш, — якщо ти цієї ж миті не відчиниш цей люк, я візьму сокиру і перепрограмую нею твою пам'ять, затямив?

Едді, який не чекав такого повороту справи, замислився.

Форд продовжував рахувати вголос. Гіршої образи для комп'ютера не вигадася. Однаково, що підійти до людини і зашепотіти на вухо: «Ти такий-розтакий...»

Нарешті Едді опанував себе і сказав примирливо:

— Нам іще доведеться попрацювати над своєю поведінкою. Люк відчинився.

В обличчя їм ударив порив крижаного вітру. Вони ступили на мертву поверхню Магратеї, вкриту товстим шаром пилу.

— Ви ще пожалкуєте, — прокричав Едді їм у спину й зачинив люк. Через кілька хвилин він знову відчинив і зачинив люк, виконуючи зовсім несподівану команду.

Розділ 20

П'ять постатей ішли рівниною без жодних ознак життя. Місцями вона була брудно-сірого кольору, місцями — брудно-коричневого і скидалась на пересохле болото, хоч без рослинності, зате густо засипане курявою. Віяв холодний вітер. На Зафода цей краєвид діяв гнітюче. Він замикав процесію і відстав від інших. Вітер обпік Артурові очі й вуха, груди болісно стискалися, вдихаючи розріджене повітря. Та ще дужче допікали думки.

— Фантастика, — сказав він, і його голос загримотів у вухах. Звук тут поширювався дуже погано.

— Справжня діра, — погодився Форд. — Набагато цікавіше порпатись у смітнику.

Він був страх який лютий. З усіх екзотичних недосліджених планет, де вирує життя, обрати цю! Та ще після п'ятнадцяти років заслання! Хоча б якийсь жалюгідний абориген. Форд зупинився, підняв грудку мерзлої землі. Під нею не було анічогісінько цікавого, заради чого варто було пхатися сюди з такої даліни, подолавши відстань у кілька тисяч світлових років.

— Ти не розумієш, — стояв на своєму Артур, — та я ж уперше в житті ступив на землю іншої планети. Чужий, незвіданий світ... Жаль, що він виявився таким нудним.

Тріліан зіщулилась і засунула руки в кишені. Вона ладна була заприсягтися, що краєчком ока щойно помітила якийсь рух. Але коли озирнулась, позаду білили лиш обриси їхнього «Золотого Серця». Усе було тихо. Із сусіднього пагорба махав рукою Зафод. Він видавався збудженим і щось гукав, але через вітер та розріджене повітря слів не можна було розчути.

У міру наближення пагорб набував правильних обрисів. Це був, власне, не пагорб, а кратер футів п'ятдесят у діаметрі. Довкола кратера лежали якісь червоні й чорні шматки. Форд зупинився й підняв один із них. На дотик він нагадував мокру гуму.

Жахнувшись, він збагнув, що тримав в руках свіже м'ясо кашалота.

На вершині кратера їх чекав Зафод.

— Погляньте, — він вказав у центр кратера, там лежали рештки кашалотового тіла. Йому можна було лише позаздрити — він прожив надто коротке життя, щоб устигнути розчаруватися в ньому.

Настала тиша, яку порушувало лиш спазматичне дихання Тріліан.

— Сподіваюсь, ти не збираєшся його поховати? — запитав Артур і одразу ж пожалкував про свої слова.

— Ходімо, — сказав Зафод і став спускатися в кратер.

— Куди, вниз? — Тріліан аж засіпало від огиди.

— Еге ж, — кивнув Зафод, — ходімо, я вам дещо покажу.

— Нам і звідси чудово видно, — запротестувала Тріліан.

— Та ні, не решток кашалота, — пояснив Зафод. — Ходімо. Ніхто не рушив з місця.

— Та ходімо ж, — наполягав Зафод, — я знаю, як потрапити в неї.

— *У неї?* — жахнувся Артур.

— Звичайно! Всередину планети! Від удару падіння кашалота відчинився підземний хід. Я поведу вас туди, куди п'ять мільйонів років не ступала нога людини. Уперед, углиб Часу!

Марвін знову почав щось іронічно мугикати.

Зафод штурхонував його ногою, і він змовк.

Долаючи огиду, члени екіпажу «Золотого Серця» рушили за Зафодом. Проходячи повз рештки кашалота, який власне створив цей кратер, вони відверталися.

— Життя! — сумовито сказав Марвін. — Його можна або зневажати, або ненавидіти. Але любити — ніколи.

Вхід до підземелля, на щастя, починався саме в тому місці, куди впав кашалот. За завалом із кашалотових нутрощів проглядалось ціле плетиво підземних галерей і коридорів. Зафод почав був розбирати завал, але Марвін відсторонив його і став робити це набагато швидше. З чорноти війнули затхлі запахи. Навіть за допомогою ліхтарика мало що можна було розгледіти.

— За переказами, — сказав Зафод, — магратейці здебільшого жили під землею.

— Чому? — поцікавився Артур. — Може, поверхня була перенаселена чи надто забруднена?

— Не знаю, — відказав Зафод. — Може, під землею веселіше.

— Ти певен, що нам туди треба? — запитала Тріліан, вдивляючись у непроглядну темряву. — Один раз нам уже дали відкоша.

— Не хвилюйся, дівчинко. Усе живе населення цієї планети дорівнює нулю плюс нас четверо. Егей, землянине...

— Артур, — поправив Зафода Артур.

— Слухай-но, ти з роботом лишаєшся чергувати біля входу. Домовились?

— Та що ж нам тут оберігати? Адже ти сам щойно сказав, що, крім нас, тут немає ані душі.

— Звичайно! Просто для безпеки, Артуре!

— Твої чи моєї?

— Чудово, отже домовились. Тож бувай, нам час іти.

І Зафод пропхнувся у дірку. За ним рушили Тріліан і Форд.

— Сподіваюся, що нічого хорошого ви там не побачите, — сказав Артур.

— Аніскілечки не сумніваюсь, — запевнив його Марвін. Вони лишилися удвох. Артур нервово ходив узад і вперед, аж доки збагнув, що могила кашалота не найкраще місце для прогулянок.

Марвін дивився на нього сумним поглядом, а потім вимкнувся.

Зафод простував коридором. Він страшенно хвилювався й намагався приховати це, прискорюючи ходу. Промінь ліхтарика ковзав по стінах, обкладених темною, холодною на дотик плиткою. Повітря було задушливе, мов у склепі.

— Я ж казав, що планета зовсім безлюдна, — сказав він, переступаючи через купи сміття.

Тунель нагадав Тріліан лондонську підземку, хоч, звичайно, підземка інколи прибиралася.

Через рівні проміжки на стінах виникали зображення простих геометричних фігур з яскравої мозаїки. Тріліан затрималась на мить, щоб роздивитись одну з них. Нічого не розібравши, вона гукнула Зафода.

— Як ти гадаєш, що це за незвичайні малюнки?

— Нічого особливого. Просто якісь малюнки, — відповів Зафод, не обертаючись.

Тріліан знизала плечима й поспішила слідом. Час від часу то з одного, то з другого боку коридора з'являлись двері. Вони вели у маленькі кімнати, напхані, як виявив Форд, старовинною обчислювальною технікою. В одну з таких комірчин він потягнув Зафода. Тріліан теж зайшла туди подивитися.

— Слухай-но, — звернувся Форд до Зафода, — ти й далі стверджуєш, що це — Магратея?

— Звичайно, — відповів Зафод, — ти ж сам чув голос на плівці.

— Припустимо. Але й досі ти не пояснив нам, яким чином ти її відшукав. Не по зоряному ж атласу!

— Усе значно простіше. Досить було покопатися в державному архіві, зробити кілька логічних висновків і мати трішки талану. Тільки й усього.

— А «Золоте Серце» ти викрав лише для того, щоб дістатися сюди?

— Я викрав корабель, щоб пошукати багато чого.

— Багато чого? — здивовано перепитав Форд. — Наприклад?

— Не знаю.

— Що?

— Я сказав, що не знаю, чого шукаю.

— Себто як?

— Тому що.., тому.., що мені інколи здається, якби я знав це точно, у мене б нічого не вийшло.

— Ти з глузду з'їхав?

— Не виключено, що з'їхав, — спокійно сказав Зафод. — Про себе я знаю не більше, ніж потрібно в даній ситуації. А дана ситуація не дуже для нас сприятлива.

Запала тиша. Форд занепокоєно позирав на Зафода.

— Послухай-но, старий, якщо ти збираєшся... — почав Форд.

— Постривай, — перебив його Зафод. — Я хочу тобі дещо сказати. Я роблю те, що мені хочеться робити. Закортіло мені чогось, і я зразу ж до діла. Захотів стати Президентом Галактики, і став. Захотів мати «Золоте Серце», і маю. Захотів знайти Магратею, і знайшов. Коли з багатьох варіантів я обираю один, він автоматично виявляється єдиним вірним. Це так само, що носити в кишені Всегалактичну кредитну картку, — тебе обслуговуватимуть будь-де. Але варто зупинитись і замислитись — навіщо мені це, як мені таке спало на думку — і зразу виникає незбориме бажання перестати думати взагалі. Як зараз, наприклад. Повір, мені нелегко говорити.

Зафод замовк. Тоді зморщив чого і продовжив.

— Сьогодні вночі я знову про це думав. Скидається, що по півголови в мене не працює, як слід. Ніби хтось користується моїм мозком. Обміркувавши усе разом, я дійшов висновку, що цей хтось відмежував частину мого мозку від мене самого. Цікаво, подумав я, чи існує спосіб перевірити ці здогади.

Я пішов у лабораторію й підключився до енцефалографа. Проробив усі можливі й неможливі медичні трюки з обома головами — усе те, що робили зі мною перед призначенням на посаду Президента. Анічогісінько. Принаймні, нічого нового. Тести показали, що я розумний, вразливий, безвідповідальний. Що на мене не можна покладатися і що я екстраверт. Ніяких аномалій. Тоді я почав вигадувати все нові й нові тести. Нічого. Я наклав результати досліджень однієї голови на результати другої. Знову нічого. Під кінець я справді мало не збожеволів. Перед сном я взяв енцефалограму і подивився на неї крізь зелений фільтр. Ти пам'ятаєш, Форде, у мене з дитинства пристрасть до зеленого кольору. Я завжди мріяв стати пілотом розвідувального космоплану.

Форд кивнув.

— І ось тоді я, нарешті, побачив, — сказав Зафод. — Побачив виразно. З середини обох півкуль було вирізано по секції: вони з'єднувались лише між собою. Якийсь покидьок обрізав усі синапси.

Форд заціпенів від жаху. Тріліан зблідла.

— Хтось зробив операцію? — прошепотів Форд.

— Еге ж.

— Ти не здогадуєшся, хто б це міг бути і чому він це зробив?

— Причина мені не відома. Проте я знаю, хто цей покидьок.

— Знаєш? Але звідки?

— Він залишив свої ініціали на обрізаних синапсах. Залишив навмисне, щоб я зміг їх прочитати.

Форда почала бити нервова лихоманка, тіло вкрилося ціпками.

— Ініціали? Випалені на синапсах?

— Точно.

— Чий? Та говори ж, Христом-богом прошу!

Хвилину Зафод дивився на нього мовчки, потім одвів очі.

— З. Б., — сказав він спокійно.

Цієї миті позад них із гуркотом упала сталева заслінка, закривши вихід до коридору. Кімната почала наповнюватись газом.

— Докажу потім, — устиг вимовити Зафод перш, ніж утратив свідомість.

Розділ 21

Похмурий, мов хмара, Артур міряв кроками кратер.

Завбачливий Форд у останню мить встиг тицьнути йому «Путівник по Галактиці для космотуристів». Артур навмання натис кілька кнопок.

«Як ми вже казали, в «Путівнику» міститься багато відступів, які включено до тексту редакторами з єдиною метою — порозважати читача.

Один із таких відступів (саме на нього й натрапив Артур) стосується діяльності якогось Війта Вуяджиг — одного з обдарованих студентів університету Максимегалона. Він займався вивченням стародавньої філології, трансформативної етики і теорії гармонійних коливань сприйняття історії. Безсумнівно, на нього чекала блискуча наукова кар'єра, якби не випадкова зустріч із Зафодом Бібльброксом. За пляшкою пангалактичного полоскального полиску Зафод поділився зі своїм новим знайомим однією проблемою, яка давно його цікавила, а саме: куди зникають кулькові ручки. Зустріч перевернула усе подальше життя Війта.

Самотужки він здійснив ретельне дослідження, для чого йому довелось побувати в усіх провідних центрах Галактики по виробництву кулькових ручок. Як результат, на світ з'явилась оригінальна теорія, що довгий час збуджувала думки найширих верств громадськості. Згідно цієї теорії у космосі, крім планет, населених гуманойдами, рептилоїдами, рибоїдами, ходячими деревойдами й надрозумними тінями кольору морської хвилі, повинна існувати планета, населена кулькоїдами. Саме туди й прагнуть потрапити усі залишені без нагляду кулькові ручки. Нечутно пролазять вони у чорні дірочки космосу, щоб дістатись світу, де вони зможуть вдосталь насолоджуватись унікальним кулькоїдним існуванням, де здійсняться, нарешті, їх кулькомрії й де усі ведуть кулькоеквівалент щасливого життя.

Теорія всім подобалася доти, аж доки Війт Вуяджиг раптом заявив, що він знайшов передбачену ним планету і навіть певний час попрацював там водієм лімузина, який належав сім'ї зелених кулькових ручок. Зчинився гучний скандал, Війта заслали до в'язниці, де він написав книжку, судили й прирекли до податкового заслання. Така доля чекає всіх, хто надумає порушити загальноприйняті норми поведінки.

Через багато років по тому, на місце з координатами, вказаними Війтом Вуяджигом, спорядили експедицію. Ніякої планети вона там не знайшла, проте виявила астероїд, населення якого складалось із самотнього старого чоловіка. На численні запитання старий відказував, що усе — брехня. Пізніше було доведено, що він сам брехав.

Та все ж, не зрозуміло, чому 1) на рахунок старого, відкритий у брантисвогонському банку, щорічно перераховується шістдесят тисяч

альтайрських доларів і 2) такого неймовірного розквіту зазнав бізнес Зафода Бібльбркса по виробництву кулькових ручок».

Артур дослухав цю детективну історію до кінця й відклав книжку вбік. Робот сидів, не змінюючи пози.

Артур піднявся на гребінь кратера й обдивився довкола. Надійшов вечір. Обидва сонця похилились на захід. Артур спустився вниз і розштовхав робота. У ситуації, що виникла, від тяжких думок могла врятувати лише розмова. Артур ладен був побазікати з роботом. Навіть з маніакально-депресивним.

— Незабаром ніч, — сказав він. — Дивись, Марвіне, зірки спалахують.

Зсередини туманності проглядались лише найяскравіші зірки. Робот звів голову й одразу опустив.

— Бачу, — сказав Марвін. — Це жахливо!

— Поглянь, який чарівний захід. Навіть у найсміливіших мріях я не міг собі уявити таке. Ці два сонця — як два смолоскипи серед темряви ночі.

— Бачу, — сказав Марвін, — дурниця.

— Знаєш, а у нас дома було лише одне сонце, — не вгавав Артур. — Я із Землі.

— Знаю, — відгукнувся Марвін. — Тисячу разів чув. Жах!

— Ні, це була чудова планета.

— У вас там були океани?

— Так. — Артур важко зітхнув, — безмежні блакитні океани.

— Не зношу океанів, — сказав Марвін.

— Слухай-но, — не втримався Артур, — які в тебе стосунки з іншими роботами?

— Ніяких. Я їх також не зношу, — сказав Марвін. — Егей, куди це ви?

— Піду погуляю, — Артур підвівся. Розмова не принесла полегшення.

— Розумію, — сказав Марвін і, нарахувавши за секунду п'ятсот дев'яносто сім мільярдів овечок, заснув.

Артур видерся нагору. Щоб відновити кровообіг, він зробив кілька гімнастичних вправ.

Через розріджену атмосферу й відсутність місяця сутінки майже миттю змінились непроглядною темрявою. Не дивно тому, що Артур помітив старого чоловіка, лише коли наштовхнувся на нього.

Розділ 22

Старий стояв спиною до Артура, спостерігаючи тонку червону смужку на обрії. Він був високого зросту, одягнений у довгу хламиду сірого кольору. Коли він повернувся, Артур побачив обличчя — худе й стомлене, обличчя людини, якій хотілося довіритися. Він ніяк не зреагував на здивований вигук, що вирвався в Артура.

Старий неквапно повернувся лише тоді, коли червона смуга на обрії остаточно згасла. Та все ж Артур зміг розгледіти його. Артур озирнувся, шукаючи джерело світла. Неподалік він побачив невеличкий літальний апарат — мабуть, на повітряній подушці. Він світився тьмяним світлом.

— Ви обрали не найтеплішу ніч для візиту, — промовив чоловік, міряючи Артура сумним поглядом.

— Хто... хто ви? — запитав Артур. Старий відвів погляд.

— Моє ім'я нічого вам не скаже, — сумно мовив він. Здавалося, його тривожить якась думка. Очевидно, йому не дуже хотілося починати розмову. Артур стояв ні в сих ні в тих.

— Я... є... ви налякали мене, — сказав він непевно.

— Хмम्म? — чоловік роззирнувся довкола й підвів брови.

— Я сказав, що ви мене злякали.

— Не бійтеся, я вам не заподію нічого лихого. Артур насупився.

— Але ж ви намагалися збити нас ракетами. Чоловік подивився у центр кратера. Серед темряви там палахкотіли рубіновим світлом очі Марвіна. Відблиски стрибали по кістяку кашалота. Старий тихо засміявся.

— Це — автоматика, — сказав він, зітхаючи. — Усі ці довгі тисячоліття у надрах планети комп'ютери чекали появи ворога, їхній застарілий банк пам'яті не міг витримати бездіяльності. Я гадаю, що вони зробили цей залп лише для того, щоб урізноманітнити собі життя.

Старий позирнув на Артура й сказав:

— Знаєте, я великий прихильник науки.

— О... справді? — озвався Артур. Ввічливість цієї незвичайної людини збивала його з пантелику.

— Авжеж, — сказав старий і знову поринув у мовчанку.

— А.., — сказав Артур, — еє... — Він почував себе так само неприродньо, як відчуває себе в спальні коханець, коли до кімнати заходить законний чоловік, перевдягається, кидає кілька зауважень щодо погоди і йде собі геть.

— Вас щось турбує? — ввічливо запитав старий.

— Ні... власне, так. Зрозумійте, ми аж ніяк не чекали зустріти тут живу людину. Я гадав, що ви давно вимерли або... не знаю...

— Вимерли? — здивувався старий. — Господи, ні, звичайно. Ми просто спали.

— Спали? — перепитав Артур.

— Бачите, нині ми переживаємо затяжний економічний спад, — сказав старий і замовк. З усього було видно, як мало турбує його, зрозуміло це Артурові чи ні.

— Ви говорили про економічний спад? — зрештою нагадав йому Артур.

— А, так-так, Всегалактична криза вибухнула п'ять мільйонів років тому, і будувати планети на замовлення — на таку розкіш не кожен спроможеться... Ви ж знаєте, що ми спеціалізувались на будівництві планет? — поцікавився він не без гордості.

— Звичайно, — відповів Артур, — але я вважав...

— Захоплююча справа, скажу я вам, — його очі заблищали. — Найкраще мені вдавались узбережжя. Ви навіть уявити собі не можете, яка це утіха — вигадувати нові форми, скажімо, фіордів... Але потім, — він замислився, намагаючись впіймати загублену ниточку розмови, — економіку почало лихоманити. Ми підрахували, що найдоцільніше було б просто проспати важкі часи. Ми запрограмували комп'ютери на те, щоб вони розбудили нас, коли криза закінчиться.

Старий подавив позіх і повів далі.

— Ми підключили їх безпосередньо до інформаційних центрів провідних бірж Галактики. Тільки-но ситуація зміниться на краще, тільки-но люди знову зможуть скористатися послугами нашого дорогого сервісу, комп'ютери повинні нас розбудити.

Артур — постійний читач газети «Гардіан» — був уражений.

— Але ж це нечесно!

— Хіба? — здивувався старий. — Можливо, я дещо відстав від життя. Скажіть, це ваш робот? — запитав він, указуючи на дно кратера.

— Ні, — долинув знизу скрипучий металічний голос. — Я — свій.

— Я б не називав його роботом, — буркнув Артур. — Швидше це хмура електронна машина.

— Однаково, накажіть йому підійти сюди, — мовив старий. Артура здивували рішучі нотки, що несподівано зазвучали в його голосі. Він гукнув Марвіна. Той, зібравши останні сили, підвівся й посунув схилом, намагаючись шкутильгати якомога дужче.

— Гаразд, — сказав старий, — залиште його тут. Але вам слід поїхати зі мною. Ви побачите багато цікавого.

Він повернувся до свого літального апарата, який без видимого виклику знявся вгору й полинув до них крізь темряву.

Артур подивився вниз на Марвіна, який шкандибав на дно кратера, вдаючи, що це вимагає від нього неймовірних зусиль, і щось бурмочучи.

— Рушаймо, — гукнув старий, — рушаймо, а то ми спізнимося.

— Куди ми можемо спізнитись? — здивувався Артур.

— Як ваше ім'я, людино?

— Дент. Артур Дент.

— Так от, куди треба, Дентартурденте, — сказав старий, — вважайте моє нагальне прохання ультиматумом. — В очах його засвітився сум. — Я

ніколи не вмів ставити ультиматуми, хоча, як я чув, інколи це досить ефективний засіб. — Якийсь він чудний, цей старий, — промимрив Артур собі під ніс.

— Даруйте? — перепитав старий.

— Ні, я нічого, вибачте, — збентежено сказав Артур. — Гаразд, то куди ми прямуємо?

— Сідайте в аерокар, — старий вказав Артурові на місце в кабіні. — Ми вирушимо у надра планети, де зараз діється велике таїнство пробудження цивілізації від п'ятимільйоннорічного сну. Магратея прокидається.

Умощуючись на сидінні, Артур мимоволі тремтів. Його мучила невідомість, і аерокар добряче трясло. Він позирнув на непроникне обличчя свого супутника, що освітлювалось відблисками від панелі з приладами.

— Перепрошую, можу я дізнатися ваше ім'я?

— Ім'я? — у голосі старого пролунали знайомі сумні інтонації. — Мене звати... Слартібартфаст.

Артур мало не пирснув.

— Перепрошую? — сказав він, удаючи, що закашлявся.

— Слартібартфаст, — тихо повторив старий.

— *Слартібартфаст?*

— Я ж попереджав, що моє ім'я вам нічого не скаже, — старий кинув сумний погляд на Артура.

Аерокар нечутно летів у темряві.

Розділ 23

Усі знають, що насправді речі виявляться зовсім іншими, ніж видаються на перший погляд. Так, наприклад, мешканці Землі завжди вважали себе розумнішими за дельфінів, їхня упевненість опиралась на такі важливі винаходи, як колесо, Нью-Йорк, війни й багато, багато іншого. А що можуть дельфіни? Лише гратися. Дельфіни, в свою чергу, вважали себе розумнішими за людей з тих самих причин.

До речі, про зруйнування Землі дельфіни дізналися набагато раніше, ніж люди. Вони затратили багато сил, щоб попередити людство про небезпеку, але усі їхні спроби вийти на контакт трактувались не інакше, як бажання пограти в м'яча, а інтелектуальне свистіння — як випрохування ласощів. Врешті-решт, вони зневірилися й полишили Землю за день до прибуття вогонів.

Останнє повідомлення їхнього останнього представника — надзвичайно складне подвійне сальто спиною вперед через кільце з насвистуванням мелодії «Зоряно-смугастий прапор» було витлумачено, як великий успіх дресирувальників. Насправді ж повідомлення означало: «Прощавайте, і дякуємо за рибу».

На планеті Земля існував ще один вид, який був навіть розумнішим за дельфінів. Його представники більшу частину життя проводили у дослідних лабораторіях, де вони обертали колеса й ставили надзвичайно складні й тонкі експерименти над людьми. Невірне тлумачення їхньої поведінки людьми цілком їх задовольняло.

Розділ 24

Аерокар нечутно мчав крізь холодну магратайську ніч. Певно, здалеку він видавався тендітною повітряною кулькою. Супутник Артура поринув у роздуми. Артур спробував зав'язати розмову. Старий відповідав ввічливо, але односкладово, незмінно цікавлячись, чи зручно Артурові сидіти.

Артур спробував вирахувати швидкість аерокара, але за вікном було так темно, що розгледіти якісь наземні орієнтири було неможливо. Аерокар летів плавно, так, що здавалося, ніби він стоїть на місці.

Вдалині спалахнув вогник, який за кілька секунд так збільшився, що Артур зрозумів: він мчить до них з величезною швидкістю. Цікаво, що ж це за корабель? Артур напружив зір, але не розгледів нічого, що б свідчило про його розміри або хоча б про його форму. Раптом він збагнув, що аерокар змінив напрям і круто пішов униз — наче на зіткнення з світловою плямою. Швидкість зближення була така велика, що Артур не встиг і оком моргнути, як усе скінчилось. Навсібіч мерехтіло сліпуче сріблясте світло. Він озирнувся й побачив, як віддаляється невеличке чорне кружало. Лише через кілька секунд Артур збагнув, що сталося.

Аерокар влетів у підземний тунель, і це вони були мчали з скаженою швидкістю, а світлова пляма стояла на місці, — це, власне, був вхід до тунелю. Сріблястим світлом світилися стіни тунелю, і їхній аерокар мчав під землею із швидкістю кількох сот миль на годину.

З переляку Артур заплющив очі.

Через певний час, що здався йому вічністю, від відчув, що аерокар почав гальмувати.

Артур розплющив очі. Вони все ще перебували в сріблястому тунелі на невеличкому перехресті. Машина притишила хід, ніби розмірковуючи, який шлях обрати, тоді повернула вправо. Незабаром вони опинились у маленькій кімнатці, викладеній блискучими листами. У цьому місці сходилося одразу кілька тунелів. Дальній кінець кімнати губився у сліпучому світлі. Воно виявилось таким яскравим, що сказати, де закінчується кімната і чи є в неї кінець взагалі, було неможливо. Артур подумав (і, звичайно, помилився), що це — ультрафіолетове світло.

Слартібартфаст повернувся до нього.

— Землянине, — урочисто мовив він, — ми з вами перебуваємо в самому центрі Магратеї.

— Звідки вам відомо, що я — землянин? — здивувався Артур.

— Незабаром ви все зрозумієте, — заспокійливо сказав старий. — А втім, ні, не все, звичайно, — він завагався, — одне я можу вам сказати певно: ви відкриєте для себе багато нового. Попереджаю, — провадив він, — зараз ми потрапимо в місце, яке не належить нашій планеті. Воно перебуває в гіперпросторі. Можливі неприємні відчуття.

Артур нервово відкашлявся.

— Я також щоразу жахливо хвилююсь, — додав Слартібартфаст, що не дуже заспокоїло Артура, і натиснув кнопку.

Аерокар вскочив у світлове коло. Ось тоді саме Артур уперше зрозумів, що таке — безконечність.

Насправді це була зовсім не безконечність. Справжня безконечність здається одноманітною й сумною. Подивіться на небо, і ви побачите безконечність. Космічні відстані настільки великі, що вимірювати їх немає ніякого сенсу. Простір, у який стрибнув аерокар, можна було назвати як завгодно, лише не безконечним. Простір був обмежений, але дуже й дуже великий. Настільки великий, що краще створював враження безконечності, ніж сама безконечність.

В очах Артура все попливло, голова пішла обертом. З величезною швидкістю вони мчали вгору, хоч, здавалося, аерокар піднімається лиш поволі. Ворота, через які вони пролетіли, перетворились на маленьку крапку на блискучій поверхні стіни.

Стіна.

Стіна перевершувала найсміливіші уявлення, спонукала до невірогідних оцінок і одразу ж їх перевершувала. Вона вражала, паралізувала, приголомшувала. Їй не було ні кінця ні краю. Шок, викликаний одним її виглядом, міг легко доконати нервову людину.

Стіна здавалась зовсім пласкою. Лише обстеживши за допомогою лазера її безконечну висоту, її бездонну глибину, її безмежну ширину, можна було виявити, що вона вигинається колом і зрештою її краї з'єднуються. Рівно через тринадцять світлових секунд. Іншими словами, стіна утворювала порожню сферу — на три мільйони миль у діаметрі — наповнену світлом, яке важко собі уявити.

— Ласкаво просимо, — сказав Слартібартфаст. Кулька аерокара, який летів утричі швидше, ніж звук, здавалось, ледь рухалась у замкненому просторі невизначених розмірів. — Ласкаво просимо на наш завод.

Артур озирнувся із змішаним почуттям захоплення й жаху. Вдалині, на відстані, яку він не спромігся оцінити, бовваніли в суворому порядку химерні сферичні конструкції, зіткані із світлих і темних плям.

— Тут, — указав рукою Слартібартфаст, — ми й створюємо усі наші планети.

— Ви хочете сказати, — мовив Артур, підшукуючи слова, — хочете сказати, що знову запускаєте виробництво?

— Хай Господь милує, — вигукнув старий, — ні в якому разі. Галактика ще недостатньо розбагатіла. Нас розбудили, щоб здійснити унікальний проект — спецзамовлення багатих клієнтів з іншого виміру. Ось там попереду... це повинно вас зацікавити.

Артур поглянув туди, куди вказував старий. Ця споруда була єдина, де начебто щось робилося. Принаймні спостерігачеві так здавалось, бо з такої відстані було неможливо щось побачити напевне.

На мить мережану структуру затінило від яскравого світла. Артур встиг розгледіти обриси поверхні. Вони були знайомі, як старі слова або старі

меблі. Артур сидів приголомшений, спогади навалились лавиною, розум намагався ідентифікувати їх і збагнути.

Одна половина мозку говорила йому, що він чудово знає ці обриси, інша — абсолютно логічно відмовлялася сприйняти таку неправдоподібну ідею.

Наступний спалах розвіяв сумніви.

— Земля.., — прошепотів Артур.

— Так, перед вами — Земля номер два, — бадьоро сказав Слартібартфаст. — Ми працюємо над копією за старими кресленнями. Запала тиша.

— Ви хочете сказати, — зрештою повільно сказав Артур, — що ви *створили* Землю?

— Звичайно, — всміхнувся Слартібартфаст. — До речі, ви бували коли-небудь у ..., здається, її називали Норвегією?

— Ні, — відповів Артур, — не випадало.

— Шкода, адже це я її вигадав. Мене навіть нагородили грамотою за оригінальне архітектурне вирішення морського узбережжя. Ви уявити собі не можете, яким ударом було для мене дізнатися, що Землю знищено.

— Ви засмутилися?

— Дуже. Ще якихось п'ять хвилин, і все було б чудово. Який тут зчинився скандал!

— Що? — спантеличено запитав Артур.

— Миші були самі не свої від люті.

— Миші?

— Так, миші, — лагідно підтвердив старий.

— А також, мабуть, кішки, собаки й качконоси...

— Але ж вони, на відміну від мишей, не платили.

— Послухайте, — вигукнув Артур, — або ви негайно розповісте мені усе від початку, або я збожеволію, не сходячи з цього місця.

У кабіні запала напружена тиша. Потім Слартібартфаст став терпляче пояснювати:

— Землянини, ваша планета виготовлена на замовлення мишей, які правили нею. Але за п'ять хвилин до завершення мети, задля якої її виготовлено, її помилково знищили. Тепер нам доведеться збудувати нову модель за свій кошт.

Із цього пояснення Артур збагнув лише одне:

— Миші? — перепитав він.

— Так, землянини.

— Даруйте, але мені хотілося б уточнити одну річ. Якщо я вас правильно зрозумів, ідеться про таких маленьких пухнастих тваринок, що страшенно любляють сир і смертельно лякають жінок, змушуючи їх стрибати на туалетні столики?

Слартібартфаст ввічливо кашлянув.

— Землянини, — сказав він, — прошу мене вибачити, ви, певно, забули, що останні п'ять мільйонів років я провів у анабіозі. Я не знаю, що

таке туалетні столики, але ці звірята, яких ми називаємо мишами, одне із втілень суперінтелектуальних багатовимірних істот. А їхня пристрасть до сиру й попискування — лиш засіб замаскуватися.

Старий помовчав і, співчутливо насупившись, провадив:

— Вони ставили експерименти над людьми. Хвилину Артур міркував над цими словами, по тому його обличчя просвітлішало.

— Ні, ви помиляєтесь, — сказав він, — це ми проводили над ними експерименти, з метою вивчення їх поведінки. Методи Павлова і тому подібне. Мишам доводилося виконувати різні тести, натискати на дзвінки, знаходити вихід із лабіринту тощо. Це було потрібно, здається, для побудови моделей навчання. А із спостережень за мишами робилися висновки стосовно людини. Артур замовк.

— Як тонко вони це робили, — сказав Слартібартфаст. — Треба віддати їм належне.

— Про що ви кажете? — вигукнув Артур.

— Який треба мати величезний інтелект, щоб так блискуче маскувати свою поведінку, яку силу волі треба мати, щоб примусити себе бігти у протилежний від виходу бік або їсти отруйну приманку. І все — заради науки.

Він помовчав, щоб сказане дійшло до свідомості Артура.

— Ваші миші, землянине, — суперінтелектуальні багатовимірні істоти, а Земля й люди — не більше, ніж надпотужний біологічний комп'ютер, запрограмований на десять мільйонів років. Якщо ви не поспішаєте, я спробую розповісти вам докладніше.

— Мені нема куди поспішати, — сказав Артур. — Я маю скільки завгодно часу.

Розділ 25

Життя породжує незліченну кількість проблем, серед яких найпоширенішими вважаються такі: *Для чого люди народжуються? Чому вони помирають? Чому більшу частину життя вони носять електронні годинники?*

Багато-багато мільйонів років тому одна цивілізація суперінтелектуальних багатовимірних істот, чий фізичний вигляд у їхньому власному багатовимірному Всесвіті нагадує наш, вирішила нарешті раз і назавжди покінчити з наболілими питаннями, їм страшенно набридли нескінченні розмови про сенс життя. І ось тоді, в один прекрасний день, вони полишили свою улюблену гру — Брокіанівський ультра-крікет і, засукавши рукави, взялися до справи. Спершу вони побудували гігантський комп'ютер. Про його вражаючий штучний інтелект складали легенди. Кажуть, що задовго до закінчення робіт по заповненню банку даних, він сам собою увімкнувся й видав щось на зразок «Я мислю, отже я існую». Він устиг заперечити існування рисового пудингу й прибуткового податку, перш ніж хтось здогадався висмикнути штепсель із розетки.

Розмірами він не набагато перевершував середнє місто.

Центральний дисплей встановили у спеціально зведеному розкішному палаці. Він стояв у залі на масивному столі з ультрачервоного дерева, обтягнутого ультрашкірою. Підлогу зали вкрили товстим килимом, що поглинав усі звуки, стіни прикрасили портретами провідних системних програмістів і членів їхніх сімей, великі вікна виходили на площу, обсажену деревами.

У день Великого Запуску до палацу пропустили двох людей. Одягнені вони були в однотонні костюми, з чорними дипломатами у руках. Це були програмісти. Не зважаючи на величезну відповідальність, у цю історичну мить вони були абсолютно спокійні. Вони без метушні зайняли місця за дисплеєм, відчинили дипломати, вийняли записники у шкіряних палітурках.

Їх звали Лунквіль і Фук.

Хвилину вони сиділи мовчки, настроюючись на урочистий лад, тоді Лунквіль, обмінявшись поглядом з Фуком, нахилився й натис маленьку чорну кнопчку.

Глухе буркотіння сповістило про те, що гігантський комп'ютер перебуває в робочому режимі. Низький голос запитав:

— Що за завдання, заради якого ви турбуєте мене — Великого Мислителя — другого серед комп'ютерів простору-часу.

Лунквіль і Фук обмінялися поглядами, повними здивування.

— Твоє завдання, о комп'ютере!.. — почав фук.

— Хвилиночку! Я б хотів уточнити, — перебив його занепокоєний Лунквіль. — Від самого початку ми задумали тебе як найбільшу й найкращу з машин. Чому ж ти, о Великий Мислителю, називаєш себе другим серед будь-коли створених комп'ютерів.

— Я називаюся так, — відказав Великий Мислитель, — бо це відповідає реальній дійсності.

Програмісти презирнулися. Лунквіль прокашлявся.

— Мабуть, тут якесь непорозуміння, — сказав він. — Хіба ти не потужніший Мільярда Гаргантюрозу з Максимегалона, який може за мілісекунду порахувати всі атоми будь-якої зірки?

— Мільярд Гаргантюрозум, — показав басовито Великий Мислитель, не приховуючи зневаги, — кістяна рахівниця у порівнянні зі мною.

— А хіба ти не кращий аналітик, — Фук подався вперед, — ніж Зоряний Мислитель Гуглеплекс із Сьомої Галактики Світла й Темряви, який може передбачити траєкторії усіх порошинок п'ятитижневого самуму на Бета Данграбада?

— П'ятитижневий самум? — Великий Мислитель засміявся. — Ви запитуєте це у мене, кому під силу вирахувати вектори атомів Великого Вибуху? Не називайте мені більше ім'я цього кишенькового калькулятора.

Присоромлені програмісти принишкли.

— Невже ти не кращий диспутант, — спробував Лунквіль у останнє, — ніж Усезнаючий Гіперболоїдний Нейтронний Суперечник з Цицеронікуса XVI, Магічний і Непереможний?

— Усезнаючий Гіперболоїдний Нейтронний Суперечник, — сказав Великий Мислитель, вимовляючи розкотисте «р», — своїми доказами може довести арктуруанського мегавіслюка до нервового припадку. Але лише я можу умовити його зрушити з місця.

— Тоді, — здивувався Фук, — у чім же справа?

— Ні в чім, — відповів Великий Мислитель величним голосом, — просто я — другий серед найвеличніших комп'ютерів Простору-Часу.

— Але чому другий, — почав втрачати терпіння Лунквіль, — чому ж другий? Адже не може бути першим Мультикортикоїдний Перспективотрон Титана Мюлера? Або Думкоматик? Або...

Лампочки на консолях презирливо замиготіли.

— Моїм модулям протипоказано нагадування про цих кібернетичних ідіотів, — прогук Комп'ютер. — Я не маю на увазі вже існуючі машини, а ту, що прийде після мене.

Фук відклав блокнот убік.

— Він провіщає, як Іоанн Хреститель, — прошепотів він Лунквілю.

— Людина не може бачити майбутнє, — провадив Великий Мислитель, — але комп'ютер може вирахувати безмежні дельта-поток майбутніх ймовірностей. Я знаю, що колись з'явиться такий комп'ютер, операційні можливості якого я навряд чи спроможний оцінити, навіть приблизно, але який мені судилося сконструювати.

Фук глибоко зітхнув і подивився на Лунквіля.

Лунквіль рухом зупинив його.

— Ти можеш сказати нам, що це за комп'ютер?

— Ні, більше нічого я вам сказати не можу, — відказав Великий Мислитель. — Ставте свої запитання.

Програмісти знизали плечима. Фук перший опанував себе.

— О Великий Мислителю, — почав урочисто він, — ми створили тебе з єдиною метою, — він примовк, — дізнатися Відповідь...

— Відповідь? — перепитав Великий Мислитель. — На що?

— Що є життя! — вигукнув Фук.

— Всесвіт! — підхопив Лунквіль.

— І все інше! — видихнули вони разом. Великий Мислитель впав у задуму.

— Важкі питання, — промовив він нарешті.

— Але ж ти зумієш на них відповісти? Ще одна довга пауза.

— Так, — непевно сказав Великий Мислитель, — мабуть, що так.

— І на всі питання є одна відповідь? — від хвилювання у Фука перехопило подих.

— Проста відповідь? — уточнив Лунквіль.

— Так, — відказав Великий Мислитель, — відповідь то є, але мені треба подумати.

У цю урочисту для історії мить із грюканням розчинились вхідні двері, й у кімнату удерлося двоє чоловіків. Вони були вдягнені в комбінезони з емблемами Круксванського університету. Марно службовці намагались заступити їм дорогу — молодість і наполегливість дужчі за мудрість і розсудливість.

— Ми вимагаємо, щоб нас пропустили, — горлав молодший із порушників спокою, впершись, ліктем у горло гарненької секретарки.

— Впустіть нас, — кричав старший, — ви не маєте права! — І він що є сили, відштовхнув від себе молодшого програміста, що вчепився в нього, мов кліщ.

— Ми вимагаємо, щоб нас пропустили, — волав молодший. Хоча тепер він уже знаходився в залі й затримувати його було пізно.

— Хто ви такі? — Лунквіль грізно звівся з-за столу. — І що вам потрібно?

— Мене звати Маджіктайз, — оголосив старший.

— Я вимагаю, щоб мене називали Врумфонделем, — прокричав молодший.

— Заспокойся, — гримнув Маджіктайз на Врумфонделя. — Вимагати цього немає ніякої потреби.

— Точно! — лементував Врумфондель ще голосніше, ударяючи кулаком по найближчому столу. — Я — Врумфондель, і це вже не вимога, а факт об'єктивної дійсності. Нам потрібні факти!

— Та ні ж, — вигукнув роздратований Маджіктайз, — саме цього нам аж ніяк не треба.

Врумфондель відсапнувся і завівся знову.

— Нас не цікавлять ніякі факти! Нам потрібна цілковита відсутність фактів об'єктивної дійсності. Я також вимагаю, щоб ви називали мене або не називали мене Врумфонделем!

— Але ж, чорт вас бери, хто ви такі? — Фук почав втрачати терпіння.

— Ми, — вигукнув Маджіктайз на все горло, — філософи!

— Ми так само філософи, — Врумфондель погрозив програмістам пальцем, — як і не філософи.

— Ні, ми саме філософи, — стояв на своєму Маджіктайз, — ми прийшли сюди за дорученням Об'єданого Товариства Філософів, Мудреців, Світочів та Усіх Інших Мислячих Громадян. Ми вимагаємо вимкнути цю машину, — він вказав на комп'ютер, — і негайно!

— А в чім, власне кажучи, справа? — поцікавився Лунквіль.

— А справа, товаришу, — сказав Маджіктайз, — у проблемі розподілу обов'язків.

— Ми вимагаємо, — заволав не своїм голосом Врумфондель, — щоб розподіл обов'язків вважався або не вважався проблемою.

— Нехай машини займаються арифметикою, — сказав Маджіктайз, — а вічні питання залиште нам. За конституцією з'ясування Вічних Питань закріплено за філософами. Немає нічого легшого, ніж відповісти на них за допомогою якоїсь там машини. Але тоді ми залишимося без роботи, чи не так? Дійсно, який сенс нам розвиватися й сперечатися до хрипу про існування чи не існування Бога, якщо досить запустити машину, і наступного дня вона видасть його номер телефону.

— Так, — закричав Врумфондель, — ми вимагаємо чіткого визначення меж сумнівів і невизначеності.

Цієї миті у кімнаті пролунав низький голос.

— Можна мені вставити слово? — мовив басом Великий Мислитель.

— Тоді ми оголошуємо страйк! — загорлав Врумфондель.

— Правильно, — підтримав його Маджіктайз. — Хотів би я побачити, як ви будете метушитись, товариші, коли філософи оголосять національний страйк.

Гудіння посилилось у кілька разів. Підключались допоміжні гучномовці, встановлені в лакованих, різьбленого дерева колонках. Механічний голос розкотився по залі:

— Я хотів сказати, — мовив комп'ютер, — що всі мої логічні ланцюги задіяні для з'ясування відповідей на запитання Про Суть Життя, Існування Всесвіту та про Усе Інше, — він не квапився, насолоджуючись загальним заціпенінням.

— Щоправда, на виконання програми потрібен деякий час.

— Скільки? — Фук поспіхом позирнув на годинник.

— Сім з половиною мільйонів років, — відказав Великий Мислитель.

Лунквіль і Фук збентежено презирнулися.

— Сім з половиною мільйонів років? — вигукнули вони в один голос.

— Так, — відрізав великий Мислитель, — я попередив вас, що мені слід подумати. Що ж до проблеми розподілу обов'язків, то її вирішення неодмінно приверне пильну увагу громадськості й створить рекламу всій філософії. Кожен почне розробляти власну теорію, гадати, до якого висновку я дійду. Врешті-решт, від цього виграють, найперше, філософи. Ви будете

нападати один на одного в пресі, суперечки підігріють громадську зацікавленість, і гроші самі потечуть до ваших кишень. Ну то як?

Філософи завмерли.

— Чорт його бери, — сказав нарешті Маджіктайз, — це чудово! Як ми раніше з тобою до цього не додумалися?

— Не знаю, — прошепотів вражений Врумфондель, напевно, наш мозок трохи заіржавів.

Із цими словами вони вийшли в світ, де для них відкривалися такі можливості, про які вони досі не могли й мріяти.

Розділ 26

— Усе це, звичайно, вражає, — сказав Артур ввічливо, коли Слартібартфаст закінчив свою оповідь, — але я так і не зрозумів, яким чином усе це стосується Землі й мишей?

— Це, землянине, лише перша половина моєї розповіді, — відповів старий. — А якщо вас цікавить, що сталося сім з половиною мільйонів років по тому, в день Великої Відповіді, то я запрошую вас до себе. У мене збереглися сенсофонні записи цієї події, тож ви самі зможете пережити все від початку до кінця. Якщо ні — ходімо пройдемося до Землі № 2. Наперед прошу вибачити за безлад — ми тільки починаємо будувати. Навіть не встигли ще закопати скелети динозаврів на потрібну глибину й закидати їх зверху пороною третинного й четвертинного періодів кайнозойської ери...

— Дякую, не варто, — перебив його Артур, — Земля однаково вже ніколи не буде такою, як раніше.

— Це так, — погодився Слартібартфаст, — не буде. Він розвернув аерокар і спрямував його назад, до запаморочливої стіни.

Розділ 27

Безлад у кабінеті Слартібартфаста нагадував наслідки терористичної акції в публічній бібліотеці. Старий насупився.

— Даруйте, — сказав він, — це все через діод, що перегорів у одному з комп'ютерів. Коли ми пішли будити обслуговуючий персонал, то виявилось, що всі померли тридцять тисяч років тому. Хто прибере їхні тіла, не уявляю. Сідайте он там, зараз я вас ввімкну.

Він указав Артурові на крісло, що нагадувало грудну клітку стегозавра.

— Воно зроблено з грудної клітки стегозавра, — пояснив старий. Він намагався витягти якісь дроти з-під купи паперів, що небезпечно похилилася, і креслярських кульманів. — Ось тримайте, — він простягнув Артурові дроти.

Артур узяв їх, і здивований, побачив, як крізь нього пролетів птах.

Артур висів у повітрі. Тіло зникло. Внизу, просто під ним, простяглася обсаджена деревами площа. З усіх боків її обступили білі споруди, гарні, стрункі, але явно занедбані — від дощів на потрісканих стінах з'явилися брудні патьоки. Сьогодні, щоправда, погода була як на замовлення — сяло сонце, поміж листям шурхотів вітерець. Будинки наче гуділи — таке враження створювалось від багатотисячного збудженого натовпу, що зібрався на площі та на прилеглих вулицях. До Артура долинали звуки оркестра, майоріли різнокольорові прапори. Здавалося, саме повітря наповнене духом карнавалу.

Артур почувався страшенно самотнім на чужому святі життя. Безтілесний теліпався він у повітрі, не маючи анічогісеньки, крім імені. Але перш ніж він встиг оцінити усі переваги фізичного тіла, пролунав громоподібний голос, який закликав усіх до уваги.

На обвитому гірляндами помості серед площі з'явився чоловік.

— Люди, — сказав він, — ми зібралися сьогодні тут, щоб прилучитися до Священної Миті Одкровення, — його голос, багаторазово підсилений мікрофоном, гримів над натовпом. — Слухайте, вельмишановні нащадки Врумфонделя й Маджіктайза, цих Найвеличніших серед Найвченіших Мужів простору-часу. Час Очікування скінчився.

Натовп вибухнув радісними вигуками, люди вимахували прапорами, свистіли в свищики, били в бубони. Вузькі вулички згори видавались велетенськими стоногами, перекинутими на спину, що вимахують ногами.

— Сім з половиною мільйонів років наш народ чекав цього Великого Дня Всезагальної Надії, — вигукнув ведучий.

Екзальтований натовп вибухнув схвальними вигуками.

— Віднині ніколи більше, — продовжував ведучий, — ніколи більше нам не доведеться, прокидаючись уранці, задаватися питанням *«Хто я є?»*, *«Що мені потрібно від життя»*, *«Чи справді важливо в широкому, космічному розумінні, якщо сьогодні я не піду на роботу?»* Сьогодні

нарешті ми одержимо прості відповіді на запитання: «Що Таке Життя, Всесвіт та Все Інше».

Натовп шаленів. Раптом Артур відчув, що він уже не просто висить у повітрі, а плине в напрямку будівлі, перед входом до якої споруджено поміст.

Він злякався, бо думав, що зараз удариться в зачинене вікно. Але ні, він вільно пролетів крізь нього.

Ніхто з присутніх у залі не звернув на нього уваги. Лише тепер Артур зрозумів, що все це семидесятиміліметрове шестивимірне кіно, в якому він брав безпосередню участь.

Кімната була саме такою, якою описав її Слартібартфаст. Протягом усіх семи з половиною мільйонів років її ретельно доглядали, регулярно, раз на сто років, витирали пил. Зблякла кришка столу ультрачервоного дерева, килим вицвів, але центральний термінал комп'ютера блищав так, ніби був виготовлений тільки вчора.

Два чоловіки в однотонних костюмах сиділи біля столу.

— Чекати нам лишилося лічені секунди, — сказав один із них. Артур здивувався, коли побачив, як на потилиці чоловіка спалахнуло слово *Лунквавль*. Перш ніж Артур збагнув, що це — субтитри, заговорив інший, і слово *Фучг* одразу ж спалахнуло на його потилиці.

— Сімдесят п'ять тисяч поколінь тому наші пращури запустили цю програму, — промовив Фучг, — і нам випала величезна честь першими почути Відповідь.

— Так, нам страшенно пощастило, — підтвердив Лунквавль.

— Ми першими почуємо відповідь на одвічні питання про Суть Життя...

— Про Всесвіт..., — підхопив Лунквавль.

— Та про Все Інше!

— Тссс, — Лунквавль приклав до вуст палець, — здається, Великий Мислитель готовий заговорити.

Спалахнули лампочки, спочатку нерішуче, неохоче замиготіли і, нарешті, рівно засвітілись. Засичали динаміки.

— День добрий, — сказав Великий Мислитель.

— Ее... здрастуй, о Великий Мислителю! — Лунквавль нетерпляче засовався на стільці. — ...Ти... е... знайшов...

— Відповідь? — прийшов на допомогу Комп'ютер. — Звичайно, знайшов. Програмісти полегшено зітхнули. Довге очікування не виявилось марним.

— Єдину й правильну? — видихнув Фучг.

— Єдину й правильну, — підтвердив Великий Мислитель.

— На питання про Суть Життя, Існування Всесвіту й про Все Інше.

— Так.

Лунквавль і Фучг пройшли спеціальний курс навчання, усе їхнє життя від колиски було присвячено підготовці до цієї урочистої миті. Але навіть вони не могли стримати хвилювання, яке охопило їх.

— Ти готовий сповістити нас Відповідь? — запитав Лунквавль.

— Так.

— Зараз?

— Зараз, — підтвердив Великий Мислитель. Програмісти облизали пересохлі вуста.

— Але мені здається, — додав комп'ютер, що вона вам не сподобається.

— Це не важливо! — вигукнув Фучг. — Ми повинні її знати. Негайно!

— Негайно? — запитав Великий Мислитель.

— Так.

— Тоді гаразд, — басовито мовила машина. У кімнаті запала мертва тиша. Пауза тяглася довго.

— Я навіть певен, що відповідь вам не сподобається, — попередив Великий Мислитель.

— Відповідай!

— Гаразд, — сказав комп'ютер. — Тож, Відповідь на Одвічне Питання...

— Ну ж!

— Про Суть Життя, Існування Всесвіту і про Все Інше...

— Ну ж!

— Є, — сказав Великий Мислитель і замовк.

— Говори!

— Є...

— Ну ж...!!!

— Сорок два, — велично й незворушно вимовив Великий Мислитель.

Розділ 28

Довго ніхто не міг вимовити жодного слова.

Краєчком ока Фучг бачив за вікном море напружених облич, що застигли в чеканні.

— Як ти думаєш, нас не розірвуть на шматки? — пошепки запитав він.

— Ви взяли на себе тяжкий тягар, — співчутливо сказав Великий Мислитель.

— Сорок два! — вигукнув Лунквавль. — І це все, що ти можеш нам повідати після семи з половиною мільйонів років роздумів?

— Я все врахував і перевірів. Відповідь точна, — запевнив Комп'ютер. — Щоправда, коли бути до кінця відвертим, мені видається, що питання було некоректним.

— Але ж це було Одвічне Питання! Про Суть Життя, Існування Всесвіту та про Все Інше, — сказав Лунквавль.

— Звичайно, — мовив Великий Мислитель тоном людини, якій часто доводиться спілкуватись з недоумками. — Але ви хоча б самі його розумієте?

Запала тиша. Лунквавль і Фучг сиділи, мов громом вражені. Вони дивилися то на комп'ютер, то один на одного.

— Розумієш... це просто все... Все, — намагався пояснити Фучг.

— Саме так! — перебив його белькотіння Комп'ютер. — У правильно поставленому питанні міститься половина відповіді,

— Жах! — Фучг крадькома змахнув сльозу.

— Гаразд, усе це добре, — сказав Лунквавль, — але може ти допоможеш нам сформулювати коректне запитання?

— Одвічне Питання?

— Так.

— Про Суть Життя, Існування Всесвіту і про Все Інше?

— Так!

Великий Мислитель поринув у задуму.

— Це буде нелегко!

— Але ж ти зможеш? — вигукнув Лунквавль.

— Цього разу мовчанка була довшою.

— Ні, — твердо сказала машина.

У відчаї Лунквавль і Фучг впали в свої крісла.

— Але я вам скажу, хто зможе, — втішив їх комп'ютер.

— Хто? Скажи!

Артур відчув, що волосся стало дибки на його неіснуючій голові. Він підсунувся ближче. Тиша порушувалась лише рівним стрекотінням кінопроектора.

— Я говорю про комп'ютер, який буде після мене, — сказав Великий Мислитель, — про комп'ютер, чії операційні можливості я не можу оцінити навіть приблизно. Я допоможу вам його збудувати, а він сформулює вам Одвічне Питання. Новий комп'ютер буде такого високого рівня організації,

що органічне життя на ньому буде лише часткою операційної матриці. Вам доведеться змінити зовнішність, щоб керувати усією роботою програми зсередини. До речі, її виконання займе не менше десяти мільйонів років. Я не лише допоможу вам його створити, але навіть придумаю йому ім'я. Він буде називатися... Земля.

Фучг вступився у Великого Мислителя.

— Яка безглузда назва! — вигукнув він.

Цієї миті його тіло розкололося навздож. Лунквавля теж порізало на шматки, мов ножем. Дисплей вкрився плямами й розтріскався, стіни розкришилися, кімната перекинулась стелею донизу...

Слартібартфаст схилився над Артуром. У руках він тримав дроти.

— Запис скінчився, — пояснив він.

Розділ 29

— Зафод, прокинься!

— Мммммнннгт...

— Та прокинься ж!

— Не заважайте мені займатись улюбленою справою, — пробуркотів Зафод, перевертаючись на інший бік.

— Хочеш, щоб я тебе стусанув? — запитав Форд.

— Хіба це тобі буде приємно? — запитав спросоння Зафод.

— Ні.

— Мені — тим паче. Тоді не чіпайте мене. — Зафод згорнувся клубком.

— Він удихнув подвійну дозу газу, — мовила Тріліан, схилившись над Зафодом, — адже в нього два рота.

— Годі вам базікати, — промимрив Зафод, — мені й так нелегко лежати. Де ви знайшли таку холодну й жорстку постіль?

— Це — золото, — пояснив Форд.

Зафода підкинуло, як квасолину на сковороді. За мить він був на ногах, озираючись довкола. Зовсім гладка рівнина простягалась вусібіч. Вона блищала, як... Важко добрати порівняння до блиску планети, зробленої з чистого золота

— Що це там таке? — вигукнув Зафод, вирячивши очі.

— Не треба галасувати! — озвався Форд. — Це — каталог.

— Що?

— Каталог, — підтвердила Тріліан, — оптичний обман.

— Що ти верзеш? — Зафод впав навколішки й обмацав землю. Він пошкрябав золото нігтем і навіть спробував його на зуб. Поверхня була холодна й трохи м'яка. Ще вона була дуже жовта й виблискувала. А коли Зафод подихав на неї, подих випарувався дуже швидко, так, як випаровується лиш із золотої поверхні.

— Ми теж не так давно прийшли до тям, — сказав Форд. — Ми довго кричали, але ніхто не відповідав. Тоді ми покричали ще. Зрештою, їм це набридло, і вони впустили нас у каталог їхньої планети, щоб ми трохи розважились, доки вони зможуть приділити нам увагу.

Зафод невдоволено скривився.

— Отуди к бісу, — сказав він. — Ви одірвали мене від дивовижного сну, щоб показати інший. — Він сів, сердито насупившись. — Що це там за яри?

— Це проба, — сказав Форд. — Ми вже подивились.

— Ми не будили тебе, — мовила Тріліан, — бо досі не було нічого, вартого уваги. Остання планета, на якій ми побували, кишіла рибою.

— Рибою?

— Так. Кожен дуріє на свій манер.

— А до цього була платинова планета. Нудьга смертельна! Ми вирішили, що золото тобі більше до вподоби.

Довкола полум'янів золотий океан.

— Дуже люб'язно з вашого боку, — відзначив Зафод. У цю мить на небі спалахнув каталожний номер — велетенські зелені цифри. Потім номер змінився. Усі озирнулись. Пейзаж змінився теж.

— Ох! — зойк здивування злетів з їхніх вуст.

Море було бордового кольору. Плєж, на якому вони тепер сиділи, суцільно складався із дрібних жовтих та смарагдових камінців. Швидше за все — із коштовних. Гірське пасмо неприступних рожевих вершин на обрії видавалося стіною фантастичного замку. Поблизу стояв легкий срібний столик під рожевою парасолею, прикрашеною шльєрками й сріблястими китицями.

Каталожний номер у небі змінився рекламним закликот: *Магратея виготовляє планети на будь-який смак. Замовляйте!*

З неба впали п'ять сотень голих жіночок на різнокольорових парашутах. По тому все зникло. Довкола розкинулись луки із соковитою травою, де ходили череди корів.

— О! — промимрив Зафод. — Моя голова!

— Що, хочеш продовжити розмову? — запитав Форд.

— Атож, — сказав Зафод.

Вони сіли колом, не зважаючи на пейзажі, що змінювалися.

— Як я розумію, — сказав Зафод, — в усьоту, що сталося, я повинен звинувачувати себе. Скидається, що я влаштував усе так, щоб урядова комісія не змогла відшукати в моєму мозку замкнені зони. Та ще й таємно від себе. Усе це видається нісенітницею, правда ж?

Форд і Тріліан кивнули.

— Операція оповита якоюсь таємницею, що прихована не лише від Галактичного уряду, а й від мене самого. Я навіть уявити не можу, в чім справа. Але коли звести до купи кілька фактів, ось що виходить. Я ж вирішив балотуватись у Президенти одразу після смерті Юдена Вранкса. Ти пам'ятаєш Юдена, Форд?

— Ще б пак! — вигукнув Форд. — Чудовий чолов'яга! Із величезним почуттям гумору. Ми ще пішки під стіл ходили, коли він одягнув форму арктуріанського капітана. Я й досі ношу при собі кінський каштан — один із тих, що він подарував нам, коли ми вломилися до його мегафрейтора. Він ще сказав тоді, що ми найчудовіші хлопці з усіх, які йому траплялися.

— Це ще що за історія? — запитала Тріліан.

— Та стара історія, — сказав Форд. — Давним-давно зв'язок віддалених районів з Центром Галактики здійснювався за допомогою мегафрейторів з Арктура. Вони працювали у парі з торговцями з Бетельгейзе. Наші хлопці шукали нові ринки збуту, а арктуріанці транспортували вантажі. Це було задовго до Дордепійських війн, тож їм усім добряче докучали космічні пірати. Мегафрейтори мимоволі доводилось обладнувати найновішими засобами захисту. Це були справжні дредноути. Виходячи на

орбіту навколо якоїсь планети, вони затьмарювали сонце. Ось цей хлопець, — Форд тицьнув у Зафода, — засперечався, що зможе захопити мегафрейтор. На своєму триступеновому скутері, що запроектований для польотів у нижніх шарах стратосфери. Одним словом, замір — курам на посмішище. Я відмовляв його, як тільки міг. Марно. Врешті-решт мені довелося летіти разом із Зафодом, бо я поставив проти нього купу грошей. Крім того, я боявся, що він повернеться із фальшивими доказами. Словом, ми залізли в його обладнаний новим двигунцем скутер, за якихось кілька тижнів здолали цілих три парсеки й напали на мегафрейтор. Як нам вдалося потрапити всередину — досі лишається для мене таємницею. Пам'ятаю лише, як ми вимахували іграшковими бластерами, вимагаючи кінських каштанів. Дурниця, та й годі. Таким чином я допоміг сам собі позбавитись на цілий рік кишенькових грошей. І все через якісь безглузді каштани.

— Юден Вранкс у них там за головного, — перебив Форда Зафод. — Він напоїв нас, нагодував екзотичними смачними стравами та ще й на додаток набив наші кишені кінськими каштанами. Ми чудово порозважались. А потім він раптом узяв й телепортував нас назад на Бетельгейзе. Прямісінько у державну в'язницю посиленого режиму. Пізніше його обрали президентом Галактики. Зафод замовк.

Декорації раптом змінилися. Холодний, пронизливий вітер гнав шмаття туману. У тумані маячили велетенські обриси слоноподібних тварин. Раз по раз лунав несамопитий вереск невидимих звірів, яких убивали інші невидимі звірі. Серед постійних клієнтів Магратеї, очевидно, були люди з хворою психікою.

— Форде, — задумливо мовив Зафод.

— Га?

— Перед смертю Юден бачився зі мною.

— Справді? Я про це не знав. І що ж він сказав?

— Він розповів про «Золоте Серце». Викрадення корабля — його ідея.

— ЙОГО ідея?

— Так, — кивнув Зафод, — він також сказав, що це вдасться зробити лише під час церемонії спуску корабля. Форд розреготався.

— Ти хочеш сказати, що балотувався в Президенти лише для того, щоб викрасти цей корабель?

— Схоже на те, — Зафод розплився в посмішці, за яку звичайних людей саджають у відповідну установу з м'якими стінами.

— Але навіщо? — запитав Форд. — Що в ньому такого особливого?

— Не знаю, — Зафод знизав плечима. — Мені здається, що якби я свідомо готував викрадення, тести б це показали, і я б ніколи не став Президентом. Мабуть, Юден говорив мені ще багато чого іншого, але все це поки що під замком.

— Ти гадаєш, що після розмови з Юденом ти зробив собі цю операцію?

— Можливо. Він завжди умів переконувати людей.

— Зафод, друже, ти повинен берегти себе. Зафод знизав плечима.

— Невже ти не маєш ніякого уявлення, звідки взялася ця халепа? Зафод замислився. Думав він довго, й здається, у нього виникли деякі сумніви.

— Ні, — зрештою сказав він. — Очевидно, я пильно бережу всі свої секрети від самого себе. Проте таку мою обережність можна зрозуміти, — додав він, ще трохи подумавши. — На таку непевну людину, як я, я аж ніяк не можу покластися.

Цієї миті навкруг них розтанула остання планета з тих, що рекламувалися в каталозі. Вони знову опинились у реальному світі: сиділи на оксамитовій канапі в шикарній вітальні з рекламними стендами і конкурсними дипломами на стінах.

— Миші чекають на вас, — сказав високий магратеєць і зник.

Розділ 30

— Оце й усе, — мовив Слартібартфаст, пробуючи навести хоч якийсь порядок у своєму захаращеному кабінеті. Він узяв верхню папку з великого стосу, подумав, куди б її покласти, але не знайшов вільного місця. Поклав її назад, порушив і без того нестійку рівновагу, й папери лавиною посипалися на підлогу. — Потім Великий Мислитель спроектував Землю, ми збудували її й заселили.

— А вогони зруйнували її за п'ять хвилин до закінчення програми, — додав з гіркотою Артур.

— Так, — погодився старий. Він обвів кімнату безнадійним поглядом. — Десять мільйонів років роботи коту під хвіст. Десять мільйонів років, землянине... Чи можете ви собі уявити цей неосяжний проміжок часу? За цей час із нікчемного черв'яка п'ять разів могла вирости й розвинутися будь-яка галактична цивілізація. Тепер її більше не існує. Він помовчав і додав:

— Ось якого лиха може заподіяти бюрократія. — Я багато що зрозумів, — заговорив Артур. — Наприклад, я збагнув природу того дивного почуття, що переслідувало мене все життя. Мені здавалося, що в світі тривають незворотні, руйнівні процеси, які керуються іззовні, хоча достеменно ніхто нічого не знає.

— Ні, — зітхнув старий, — це звичайнісінька паранойя. У Всесвіті на неї хворі абсолютно всі.

— Усі? — вигукнув Артур. — Але ж в усіх не можуть ні з того ні з сього виникнути однакові почуття. Можливо, Всесвітом справді хтось керує?

— Можливо. Але яке це має значення? — сказав Слартібартфаст. — Може, те, що я зараз скажу, старечий маразм, але я завжди дотримувався думки, що, коли шанси дізнатися правду дуже малі, єдине, що лишається, — це погамувати цікавість і зайнятися своїми справами. Із цим девізом я не розлучався все життя. Я став дизайнером і навіть отримав за узбережжя Норвегії почесну грамоту.

Він понишпорив серед паперів і витяг велику голограму зі своїм ім'ям і краєвидом узбережжя Норвегії.

— Ну то й що, скажете ви? — поставив він риторичне запитання. — Немає чим хвалитись. Усе життя займатися фіордами — яка нудота. Одного дня вони увійшли в моду, ось тоді мене й нагородили.

Він покрутив голограму в руках і, знизавши плечима, відкинув убік. Але кинув він її не будь-як, а обережно, так щоб вона не розбилася.

— У новому варіанті Землі мені доручили Африку. Зрозуміло, я покраяв її узбережжя фіордами. А як же інакше? Вони мені подобаються. Хай пробачать мені мої старомодні смаки, але я вважаю, що фіорди надають континентові мальовничого барокового обрису. А мені кажуть, що я вижив з розуму, що фіордам не місце в екваторіальній зоні. Не місце! — він засміявся. — Звідки їм знати, де місце фіордам? Сперечатись не варто, науці

тепер багато що під силу, але я б із радістю відмовився від знання на користь щастя.

— Хіба ви не щасливі?

— Звичайно, ні.

— Прикро, — зітхнув Артур, — я думав, що хоч у вас не існує ніяких проблем. На пульті спалахнула біла лампочка.

— Ходіте, — сказав Слартібартфаст, — вам слід зустрітися з мишами. Ваша поява на Магратеї викликала небувале зацікавлення, її вважають третьою за неймовірністю подією в історії Всесвіту.

— А які перші дві?

— О, швидше за все ті дві можна пояснити випадковим збігом, — відмахнувся Слартібартфаст. Він одчинив двері й пропустив Артура.

Артур востаннє оглянув кабінет, тоді — себе. Він все ще був у тому заляпаному брудному костюмі, що в ньому в четвер уранці валявся в калюжі.

— Усе моє життя, — промимрив він собі під ніс, — суцільне непорозуміння.

— Даруйте? — перепитав старий.

— Ні, нічого, — мовив Артур, — я пожартував.

Розділ 31

Усі знають, що слова, кинуті на вітер, інколи призводять до катастрофічних наслідків, однак масштаби катастрофи все ще непередбачені.

Так трапилось і того разу, коли Артур вимовив сакраментальну фразу «Усе моє життя — суцільне непорозуміння». У матерії простору-часу утворилась крихітна чорна дірочка, через яку слова прослизнули в часі назад — у минуле, в просторі — у віддалену Галактику. Там саме два народи, незвичного вигляду, але досить агресивно настроєні, стояли на порозі кривавої космічної війни.

Їхні лідери зібралися на вирішальну зустріч.

У кімнаті переговорів панувала напружена тиша.

За столом сиділи і пасли один одного очима головнокомандуючий ВЛ'Хург — він красувався в своїх формених чорних інкрустованих діамантами шортах і Г'Гугвунтт у хмаринці запашного зеленого диму — ватажок армади до зубів озброєних військових кораблів. Обидва флоти були готові будь-якої миті кинутися в бій. ВЛ'Хург вимагав від цієї нищої тварюки Г'Гугвунтта забрати назад слова, нечемно сказані на адресу його покійної матері.

Г'Гугвунтт ховався за завісою густих випаровувань.

У цю мить фраза «Усе життя — суцільне непорозуміння» досягла столу переговорів.

Зовсім випадково на мові ВЛ'Хурга вона означала одну страшну лайку, тож ворогуючим сторонам не лишалось нічого іншого, як розв'язати жажливу бійню, що затяглася б на багато століть.

Через кілька тисяч років, коли населення їхньої Галактики помітно зменшилось, воюючі сторони визнали прикру помилку, якої припустилися. Вони владнали непорозуміння, об'єднали свої флотилії й оголосили немилосердну війну нашій Галактиці. На той час стало абсолютно точно відомо, що саме вона є джерелом бузувірської фрази.

І ще кілька тисяч років могутні кораблі продирались крізь космічні хаші, аж поки досягли першої планети ворожої Галактики. Це була Земля. Із виттям кинулись вони на планету. Але — чи то внаслідок грубого прорахунку в масштабах, чи то в результаті іншого прорахунку — весь озброєний до зубів флот з'їло якесь цуцена.

Вчені, які досліджують причинно-наслідкові зв'язки в історії Всесвіту, схильні твердити, що такі прорахунки неминучі й що ми не в змозі цьому завадити.

«Це — життя», — пояснюють вони.

Короткочасний політ коридорами на аерокарі — і Слартібартфаст з Артуром підлетіли до дверей. Вони вийшли з аерокара й опинились у вітальні зі стендами й дипломами на стінах. Відразу ж на протилежному кінці вітальні спалахнуло яскраве світло й там відчинилися ще одні двері. Вони зайшли.

— Артуре, ти живий! — вигукнув чийсь голос.

— Хіба? — спантеличено озвався Артур. — То це ж чудово. Світло в кімнаті було тьмяне, і тільки через хвилину він зміг розгледіти Форда, Тріліан і Зафода. Вони сиділи за великим столом, заставленим розписними тарілками з дивовижними наїдками та екзотичними плодами і наминали за обидві щоки.

— Що з вами трапилося? — запитав Артур.

— Дрібниці, — промурмотів Зафод, обгризаючи підсмажену ніжку, — спочатку нас приспали, потім — прочистили клепки, а тепер хочуть ублаготворити нас частуванням. — Ось, — він видобув з каструлі кавалок м'яса, що ширив відразливий запах, — відбивна з носорога з Веги. Справжня смакота для любителів пангалактичної кулінарії.

— Але де господарі? — запитав Артур. — Я не бачу...

— Сідай до столу, землянине, — пропищав тоненький голосок. Артур озирнувся і раптом побачив.

— О Боже! — вигукнув він. — На столі миші!

Настала незручна мовчанка. Усі дивилися на Артура. Він же не міг відвести очей від двох келехів, у яких сиділо по білій миші. Зрештою Артур відчув, що всі мовчать, й озирнув присутніх.

— Ой! — сказав він, зрозумівши, що повівся неввічливо. — Вибачте. Я... я не знав, що...

— Pozнайомся, Артуре, — прийшла на допомогу Тріліан, — це — Бенджі.

— Хелло, — сказала одна з мишей. Вона торкнулась вусиками сенсорного пристрою всередині келеху й він під'їхав до краю столу.

— А це — Френкі.

— Дуже приємно, — пропискотіла друга миша і теж підсунулась ближче.

— Невже, це ті ж... — Артур запитально поглянув на Тріліан.

— Так, — допомогла вона йому. — Це ті самі миші, яких я привезла із Землі. Тріліан поглянула на Артура, і йому здалося, що вона злегка знизала плечима.

— Передайте йому тацю з арктуріанським мегавіслюком. Слартібартфаст кахикнув.

— Перепрошую, — почав він.

— Дякуємо вам, Слартібартфасте, — пискнув Бенджі, — ви вільні.

— Що? Ох,... так, звичайно, — він розгубився, не сподіваючись, що його так зразу відшиють. — Іду до своїх улюблених фіордів.

— Здається, у цьому не буде потреби, — пропискотів Френкі. — Ми, очевидно, відмовимося від Землі № 2, — він подивився червоними очима на Артура. — Тепер ми знайшли аборигена, який перебував на планеті до останньої хвилини.

— Що? — загорлав Слартібартфаст. — Невже ви так вважаєте! Моя майстерня захищена тисячами льодовиків, які я хочу помістити в Африку.

— Чудово! — сказав Френкі. — Тоді перш, ніж ви їх демонтуєте, покатайтеся на лижах.

— На лижах! — розпачливо вигукнув старий. — Але ж це — шедевр! Ламані лінії скель, крижані шпилі, бездонні ущелини! Їздити по витворах мистецтва — блюзнірство.

— Дякуємо, Слартібартфасте, — повторив сухо Бенджі, — можете йти.

— Так, сер, — старий вклонився. — Дякую вам, сер. Прощайте, землянинне, — він махнув рукою Артурові, — сподіваюсь, що ваше життя невдовзі владнається.

Кивнувши іншим, він вийшов похнюплений. Артур журливо подивився вслід. Усе трапилося так швидко, що він навіть не встиг подякувати старому за прийом.

— А тепер, — сказав Бенджі, — за роботу! Форд і Зафод цокнулися склянками.

— За роботу! — підхопили вони.

— Не зрозумів, — сказав Бенджі.

— Пардон, я думав, що ви пропонуєте тост, — Форд обвів поглядом товаришів.

Миші нетерпляче забігали в своїх келехах. Зрештою вони заспокоїлись, і Бенджі звернувся до Артура з такими словами:

— Землянинне, я змалюю тобі ситуацію двома словами. Як тобі відомо, останніх десять мільйонів років ми здійснювали безпосереднє керівництво твоєю планетою. І все це для того, щоб сформулювати це кляте Вічне Питання.

— Навіщо? — запитав Артур.

— Ми вже про це думали, — пояснив Френкі. — Але одержана відповідь не стикується з таким запитанням. *Навіщо? — Сорок два...* Відповідь не підходить.

— Ні, ви мене не зрозуміли, — пояснив Артур, — я запитав, навіщо вам усе це?

— Он ви про що, — сказав Френкі. — Гадаю, спонукала нас звичка бути чесними з собою. Справа в тім, що ми по зав'язку ситі чеканням, і нам зовсім не всміхається все починати спочатку через цих вогонів, що вийшли на стежку війни. Від одного їхнього імені в мене зводить щелепи! Нам з Бенджі ще пощастило: ми встигли завершити свій шмат роботи і вчасно вилетіли з Землі на короткі канікули. Ваші друзі люб'язно допомогли нам дістатися до Магратеї.

— Магратея — вхід до нашого виміру, — пояснив Бенджі.

— Коли ми зв'язались зі своїми, — провадив його колега, — нам запропонували дуже вигідний контракт по організації п'ятивимірного гала-шоу — мосту між Магратеєю й нашою Галактикою. Ми не можемо пропустити такої нагоди.

— Я б теж не упустив, — сказав Зафод. — А ти, Форде?

— Ще б пак, — відповів Форд. — Я б учепився в неї зубами. Артур подивився на них, міркуючи, до чого це вони ведуть.

— Але для шоу нам потрібен *кінцевий продукт*, — сказав Френкі. — Сформульоване Вічне Питання. Зафод підсунувся до Артура.

— Уяви собі, що вони сидять у студії, в затишній обстановці і кажуть, що їм відома Відповідь на Питання про Суть Життя, Існування Всесвіту й про Усе Інше. Це — чудово! Але якщо вони зрештою признаються, що Відповідь — «сорок два», шоу одразу ж скінчиться. Ніякого продовження.

— Нам треба, щоб усе хоча б *виглядало* досить переконливо, — додав Бенджі.

— Знаєте що? — вигукнув Артур. — Якщо Вічне Питання повинне лише виглядати переконливо, то знаєте, як це зветься? Мишачим шарудінням. Миші наїжачились.

— Припустимо. Нехай чистота експерименту — ідеалізм, нехай пошуки істини в усіх її виявах — дурниця. Але варто копнути глибше й підступитися до істини на відстань витягнутої руки, як тобі починає здаватися, що так звані закони природи — не що інше, як блеф, — а весь Всесвіт, швидше за все, керується купкою якихось маніяків. Тому, коли справа доходить до вибору між організацією ще одного десятимільйоннорічного дослідження з бозна-якими величезними витратами і дрібною підтасовкою тих самих фактів, я обираю останнє, — сказав Френкі.

— Але ж.., — почав був спантеличено Артур.

— Слухай-но, землянине, невже так важко зрозуміти, — перебив його Зафод. — Ти кінцевий продукт операційної матриці Землі. Адже ти був на ній до самого кінця...

— Е-е...

— Таким чином, твій мозок — органічна частина передостанньої конфігурації комп'ютерної програми, — пояснив Форд у якнайдоступнішій для Артура формі.

— Правда ж?

— Ну, — протягнув Артур. Він зовсім не вважав себе органічною частиною чого б то не було. І саме це, як йому здавалося, спричинило всі його життєві неприємності.

— Іншими словами, — сказав Бенджі, під'їжджаючи до Артура в своєму чудернацькому екіпажі, — шанси того, що структура питання закодована в звивинах мозку, досить високі. Ми його купуємо.

— Що, питання? — не зрозумів Артур.

— Так, — хором відповіли Форд з Тріліан.

— За купу грошей, — додав Зафод.

— Ні, — поправив Френкі, — ми купуємо мозок.

— Що?

— Невже ви ним так дорожите? — щиро здивувався Бенджі.

— Ми домовлялись, що ви досліджуєте мозок за допомогою приладів, — обурився Форд.

— Звичайно, — погодився Френкі, — але для цього його доведеться вийняти й приготувати.

— Препарувати, — поправив Бенджі.

— Нарізати дрібними шматочками.
— Ну, це вже ні, даруйте! — Артур рішуче звівся з крісла.
— Якщо ви так наполягаєте, — умовляв Бенджі, — ми його замінимо.
— На електронний, — підхопив Френкі. — Найпростішої моделі цілком вистачатиме.
— Найпростішої! — жахнувся Артур.
— Авжеж! — Зафод зловісно посміхнувся. — Досить записати на плівку «Що?», «Я не знаю», «Де мій чай?» — і ніхто не помітить заміни.
— Іще чого? — запротестував, задкуючи, Артур.
— Ти не згоден? — запитав Зафод і одразу ж скрикнув від болю, бо Тріліан штовхнула його під столом ногою.
— Я помічу, — сказав Артур.
— Не помітиш, — запевнив Френкі. — Ти будеш так запрограмований, що не помітиш.
Форд рушив до дверей.
— Добре, хлопці, — сказав він. — Будемо вважати, що ми не домовились.
— А ми вважаємо, що краще було б домовитись, — пропискотіли миші. Їхня доброзичливість миттєво зникла, їхні келехи задзижчали, здійнялися в повітря й полетіли до Артура. Він, паралізований жахом, забився в найдавший куток і тремтів там, мов осиковий листок.
Тріліан ухопила його за руку, намагаючись підштовхнути до дверей. Ноги не слухались Артура, він був мов загіпнотизований дзижчанням винних келехів і не міг зрушити з місця. Його наче схопив правець. Форд і Зафод дружно ламали двері.
Тріліан закричала. Артур лиш безмовно відкривав рот. Під наступним ударом двері піддалися. З другого боку за ними чатували якісь мерзенного вигляду особи. Швидше за все, були магратейці. Але їхня зловісна зовнішність блякла в порівнянні з медичними інструментами, які вони принесли з собою. Почалося стовпотворіння.
Ось яка виникла ситуація. Артурові збирались розпиляти череп. Тріліан ніяк не могла захистити його. А Форд і Зафод без особливого успіху стримували наступ головорізів, дужчих і куди більше озброєних, ніж вони.
На їхнє щастя цієї миті загучали всі сигнали тривоги планети.

Розділ 32

— **Увага! Увага!** — розкотилось по планеті. — **Тривога! Ворожий корабель у секторі 8а. Збройний напад. Служба охорони порядку...**

Миші роздратовано ворухили вусами біля розбитих келехів.

— Прокляття, — біснувався Френкі, — стільки переживань через якихось два фунти поганючого мозку! — Він сердито поводив очима-намистинами й настовбурчував своє хутро.

— Єдине, що нам тепер лишається, — сказав Бенджі, сівши на задні лапки й замислено погладжуючи свої вуса, — це спробувати самим вигадати Вічне Питання,

— Важкувато буде, — Френкі замислився. — Як тобі **«Що таке жовте й небезпечне?»**

Бенджі пошкріб потилицю.

— Не піде. Для Вічного Питання слабувато. Вони помовчали.

— Придумав! — вигукнув Френкі. — **«Скільки буде, якщо сім помножити на шість?»**

— Та ні, — замахав Бенджі лапками, — надто конкретно. Пекучого інтересу не викличе.

Вони знову замовкли.

— Слухай-но, — сказав Френкі. — **Скільки доріг пройти повинен кожен?**

— Чудово! — вигукнув Бенджі. — Звучить багатообіцяюче. — Він кілька разів повторив фразу подумки. — Атож, годиться! Звучить багатозначно і водночас нічого не означає. **Скільки доріг пройти повинен кожен? Сорок дві.** — Пречудове, це те, що нам треба. Френкі, друже, ми врятовані!

Миші взяли за лапи й закружляли в танку.

Вони кружляли поміж тіл головорізів, що лежали з розтрощеними головами.

За півмилі звідси чотири постаті швидко прямували коридором. Вони зазирали в усі кімнати у пошуках виходу. Нарешті дісталися машинної зали і спинились, озираючись на всі боки.

— Зафодє, куди далі? — запитав Форд.

— Я б пішов туди, — Зафод рвонувся у прохід між комп'ютерним блоком і стіною. Друзі рушили за ним, та раптом Зафода відкинуло назад. Спрацювала електронна система захисту. Лазерний промінь випалив химерний візерунок на протилежній стіні.

— Зафодє Бібльброксе, ані з місця! — гримнув голос, підсилений мегафоном. — Здавайся, ти оточений!

— Лягаві, — прошипів Зафод, звиваючись від болю. — Давай, Форде, тепер твоя черга відшукати дорогу.

— За мною! — скомандував Форд, і усі четверо пірнули в прохід між двома блоками.

У дальньому кінці проходу стояла людина в скафандрі. У руці вона тримала переконливих розмірів бластер.

— Ти нам потрібен живим, Бібльброксе, — крикнув чоловік.

— Чудово, мене це влаштовує, — відповів Зафод, пірнаючи у вузьку щілину між комп'ютерними блоками. Інші рушили слідом.

— Їх двоє, — прошепотіла Тріліан, — ми пропали.

Друзі забилися в нору між блоками й стіною, зачайлися у чеканні. Напівморок розітнули сліпучі спалахи — обидва поліцейські відкрили вогонь одночасно.

— Егей, здається, вони стріляють в нас, — сказав Артур, скручуючись у три погібелі. — А обіцяли узяти живими.

— Мені теж так здалося, — погодився Форд.

— Егей, — гукнув Зафод, визираючи із схованки, — хіба ми вам більше не потрібні живими? Запала тиша.

— Важко бути поліцейським, — промовив голос.

— Що він сказав? — здивовано прошепотів Форд.

— Він сказав, що бути поліцейським нелегка справа.

— Зрозуміло, що так. Але то вже його клопіт.

— Я теж так вважаю.

— Алло, послухайте, — закричав Форд, — у нас задосить власних клопотів. Нічого на нас перекладати ще й ваші. Пауза. Тоді — голос.

— Тепер вислухайте мене, — лунав голос. — Вам пощастило, що ви маєте справу не з бовдурами, а з людьми інтелігентними. Ці кретини давно б вас застрелили. Вони спершу стріляють, а потім думають. Як на мене, то ми б могли заприятитись, якби мали трохи більше часу. Ми не з тих поліцаїв, що вештаються по всіх усядах і стріляють людей, щоб потім похвалитися подвигами у портових шинках. Ми влаштовані інакше — спочатку стріляємо, а тоді годинами не можемо знайти собі місця від докорів совісті.

— А я до того ж пишу романи, — гукнув другий поліцейський, — щоправда, досі не вдалося нічого надрукувати. Тож попереджаю: зі мною не жартуйте! Форд вирячив очі.

— Що це за хлопці?

— Не знаю. Краще б вони вже стріляли! — похмуро відповів Зафод.

— Значить, робимо так, — загукав голос. — Ви виходите поодиноці з піднятими руками. Тільки без дурниць, або ж ми перетворимо вас на решето.

— А що вам більше до вподоби? — запитав Форд.

Через мілісекунду повітря знову наповнилося озоном від бластерних черг, що влучали в комп'ютерний блок.

Стрілянина тривала кілька секунд. Коли вона нарешті вщухла, луна пострілів котилася ще кілька секунд.

— Живі?! — гукнув один із поліцейських.

— Так, — почулася відповідь.

— Лише не подумайте, що нам це дає велике задоволення, — гукнув другий.

— Ми так не думаємо, — запевнив Форд.

— Слухай-но, Бібльброксе. Уважно.

— Це ще навіщо? — гукнув Зафод.

— А для того, — прокричав поліцейський, — що я тобі зараз одну розумну річ скажу, ти не ображайся. Тож, або ви здаєтесь, і ми вас трохи відлупцюємо. Зовсім трохи — ми ж проти фізичного насильства. Або ж ми зараз підірвемо цю чортову планету з усім мотлохом, а заодно ще кілька інших.

— Але це божевілля! — верескнула Тріліан. Ви цього не зробите!

— Ще й як зробимо, — запевнив її поліцейський. — Правда ж зробимо? — спитав він свого напарника.

— Звичайно, які можуть бути сумніви, — відповів той.

— Але навіщо? — запитала Тріліан.

— Бо навіть таким високоосвіченим лібералам, як ми, слід виконувати свій обов'язок.

— Я їм не вірю, — промимрив Зафод, хитаючи головами.

— Ну то що, іще постріляємо? — запитав один поліцейський у іншого.

— Чому б ні?

І вони знову натисли на гашетки.

Тріскотня і спека сягнули апогею. Поступово стіна блока буфетного регістру почала стікати на підлогу, язики розплавленого металу підступали до ніг. Втікачі притислись один до одного тісніше. Вони чекали свого кінця.

Розділ 33

Але кінець так і не настав, принаймні поки що.

Раптом, мов по команді, стрілянина припинилась. У тиші, що запала, виразно пролунав придушений стогін, за ним глухий удар. Усі четверо обмінялися здивованими поглядами.

— Що сталося? — запитав Артур.

— Мабуть, їм набридло стріляти, — сказав Зафод, знизавши плечима.

— Чому?

— Не знаю. Чому б тобі не піти й не розпитати про все у них?

— Е ні.

Вони почекали.

— Алло, — гукнув Форд. Ніякої відповіді.

— Дивно.

— Може, це пастка?

— Вони б до такого не додумалися.

— А що це гупнуло?

— Не знаю. Почекали ще трохи.

— Добре, — сказав Форд, — я піду у розвідку. Він оглянув інших.

— Чому ніхто не каже: «*Ти не можеш ризикувати своїм життям.*

Давай піду я»?

Ніхто не промовив ані слова.

— Гаразд, — Форд підвівся на повний зріст.

Нічого не сталося.

І через секунду чи дві теж нічого не сталося. Форд, напружуючи зір, вдивлявся в густий дим, що йшов з палаючого комп'ютера.

Обережно він вийшов на відкритий простір.

Нічого не сталося.

За двадцять футів лежало тіло в скафандрі. Поліцейський простягся, широко розкинувши руки. Приблизно на такій самій відстані з протилежного боку лежав другий поліцейський. Більше нікого не було видно.

Саме це й викликало найбільші підозри.

Крадучись, Форд наблизився до нерухомого поліцейського. Той не подавав ознак життя, лежав нерухомо. Форд підійшов упритул і наступив на пістолет, затиснутий у руці. Він нахилився й витяг зброю з покоцюрблених пальців.

Поліцейський був мертвий.

Оглянувши його, Форд зрозумів, що він з Капи Благулона, — мешканцям цієї планети у бідній на кисень атмосфері Магратеї доводилось носити скафандр і дихати метановою сумішшю.

Електронна мінісистема життєзабезпечення була повністю виведена з ладу.

— Дивно, — подумав Форд. Він знав, що кожна індивідуальна система безпосередньо з'єднується з центральним бортовим комп'ютером за

допомогою інфрадельтахвиль. Такий зв'язок вважався надзвичайно надійним, позбавленим впливу будь-яких випадковостей. Вивести її з ладу могли хіба що перешкоди в діапазоні, але таких випадків у практиці використання інфрадельтахвиль зареєстровано не було.

Форд оглянув другий труп. І тут сталося щось неймовірне. Сталося, мабуть, одночасно.

Друзі були так само здивовані, як і Форд, але причина смерті їх не зацікавила.

— Гайда звідси, — сказав Зафод. — Якщо вони прилетіли сюди за нами, то скоро тут буде підкріплення. — З цими словами він вихопив бластер, перетворив безневинний арифмометр, що випадково уцілів, на пару й вибіг у коридор. Він мало не зробив решето з аерокара, який стояв за дверима.

Аерокар був порожній. Він належав Слартібартфасту.

На панелі приладів була пришпилена записка з намальованою стрілкою.

На вашому місці я б натиснув на цю кнопку.

Розділ 34

Аерокар із швидкістю Р-17 промчав сталевим тунелем, який вивів їх на овіяну крижаними вітрами поверхню планети. Над її просторами займався сірий світанок.

Р— одиниця так званої розумної швидкості, тобто такої швидкості, яка не шкодить здоров'ю, душевній рівновазі й за якої спізнення не перевищує п'яти хвилин. Величина її відчутно змінюється при зміні перших двох умов. Неабияка роль належить і третій умові.

Рівняння швидкості слід розв'язувати у спокійному стані, інакше воно може призвести до стресу, появи ракової пухлини, а в окремих випадках — до смерті.

Р-17 не фіксована, але досить велика швидкість.

Аерокар домчав їх прямісінько до шлюзу «Золотого Серця». Корабель так само незворушно лежав на мерзлому ґрунті, як обгризена кістка. Висадивши їх, аерокар розвернувся і заквапився назад, очевидно, у своїх невідкладних справах.

Тремтячи від пронизливого ранкового холоду, друзі оглянули корабель.

Поряд з їхнім кораблем стояв ще один.

Другим виявився поліцейський патрульний корабель з Капи Благулона — брудно-зелений гостроносий обрубок. З усіх боків він був помальований погрозливими написами різної величини. Вони інформували усіх зацікавлених, звідки прибув корабель, до якої поліцейської ділянки він належить і куди слід підключити шланги для палива.

Він видавався неприродно похмурим і мовчазним. Надто похмурим навіть для корабля, екіпаж якого лежав мертвий у заповненій димом камері, що була кілька миль під землею. Це одне із тих відчуттів, які не передаси словами. Кожен, хто хоча б раз у житті бачив мертвий космічний корабель, зрозуміє, про що йдеться.

Форд відчував, що за цим прихована якась таємниця — корабель і двоє поліцейських загинули, наче за помахом чарівної палички.

З досвіду він знав, що у Всесвіті все має свої причини.

Інші троє також це відчували, але ще дужче вони відчували пронизливий холод. І вони заспішили під тепле крильце «Золотого Серця», не бажаючи задовольнити свою цікавість.

Допитливий Форд попрямував до корабля з Благулона. Дорогою перечепився за металеву фігуру, яка лежала ниць у холодній пилюці.

— Марвін, — здивувався він. — Що ти тут робиш?

— Ото вже не думає, що ви про мене згадаєте, — озвався приглушено металевий голос.

— Як життя, залізна людино? — поцікавився Форд.

— Гірше нікуди.

— Що там сталося?

— Не знаю, — відказав Марвін. — Там я ніколи не був.

— Але чому, — Форд присів навпочіпки, — ти валяєшся на землі?

— Це найефективніший спосіб відчувати себе нещасним, — пояснив Марвін, не підводячи голови. — Не вдавайте, що вам хочеться поговорити зі мною. Я ж знаю, як ви мене ненавидите.

— Це неправда.

— Ні, правда. Нікому я не потрібен. Ненависть — провідна риса Всесвіту. Варто мені з кимось заговорити, як він одразу починає мене ненавидіти. Навіть роботи. Я встану, коли ваша ласка, і піду собі, куди очі дивляться.

Він повільно підвівся, але його очі дивилися в протилежному від «кудись» напрямку.

— Цей також мене ненавидить, — Марвін махнув рукою у напрямку поліцейського корабля.

— Що, корабель? — Форд раптом зацікавився. — Що з ним сталося? Ти не в курсі?

— Він також зненавидів мене, коли я з ним поговорив.

— Ти з ним *говорив*? — вигукнув Форд. — Але яким чином?

— Дуже просто. Коли мені стало зовсім самотньо, я підійшов і підключився до зовнішньої мережі комп'ютера. Ми довго розмовляли, і я поділився з ним своїми поглядами на життя.

— І що ж?

— Він вчинив самогубство, — сказав Марвін і почвалав до «Золотого Серця».

Розділ 35

Увечері того ж дня, коли «Золоте Серце» вже накрутило кілька парсеків подалі від туманності Коняча Голова, команда взялася за свої справи. Зафод сів під карликовою пальмою, намагаючись навести лад у власній голові за допомогою солідної дози пангалактичного полоскального полиску. Форд і Тріліан приязно розмовляли у дальньому кутку про життя й пов'язані з ним проблеми. Артур пішов до себе. Він заліз у ліжко, щоб погортати «Путівник по Галактиці для космотуристів». Якщо йому випало жити в цьому божевільному світі — не завадить засвоїти деякі речі.

І він почав з азів:

«Розвиток усіх цивілізацій Галактики проходить послідовно три ступені — виживання, допитливість і мудрування, дехто називає ці ступені — Як? Чому? Де?»

Так суть першого етапу можна звести до запитання «Як ми їмо», другого — «Чому ми їмо це» і третього — «Де ми будемо обідати».

Артур не встиг прочитати далі, бо саме зашипів переговорний пристрій.

— Алло, землянине, ти спиш? — пролунав голос Зафода. — Як щодо поїсти?

— Еге ж, непогано було б, — відгукнувся Артур,

— Чудово, тоді тримайся, — сказав Зафод. — Сьогодні ми обідаємо в ресторані «На Краю Всесвіту».